

Academia

Alena Marková:
Místo emancipace
přišla normalizace **20**

Studenti

Dominika Hysková:
Zvládnou to,
co kluci **26**

Scientia

Michal Smetana:
Chování jako bez-
pečnostní hrozba **38**

Varia

Andrea Daňková:
Herečka s chutí
měnit svět **46**

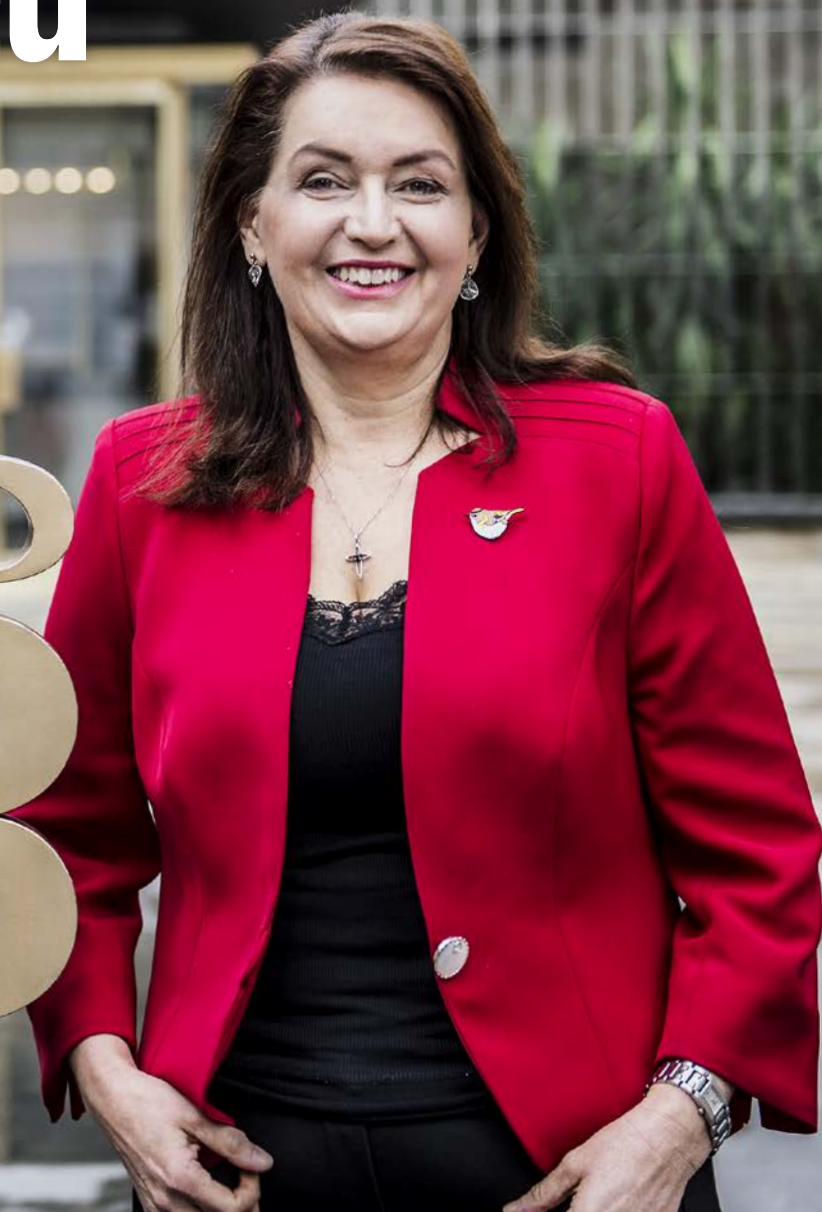
Alumni

Ludvík Losos:
Dráha lemovaná
knihami i vlaky **62**

Milena Králíčková

Univerzitu tvoří srdcaři

8

Univerzita Karlova pomáhá Ukrajině

„Opět se ukazuje, jak je důležité studium, kritické myšlení, pochopení historie i současného složitého světa. Vyzývám akademiky nejen naší univerzity, ale i další, aby důrazně podpořili svobodnou a demokratickou společnost, a řekli válečné agresii jasné ne.“

Milena Králíčková

rektorka UK
24. února 2022, Praha

Pomoc a aktivity:
Ukrajine.cuni.cz

Poradenství:
CentrumCarolina.cuni.cz

FOTO:Hynek Gles

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

držíte v rukou – ať již v papíru, či elektronické čtečce – nové vydání magazínu *Forum*. Tentokrát je trochu jiné, než na jaké jste byli zvyklí. Od 1. února 2022 má Univerzita Karlova nové vedení, které v dohledné době snad přinese i mnohé pozitivní inovace. Tou drobnou je modernější layout, upravená skladba rubrik a mírně zvětšený rozsah aktuálního čísla.

Co ale zůstává, je hlavní rozhovor. Teď ani nemůže být s nikým jiným, nežli s profesorkou Milenou Králíčkovou, jež se stala první dámou-rektorkou ve staletých dějinách Univerzity Karlovy – ano, první od 7. dubna 1348. Se zájmem jsem si obsáhlé interview přečetl. Je z něj cítit nejen respekt k celku, ale i to, co jsem za těch pár týdnů spolupráce poznal: soulad pragmatismu, tvrdé práce, ale i otevřeného srdce a ochoty naslouchat. Vsázím své jméno na to, že Milena Králíčková bude odvážnou „kapitánkou“ v bouřlivých časech, které nás nejen s vypuknutím válečného konfliktu na Ukrajině čekají, že díky ní univerzita neustane ve stojatých vodách, neboť se nebojí ani změny kurzu a za sebou má tým vzájemně se respektujících lodivodů silné „flotily“. Členky a členové jejího nejbližšího okolí,

dvě prorektorů a šestice prorektorů, ostatně popisují své zkušenosti i stěžejní plány pro další čtyři roky rovněž. Širší kolektiv kolegia rektorky pak tvoří dalších jedenáct osobností; každá z nich má své dané agendy a má za ně i plnou odpovědnost.

Přijímám i tu svou, a proto jsem sepsal premiérový editorial. Rád bych ve své nové funkci navázal na svoji předchozí práci proděkana MFF UK, kde jsme propagovali excelentní vědu, výuku, lákali vynikající středoškolačky ke studiu, dělali nejen pro ně vzdělávací a soutěžní akce, ale třeba i rekonstruovali svatováclavskou rotundu z 11. století, jednu z nejstarších staveb na univerzitě. I nyní, ve staroslavném Karolinu, budu pečovat o propojení naší zářné historie s modernitou, s budoucností – tak jako se podařilo „matfyzákům“, kteří restaurátorům připravili variantní seskupení středověkých dlaždic, které jsou vidět na podlaze za mnou.

Forum pravidelně ukazuje, jak je UK pestrá instituce plná zajímavých lidí, kteří tvoří celek, akademickou obec. I v tomto čísle tedy píšeme o výjimečných ženách a mužích, kteří bádají, učí, studují anebo jsou již našimi *alumni*. Píšeme o lidech, jež v životě spojila Karlovka.

Zavazuji se, že budeme jakožto PR oddělení této univerzity dbát o co nejlepší obraz na veřejnosti, avšak zároveň vždy s reálným obsahem; nebudeme si vymýšlet, budeme aktivně nastolovat zásadní témata a ukazovat příklady dobré praxe, jak ctěnou *alma matris* zlepšovat, posouvat dále. Přeji vám nejen pěkné čtení v tisku, v PDF či online verzi magazínu *Forum*, ale především zdraví, štěstí, brzký mír v Evropě a také důvěru v naši milovanou a respektovanou instituci.

Martin Vlach

prorektor UK pro vnější vztahy

Aktuální články i archiv
tištěných vydání najdete
na ukforum.cz

20 Obsah

Forum 1/2022, sešit č. 57
Časopis Univerzity Karlovy

Vydává

Univerzita Karlova

Redakce

Ovocný trh 5, 116 36 Praha 1,

Odbor vnějších vztahů

Redakci řídí

Martin Rychlík

Odpovědný redaktor

Jiří Novák

Telefon

224 491 248

E-mail

forum@cuni.cz

Grafická úprava

Filip Blažek, Eliška Kudrnovská,

Designiq

Foto na titulní straně

Vladimír Šigut

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Redakce si vyhrazuje právo na úpravu autorských příspěvků a jejich krácení.

Forum je rozšiřováno zdarma na akademické půdě. Vychází čtvrtletně. Za obsah článku plně zodpovídá jeho autor.

Stanoviska obsažená v textu nemusejí vyjadřovat názor redakce.

Vaše ohlasy, připomínky a tipy na další náměty pro Forum uvítáme na adrese forum@cuni.cz.

Toto číslo vyšlo v březnu 2022.

Registrace MK ČR 72 79

Tištěná verze: ISSN 1211-1724

Téma

Rektorčin nový tým / 4

Co vědět o insigniích / 6

MILENA KRÁLÍČKOVÁ – Univerzitu tvoří srdcaři / 8

Anketa

Osm prorektorů, šestnáct odpovědí / 14

Academia

ALENA MARKOVÁ – Místo emancipace přišla normalizace / 20

LENKA BORSKÁ – Prodlužujeme lidem zdravý život / 24

Studenti

DOMINIKA HYSKOVÁ – Zvládnou to, co kluci / 26

RADIM TAUBER – Kladu si ty nejvyšší cíle / 30

JAROSLAV MATĚJKA – Medik jako průvodce / 32

32

Scientia

PETER KÚŠ A TOMÁŠ HRBEK – Od bakalářky k patentu i ceně / 34

MICHAL SMETANA – Chování jako bezpečnostní hrozba / 38

MICHAEL SVATOŇ – Detektiv odhalující taje anémií / 40

Varia

KLÁRA NEUREUTTEROVÁ – 1200krát ročně: přirozená, či násilná? / 42

ANDREA DAŇKOVÁ – Herečka s chutí měnit svět / 46

Genius loci

Tam, kde pracuje rektor / 50

Historie

LUCIE DOLEŽALOVÁ – Rukopisy? Jedineční svědci doby / 52

52

Knihy

JIŘÍ PODOLSKÝ – Einstein znovu v Praze / 56

JIŘÍ KUTHAN – O staviteli císaře Karla IV. / 60

Alumni

LUDVÍK LOSOS – Dráha lemovaná knihami i vlaky / 62

PETRA SZESZULA – Startupy rychle zlepšují životy / 66

Kronika / 68

Postscriptum

Víc než jen tvář / 72

62

Rektorčin nový tým

První společné jednání a focení kolegia rektorky Mileny Králíčkové (dole uprostřed) proběhlo v historickém Karolinu 7. února. Kolegium je dvacetičlenné, patří do něj mimo jiné osm prorektorů, kvestor a kancléř Univerzity Karlovy; jediný člen chyběl.

FOTO Vladimír Šigut

První řada zleva:

Zdeněk Strakoš
člen kolegia pro ERC a další nástroje
rozvoje vědecké činnosti
Lenka Ravná
členka kolegia pro 4EU+
Markéta Křížová
prorektorka pro zahraniční záležitosti
Milena Králíčková
rektorka
Markéta Martínková
prorektorka pro studijní záležitosti
Marie Vymazalová
členka kolegia pro sociální záležitosti
a udržitelný rozvoj
Tomáš Zima
emeritní rektor

Prostřední řada zleva:

Tomáš Horáček
kvestor
Jan Polák
prorektor pro koncepci
a kvalitu vzdělávání
Pavel Doleček
prorektor pro strategickou
spolupráci a rozvoj
Ladislav Křišťoufek
prorektor pro vědeckou
a tvůrčí činnost
Michal Zima
kancléř
David Hurný
člen kolegia pro rozvoj
pedagogických kompetencí

Horní řada zleva:

František Zahálka
předseda Akademického senátu UK
Martin Vlach
prorektor pro vnější vztahy
Tomáš Skopal
prorektor pro
informační technologie
Jan Kuklík
prorektor pro
akademické kvalifikace
Jan Jindra
člen kolegia pro
eGovernment a bezpečnost
Josef Fontana
člen kolegia pro strategie,
analýzy a transfer

chyběl **Martin Čihák**,
zástupce studentů

Co vědět o insigniích

Nová rektorka Univerzity Karlovy přebírá do své správy kromě mandátu i cenné artefakty: rektorský řetěz s medailí, žezlo, pečtidlo, prsten a klíč... Nač asi slouží?

TEXT Helena Zdráhalová, Martin Rychlík
FOTO Nakladatelství Karolinum

S rektorskou funkcí jsou historicky spjaty i odznaky úřadu. Akademická veřejnost dobře ví, že rektori Univerzity Karlovy – ale i prorektoři – nosí na krku příslušný řetěz. Ale tušíli jste, že rektorské řetězy jsou ve skutečnosti hned dva? Existuje totiž originál i kopie, poněvadž by původní medaile neměla opouštět zemi. Z důvodu ochrany a kvůli častému užívání žezla – klenotu s křížem a českým lvem – vznikla pro běžnější ceremonie i kopie této cennosti.

Při slavnostní rektorské inauguraci, jež proběhla 3. března v Karolinu, se užívá nejen žezlo a řetěz, ale i pečtidlo, klíč a prsten. „Uvedené předměty jsou v majetku Ústavu dějin Univerzity Karlovy a Archivu UK a zapůjčujeme si je pouze jednou za čtyři roky právě na rektorskou inauguraci,“ říká Věra Baranová, vedoucí organizačního oddělení rektorátu UK.

Symbolické předání úřadu

Kde se tři méně známé předměty vzaly? „Pečtidlo a klíč byly podle návrhu výtvarníka Franty Anýže zhotoveny zlatníkem Karlem Srbem v roce 1901. U inauguračního prstenu není přesné datum výroby známo, ale spadá jistě do zhruba stejné doby. Účel je jediný: symbolické předání těchto předmětů odstupujícím rektorem nastupujícím. Pouze v tomto případě jsou vypůjčovány z trezoru Archivu UK, týká se prstenu, respektive ze stálé expozice v Karolinu, což platí pro klíč a pečtidlo,“ vysvětluje Marek Ďurčanský, vedoucí Ústavu dějin UK.

Historie insignií je zajímavá a zamotaná; o právo k užití se vedl v 19. století mezi českou a německou částí univerzity ostrý spor, část z původních předmětů se i ztratila koncem druhé světové války, přičemž se občas objeví „lovci pokladů“, kteří tvrdí, že jsou jim na stopě...

„Nejstarší, a to již středověkou tradici jako insignie užívaná při obřadu inaugurace rektora, má obecně pečtidlo. I proto je nejspíše motiv Karla IV. klečícího před svatým Václavem použit také na prstenu. Zhotovení secesního pečtidla v roce 1901 lze dát do souvislosti se soudobou situací, kdy od rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity roku 1882 původní insignie užívala německá univerzita a česká si postupně nechala zhotovit vlastní nová žezla pro své fakulty.

Účel je jediný: symbolické předání těchto předmětů odstupujícím rektorem nastupujícím.

Stejná logika nepochybně stála také za vznikem nového symbolického pečtidla, se kterým se ovšem nikdy nic fakticky nepečetilo,“ dodává historik Ďurčanský. Kuriozitou je také nápis na rubu až po válce vyrobené rektorské medaile, kde je věnování: „Univerzitě Karlově České vysoké učení technické“. Podle čtvrtého svazku knižních *Dějin Univerzity Karlovy* to byl „symbolický dar úcty a přátelství profesorského sboru ČVUT“ – předaný 7. dubna 1948.

Typická pečeť je Čechům hodně povědomá. Proč? „Návštěvníci Karolína si někdy teprve při komentované prohlídce uvědomí, že s motivem z pečtidla a precizním vyobrazením celého pečtetního pole přicházejí téměř denně do kontaktu při hotovostních platbách... Tak je totiž vyobrazeno na reversu naší stokorunové bankovky,“ osvětluje důvod Marek Ďurčanský.

Rektorské žezlo UK má korunu tvořenou koulí (symbolem univerza) a křížem s broušeným ametystem uprostřed. Stříbrná zlacená hlavice je posázena šestnácti českými granáty. Kolem dřívku v kartuších jsou čtyři oválné emailové znaky: český lev, slezská orlice, moravská orlice a znak univerzity z pečtetního pole. Žezlo zhotovil zlatník Jan Tengler dle návrhu malíře Bedřicha Wachsmanna po roce 1883. Celková výška žezla činí 131 cm.

Symbolický klíč od Karolína, secesní pečtidlo a rektorský prsten formálně nejsou insigniemi; insignií je naopak původní a zachované gotické pečtidlo (s typickým otiskem UK, není na snímku).

Univerzitu tvorí srdcaři

Posunout informační systémy reálně do 21. století, těžit z internacionalizace anebo podpořit ženy-vědkyně. To jsou některé z plánů rektorky Mileny Králíčkové, jež se 1. února 2022 ujala vedení největší univerzity v zemi – jako první žena od založení 7. dubna 1348. Jaké jsou její plány a jaké změny čekají univerzitu? Co mohou očekávat studenti, akademici i zaměstnanci? K těmto úkolům přibyla i pomoc lidem z Ukrajiny, jež byla pár dní po tomto interview napadena putinovským Ruskem.

TEXT Pavla Hubálková, Martin Rychlík FOTO Vladimír Šigut

Ve funkci rektorky Univerzity Karlovy jste nyní asi tři týdny. Jaké jsou vaše první dojmy, co vás překvapilo, když jste se stala ze studijní prorektorky rektorkou?

Mám velkou radost především z toho, že se mi podařilo sestavit tým lidí, kteří se s vervou a nadšením hned pustili do řešení svých agend. Přirovnávám to k orchestru, který sice ještě někdy ladí, ale již teď tvoří perfektní celek.

Když se vrátíme k vašemu zvolení, vyhrála jste s výrazným náskokem: získala 55 z 69 senátorských hlasů. Co se vám bezprostředně po vyhlášení honilo hlavou?

Bylo to samozřejmě velice radostné, ale udivilo mne, že těch hlasů bylo tolik a především, že nebyly žádné prázdné hlasy! V těch předvolebních měsících občas někdo řekl, že ani jeden z kandidátů „není ideální“ a bylo naznačováno, že může přijít i řada neplatných hlasů... To se nestalo a opravdu mě potěšilo, že si všichni vybrali a podpořili toho svého kandidáta.

Jak na zvolení reagovaly vaše dcery? Jak se to vlastně dozvěděly?

Mám veliké štěstí, že dcery jsou již docela velké: mají sedmnáct a čtrnáct let. Samozřejmě měly velkou radost, výsledek se dozvěděly z médií. Naivně jsem si předtím myslela, že jim po vyhlášení volby napíšu přes WhatsApp, ale to se nestalo, protože velmi rychle následoval proslov, gratulanti, televize... Fmol. Takže když jsem po hodině a půl napsala zprávu, tak mi jen odepsaly, že to už dávno vědí z ČT24 (*směje se*).

Často se v médiích skloňuje, že jste první ženou-rektorkou Univerzity Karlovy za celou její staletou historii. Vnímáte, že jste se již vlastně stala symbolem?

V každodenním fungování to tak nevnímám... a symbolem se necítím. Ale je zajímavé, že se mi ozývají třeba studentky a další ženy, že jsem pro ně inspirací. Anebo pro spolužačky mých dcer jsem prý impulzem k tomu si do budoucna na některé pozice či sny více věřit. Ano, tento zájem studentek a žen vnímám; moc mě těší a doufám, že tím pozitivním vzorem a impulzem zůstanu i nadále, během rektorského mandátu.

Žijeme v realitě, kdy se platy některých akademických pracovníků a pracovníků Univerzity Karlovy pohybují pod tím, co získávají učitelé na středních školách.

V rámci předvolební kampaně jste společně se druhým kandidátem, profesorem historie Michalem Stehlíkem, navštívili všech sedmáct fakult. Co hlavního si z takového „turné“ a mnoha dlouhých debat odnášíte?

Na celém předvolebním putování mě nejvíce potěšilo, že Univerzitu Karlovu, byť je velmi různorodá a pestrá, tvoří mnohde srdcaři, kteří ji chtějí posouvat, dbát na kvalitní výuku a dělat dobrou mezinárodní vědu. V rámci fakultních návštěv se nás ptali na rozličné konkrétní a věcné problémy; lidé chtějí hledat řešení, byť se na problém dívají z celé řady různých úhlů. Opravdu mě těšilo, že celý dlouhý předvolební souboj byl korektní a férový. A často i velmi vtipný: když nám například na Katolické teologické fakultě UK říkali, že je to vlastně souboj dvou ptačích druhů – stehlíka a drobného ptáčka králíčka (*usmívá se, ukazuje i svou brož*).

Sledovali jsme to. Nicméně jste se nejspíše setkali i s nepříjemnými momenty, ne?

Určitě, i takové momenty přišly. Velmi těžké byly, obecně vzato, otázky kolem financování a finančního odměňování akademiků. Žijeme v realitě, kdy se platy některých akademických pracovníků a pracovníků Univerzity Karlovy pohybují pod tím, co získávají učitelé na středních školách. To jsou věru neradostná témata, protože ani odpověď na to není jednoduchá. Nestačí, když nám ministerstvo školství dá více peněz; jsem ovšem velmi ráda, že můžeme dle současných informací i v letošním roce doufat v nárůst, ovšem je zapotřebí pracovat na úrovni univerzity a především uvnitř jednotlivých fakult.

Jaké jsou silné stránky Karlovky, kterou v roce 2022 přebíráte?

Určitě je to kupříkladu směřování k lepší internacionalizaci. Považuji za naši silnou kartu, že máme vysoké procento zahraničních studentů, ať už v cizojazyčných programech, ale i těch českých, že rostete počet zahraničních akademických pracovníků, že máme mezinárodní spolupráce od úrovně jednotlivých akademiků přes fakultní až po evropskou univerzitní alianci 4EU+.

A v čem naopak vidíte slabiny? Kde spatřujete hlavní problémy naší univerzity?

Největší slabinou je roztržičnost: ve vědě i ve vzdělávání. Naše studijní programy nejsou v některých případech dostatečně flexibilní, neposkytují vzdělání, které potřebují dnešní absolventi a absolventky, nemění se dostatečně rychle s tím, jak se mění svět kolem nás a vědecké poznání. Na to bychom měli reagovat modernizací a zavedením dalších nástrojů, jež umožní studentkám a studentům získat další kompetence, znalosti a dovednosti.

Stejně tak mě trápí nedostatečná komunikace uvnitř univerzity. Je smutné, když vědci hledají méně kvalitní spolupráci v zahraničí, protože neví, že to podobné a lépe dělají i kolegové z jiné fakulty.

První oficiální jednání nově ustaveného kolegia se konalo 7. února 2022, kdy jednání nového týmu vedla rektorka Milena Králíčková.

Chci podporovat větší komunikaci a sdílení na všech úrovních univerzity. A uvědomuji si, že musíme hledat nástroje, jež povedou ke skutečné spolupráci, a ne jen formálnímu propojení.

Můžete uvést konkrétní příklad?

Například bych chtěla více propojovat doktorandy. Věřím, že setkávání a výměna informací jim může výrazně pomoci. Ráda bych k tomu více využívala Kampus Hybernská, aby tam fungovalo něco jako *doctoral café*, kde se budou lidé setkávat nad různými tématy. Zároveň by to nemělo zůstat pouze u fyzického setkávání, ale více i přes virtuální platformy – neboť máme doktorandky a doktorandy v Hradci Králové, Plzni nebo na druhé straně Prahy; plus se více propojit i s Ph.D studenty v zahraničí.

Jaké změny pocítí studentky a studenti bakalářských a magisterských programů?

Musím upřímně říci, že ti, kteří jsou zapsaní v době fungujících studijních programech UK, změny nejspíše nepocítí. Čeká nás však hodnocení studijních programů, které by mělo odhalit slabiny a také přinášet řešení. Studující v těchto programech by pak měli zaznamenat změny k lepšímu. Univerzita Karlova se ale podobá veliké zaoceánské lodi; změniti její směřování jde pomalu, ale pokud se to podaří, tak již tím směrem dlouho pluje.

Sama jste žena-vědkyně. Co plánujete v oblasti rovných příležitostí a podpory rodičů?

V současné době na univerzitě dokončujeme plán rovných příležitostí; navazujeme na práci minulého

vedení, na loni zpracovaný audit. Nyní se k plánu vyjadřuje podstatná část mého týmu v kolegiu rektorky, neboť toto téma zasahuje naprosto do všech oblastí a aktivit UK.

Pro mě bude důležité, abychom si nastavili reálné cíle, které budeme schopni naplňovat, byť to zpočátku mohou být kroky malé. Doufám, že se to projeví nejen v tom, jak se budou zvyšovat počty žen docentek či profesorek a ve vedení, ale i v tom, jak se všem našim ženám – od studentek až po profesorky – bude denně pracovat a dařit.

Co zřizování školek nebo dětských skupin? Chcete v tom být iniciativnější?

Určitě. Chceme využít Operační program Jana Ámose Komenského (OP JAK), který nám, jak pevně věřím, umožní zavést systém podpory rodičů po návratu z rodičovské dovolené. Byla bych moc ráda, abychom fakultám a rodičům nabízeli rozmanitou paletu možností, kterou mohou dle jejich situace využívat.

Některé změny přitom nemusejí být finančně či jinak náročné. Na loňské konferenci *Ženy ve vědě*, kterou UK pořádala, mě kupříkladu inspirovala Vladimíra Petráková, jež sdílela svoji zkušenost z Německa, kdy jako vědkyně na rodičovské dovolené mohla přednostně získat studenty, které zapojila do své vědecké práce v laboratoři.

Jak změn skutečně docílit, aby to nebyla jen prázdná slova?

Budu se snažit, aby změny byly vybalancované a dostatečně vysvětlené, že budou přínosem pro všechny. Víím, že přílišná motivovanost či nařizování prostře-

dí nemění, ale vede spíše k destabilizaci systému či odmítání. Chceme ustanovit *Radu pro rovné příležitosti*, která by měla zástupce napříč univerzitou, kteří budou komunikovat a hledat nejlepší řešení.

Sama máte řadu zahraničních zkušeností, prošla jste Fulbrightovským programem a byla i na Harvardu. Co byste chtěla na UK „přinést ze zahraničí“, co tu chybí?

Třeba bych si přála, aby se nám podařilo propojit projektová centra podpory vědy, aby si spolu více vyměňovala zkušenosti. Inspirací mi je například Velká Británie, kde se každý rok koná konference, kam se sjíždějí zástupci projektových center z různých univerzit.

Na Univerzitě Karlově je tato agenda velmi rozmanitá, proto nejdříve začneme „u nás“, ale chtěla

bych, aby se nám dařilo pravidelně pořádat také národní konferenci na tohle téma. Právě Karlovka by měla být tou institucí, která propojuje, spojuje a pomáhá i ostatním vysokým školám.

Mediálně atraktivní jsou univerzitní žebříčky a různé stagnující či klesající pozice UK. Jak osobně vnímáte nejruznější rankingy „nejlepších světových univerzit“?

Žebříčky sleduji se zájmem, ale nikoliv jako alfu a omegu našeho počínání. Možná ne každý ví, že některé naše obory, jako například ekonomie či geografie, již v první stovce či na jejím pomezí jsou. Ale byla bych samozřejmě ráda, aby se nám tam podařilo dostat více vědeckých oblastí. Dobře si však vedeme i v žebříčcích uplatnitelnosti našich absolventů, což věřím, že se zmíněnou modernizací studijních programů se bude nadále zlepšovat. Univerzita Karlova jako celek – především kvůli míře financování, které hodnocení výrazně ovlivňuje – není schopna posouvat se o desítky míst výše. Budu ale usilovat, aby se nám dařilo stoupat.

S pandemií jsme se všichni do značné míry přesunuli do online prostředí, hodně to zasáhlo výuku nejen na UK. Jak vidíte budoucnost online vzdělávání?

Prezenční výuka a přímý kontakt studentů s vyučujícími je naprosto nenahraditelný; ale to dobré,

co jsme se za covidu naučili, bychom měli i využívat. Hybridní a online výuka je, myslím, skvělý prostředek, jak zvyšovat dostupnost a prostupnost vzdělávání, a to nejen v rámci UK, ale především se zahraničními partnery.

Dlouhá léta jsem aktivní v univerzitní alianci 4EU+ a společně vzdělávací moduly například ve spolupráci s Heidelbergem nebo pařížskou Sorbonnou jsou cennou příležitostí pro ještě větší internacionalizaci. Byť je Univerzita Karlova v první desítky evropských univerzit s největší otevřeností výměnných pobytů Erasmus a počtu vyjíždějících i přijíždějících studentů, stále tu jsou tisíce studentů, kteří tuto možnost nemají a „virtuální mobilita“ jim může výrazně pomoci k získávání mezinárodních zkušeností.

Máte nějaké náměty i pro celoživotní vzdělávání?

Velkou inspirací mi je v této oblasti Edinburská univerzita, která buduje centrum pro hybridní výuku, kde se budou fyzicky i online setkávat studenti, ale i absolventi – účastníci kurzů celoživotního vzdělávání. To chci zavést i u nás: více propojovat studenty s účastníky kurzů celoživotního vzdělávání, rozšířit naši nabídku, abychom v našich absolventech pomáhali rozvíjet kompetence, které jsou potřebné pro 21. století.

To vnímám jako důležitou roli Univerzity Karlovy, aby pomáhala posunout Česko od pověstné „montovny“ k zemi s velkou přidanou hodnotou.

K rektorování patří i mnohé, řekněme, ceremoniální akce. Jak tyto role zvládáte?

Přiznávám, že je to „náraz povinností“ a nová část mé agendy, ale dělá mi radost. Napsala mi celá řada velvyslanců, kteří se chtějí potkat – například ženy velvyslankyně v Praze se daly dohromady a máme společné setkání s kolegyněmi z mého týmu. Chtěla bych se v budoucnu angažovat i v České konferenci rektorů (ČKR). Univerzita Karlova má pomáhat a sdílet dobrou praxi s dalšími vysokými školami, má pomáhat vzdělanosti a českému vysokému školství. Snažila jsem se o to jako prorektorka – a chci v tom pokračovat i jako rektorka.

Opakovaně ve svých vystoupeních zmiňujete váš rektorský tým. Co jsou jeho silné stránky a kterou agendu chcete třeba i zdůraznit?

Ačkoliv oficiálně spolu fungujeme jen pár týdnů, dělá mi velkou radost, kolik toho jednotliví členové a členky kolegia již stihli, kolik konkrétních plánů mají a řeší. Rozhodujeme se po diskuzi; zatím ještě někdy hledáme rovnováhu, aby těch diskuzí nebylo příliš, ale mám radost, jak se to rýsuje. Ráda zdůrazním vůbec prvního prorektora pro informační technologie na Univerzitě Karlově, profesora Tomáše Skopala, který má nově na starost proměnu našich informačních systémů, které se potřebují reálně posunout do 21. století.

A třeba prorektorka pro studijní záležitosti Mar-

Typický den rektorky UK

„Trvalé bydliště jsem musela přesunout do Prahy, ale Plzeň je stále součástí mého života, byť už ne zcela každodenního,“ říká rodačka ze Strakonice, jak se jí od 1. února změnil život. Úplný přesun do Prahy není vzhledem k rodině na pořadu dne: „Dcery jsou v septimě a kvartě, mají perfektní kolektiv, dobrý gymp, chtějí zůstat v Plzni.“ Jak tedy vypadá běžný den rektorky? „Jsem skřívan, vstávám 5:20. Ráno si vyřídím e-maily, které přijdou v noci, a chvíli v klidu pracuji. Poté, pokud jsem doma, následuje pohodová hodina s dcerami; to je naše radost, manžel je už většinou v práci. Když jsem v Praze, vyrazím rovnou na rektorát, kde můj program končí většinou po sedmé večer. Pak jedu do bydliště, nebo Plzně. Večer ale ještě většinou pracuji; mám ráda, když mám „prázdnou schránku“ a vyřízené e-maily, takže můj pracovní den končí až po desáté večer.“

kéta Martínková zařizuje projekt Národního plánu obnovy v oblasti *mikrodiplo-mů* – doplňujících certifikátů o znalosti konkrétní oblasti. Karlovka tuto část plánu koordinuje pro všechny vysoké školy v zemi. Projekt nastavuje, co mají mikrodiplo-my znamenat, jak bude zajištěna potřebná kvalita. A tak bych mohla dále pokračovat u dalších šesti prorektorů (*jejich představení přinášíme na dalších stranách*).

Čeká vás hodně práce. Jaké jsou tři hlavní úkoly, které byste si přála splnit? Aby se na konci vašeho rektorování mohlo říci: „Milena Králíčková, byla rektorkou, která...“

Zaprve: Která byla u toho, kdy se na Univerzitě Karlově posunul ekosystém informačních technologií do 21. století a změnu pocítili uchazeči, studující i vyučující a akademici.

Zadruhé: Za jejíhož vedení pokračovalo budování kampusů, ať výstavba těch největších – Mepharedu a Albertova –, ale i péče o další nemovitosti a budování infrastruktury.

A zatřetí: Která se snažila naslouchat lidem, od zaměstnanců přes studující až po uchazeče a širokou veřejnost, a vnímala, že univerzita stojí a padá na lidech, kteří ji tvoří.

Prof. MUDr. Milena Králíčková, Ph.D., od 1. února 2022 je rektorkou Univerzity Karlovy. V roce 2013 se stala prorektorkou pro studijní záležitosti UK, načež funkci zastávala až do letoška. Vystudovala Lékařskou fakultu UK v Plzni, rok strávila v rámci Fulbrightovského programu v USA na Harvardu. Po doktorátu se na Gynekologicko-porodnické klinice Fakultní nemocnice v Plzni věnovala reprodukční medicíně, embryologické vědecké práci a zároveň vyučovala v Ústavu histologie a embryologie. Na LFP UK působila jako proděkan-ka pro rozvoj a vedoucí jednoho ze dvou výzkumných programů Biomedicínského centra. Na jaře 2021 ohlásila kandidaturu na rektorku. Má dvě dcery.

Osm prorektorů, šestnáct odpovědí

V novém rektorčině týmu je o jednoho prorektora méně než v minulém kolegiu; novinkou je však zavedení gesce prorektora pro informační technologie, což bude mít na starost „matfyzák“ Tomáš Skopal. Dámskou sílu přinášejí studijní prorektorka Markéta Martínková z PřF UK a Markéta Křížová z FF UK, jež má pečovat o zahraniční agendu univerzity.

Dalšími prorektory jsou Pavel Doleček (strategie a rozvoj), jenž přišel z postu náměstka ministra školství, prorektor pro vnější vztahy Martin Vlach z MFF UK, prorektor pro vědu Ladislav Křišťoufek z FSV UK i Jan Polák ze 3. LF UK pro koncepci a kvalitu vzdělávání. Tím nejzkušenějším je emeritní děkan práv Jan Kuklík, který byl koncem devadesátých let i kancléřem UK. Právě on bude zastupujícím vicerektorem. „Jako statutární zástupce rektorky jsem připraven podílet se na plnění jejího programu,“ řekl Kuklík magazínu *Forum*. Všem osmi prorektorům, kteří se zde představují, jsme položili dvě stejné otázky:

TEXT Martin Rychlík FOTO Vladimír Šigut

1.

Jaké své **zkušenosti**
či **dovednosti**
nabízíte Univerzitě
Karlově?

2.

A jaké budou vaše
priority
pro následující
čtyři roky?

PhDr. Pavel Doleček, Ph.D., vystudoval filozofii a politologii na FF UK, doktorát získal v roce 2018. Působil v letech 2014 až 2022 na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR, přičemž od roku 2017 vykonával funkci náměstka pro vysoké školství, vědu a výzkum. Podílel na koncepci a realizaci vysokoškolské a vědní politiky státu v gesci ministerstva, tedy mezinárodní bilaterální a multilaterální spolupráci, legislativu a financování. Měl na starost a podílel se na tvorbě nových finančních nástrojů, klíčových koncepčních dokumentů s dopadem na vzdělávání, vědu a výzkumu napříč státní správou. Je členem řady správních a odborných poradních orgánů, rad i výborů.

1 Mým hlavním cílem je přinést do týmu zkušenosti z vysokých pozic ve státní správě, tedy zejména v nastavování politiky ve vysokém školství a výzkumu v oblasti legislativní, finanční, mezinárodní i metodické. Měl jsem možnost se v různých pozicích právě na tom v posledních letech podílet. Věřím, že tato vnější perspektiva bude paní rektorce – a hlavně celé univerzitě – užitečná nejen při vnitřním řízení, ale také v prosazování názorů Univerzity Karlovy jako klíčového partnera pro státní správu (ale i tu veřejnou či soukromou) a ostatní univerzity při formování vysokoškolského a výzkumného prostředí.

2 V nejbližších měsících je třeba využít všechny rozvojové příležitosti a plně se nachystat na výzvy v Národním plánu obnovy a věnovat pozornost novým programům v kohezní politice. Paralelně je zapotřebí věnovat pozornost rozběhlým i plánovaným investičním aktivitám, a to zvláště v této velmi nelehké době... To vše musí být sladěno se strategickými prioritami a „propisováno“ se do vnitřního řízení v krátkodobé i střednědobé perspektivě. V neposlední řadě je třeba spolupracovat s našimi nejbližšími ministerstvy při naplňování našich i vládních priorit a strategií v oblasti vzdělávání a vědy.

Pavel Doleček

prorektor pro strategickou spolupráci a rozvoj

Prof. PhDr. Ladislav Křišťoufek, Ph.D., vystudoval ekonomii na Institutu ekonomických studií FSV UK, kde nyní vyučuje ekonometrii a *data science*. Šest měsíců též působil jako výzkumník na Warwick Business School. Ve svých pětatřiceti letech se stal jedním z nejmladších profesorů ve společenských vědách na Univerzitě Karlově. Výzkumně se aktuálně zabývá primárně kryptoaktivy/kryptoměny, dále pak širokou paletou primárně finančních a energetických témat. Dle různých žebříčků je aktuálně nejcitovanějším společenskovědním výzkumníkem působícím v Česku.

1 Přináším si zkušenosti hlavně z fakultního akademického senátu a z pozice studijního proděkana Fakulty sociálních věd UK, kde se podařilo zefektivnit mnoho procesů a důkladně vymáhat dodržování pravidel. Specificky studijní proděkanování během covidu nebyla žádná „legrace“, ale celé kolegium jsme jako tým, myslím, tímto těžkým obdobím provedli fakultu dobře. Ke konci mandátu jsem výrazně promlouval do formování návrhu financování výzkumné činnosti a býval bych přecházel na proděkana pro vědu. Jako ekonom se cítím na hranici společenských a exaktních věd, což se na naší heterogenní univerzitě bude jistě hodit.

2 Velkou prioritou, která bude prostředkem v dalším fungování, je zlepšení komunikace směrem k fakultám. Jako první viditelný krok plánujeme (online) navštívit všechny fakulty na úrovni proděkanů a vedoucích oddělení pro vědu a pro doktorská studia. I od toho se budou odvíjet další kroky. Nicméně i bez toho jsou některé priority takzvaně „na talíři“ – reflexe a následná revize vnitřního hodnocení vědecké a tvůrčí činnosti, zamyšlení se nad strukturou vnitřních součástí, přechod na nový způsob financování doktorandů, ale i menší věci jako doladění postavení programu *Primus* v rámci ERC-pipeline. Nebude toho málo.

Ladislav Křišťoufek

prorektor pro vědeckou a tvůrčí činnost

1 Působila jsem čtyři roky coby proděkanka pro zahraničí Filozofické fakulty UK, která patří z hlediska kvantity i rozmanitosti internacionalizace k neaktivnějším fakultám na Univerzitě Karlově. Získala jsem vzhled do problematiky mobility i mezinárodních studijních programů. Byla jsem u vzniku aliance 4EU+, zejména pak s ohledem na akademickou rovinu, ale zapojovala jsem se i do diskuzí o administrativních otázkách. Mám rozsáhlé kontakty v akademickém prostředí v Evropě, v USA a v Latinské Americe. V listopadu 2021 jsem byla jako reprezentantka UK zvolena viceprezidentkou steering committee European University Foundation (EUF), jedné z významných asociací evropských univerzit.

2 Vrátit fyzické výjezdy a příjezdy akademiků a studentů na úroveň před pandemií, respektive je navýšit. Zužít zkušenosti z posledních dvou let, maximálně digitalizovat agendy, využívat nové technologie pro komunikaci se zahraničními partnery a posilovat kombinované (blended) mobility. To vše ale s vědomím, že reálný a ideálně několikaměsíční pobyt v zahraničí nic nenahradí. Další prioritou je prohlubování spolupráce s vybranými strategickými partnery a mírné navýšení jejich počtu, především z univerzit z Asie a Ameriky. Pro tento rok představuje velkou výzvu i předsednictví České republiky v Radě EU.

Markéta Křížová

prorektor pro zahraniční záležitosti

Prof. Markéta Křížová, Ph.D., vystudovala etnologii a historii na FF UK, působí jako profesorka ve Středisku iberoamerických studií FF UK; vyučuje i v mezinárodních programech v angličtině a ve španělštině. Účastní se mezinárodních projektů v rámci výzev Horizont 2020 a Erasmus+ KA2. Odborně se věnuje především koloniálním i moderní dějinám Latinské Ameriky, vztahům původních obyvatel a Evropanů a také dopady setkání s americkou realitou na evropské vnímání sebe sama, dějinami moderních utopií a dějinami vědy. V letech 2014 až 2018 byla místopředsdkyní Akademického senátu FF UK, v letech 2018 až 2022 též proděkankou pro zahraničí FF UK.

1 Naší univerzitě nabízím podle mého názoru unikátní zkušenost s působením jak na univerzitní, tak i fakultní úrovni. V době, kdy byl rektorem Univerzity Karlovy profesor Karel Malý, jsem šest let působil jako kancléř a měl jsem možnost poznat univerzitu v jejím celku; podílel jsem se i na tvorbě vnitřních univerzitních předpisů. Poté jsem na univerzitě pracoval jako proděkan a posledních osm let jako děkan Právnické fakulty UK, tudíž mohu nabídnout i pohled z „druhé strany“, z vedení velké fakulty.

2 V mém působení jako prorektora pro akademické kvalifikace bych se rád zaměřil na udržení vysoké úrovně nových docentů a zejména profesorů ve všech oborech, kde mají fakulty akreditované příslušné řízení s tím, že bych rád posílil podíl žen v úspěšných řízeních, doporučená kritéria znovu prodiskutoval s fakultami, které projeví zájem o jejich eventuální úpravu, a dbal na provázání příslušných řízení s kariérními řády fakult. Jako statutární zástupce rektorky UK jsem samozřejmě připraven podílet se na plnění jejího programu i v dalších oblastech řízení univerzity, a to v rámci celého jejího týmu.

Jan Kuklík

prorektor pro akademické kvalifikace

Prof. JUDr. Jan Kuklík, Ph.D., vystudoval Právnickou fakultu UK (doktorem práv v roce 1989). V letech 1991 až 1992 studoval na St. Edmund Hall v Oxfordu. Koncem devadesátých let byl vedoucím kanceláře rektora UK. Po získání titulu Ph.D. se roku 1999 habilitoval jako docent českých a československých právních dějin. Následně roku 2005 získal profesuru. Byl nejprve proděkanem, pak po dva mandáty v letech 2014 až 2022 i děkanem PF UK. Je autorem mnoha monografií a citovaných prací z právních dějin.

1 V letech 2013 až 2016 jsem byla studijní proděkankou Přírodovědecké fakulty UK a plynule jsem navázala funkci proděkanky pro kvalitu a koncepci studia, kterou jsem zastávala až do konce ledna 2022. Myslím si, že za těch devět let jsem získala potřebný vhled do studijní problematiky a hlavně do vzájemného vztahu mezi praktickými aspekty realizace studia a tolik potřebnou kvalitou výuky. Velmi zavazující je pro mě skutečnost, že přebírám agendu právě od paní rektorky. Zjistila jsem, že klíčovou kompetencí prorektorů je jejich schopnost komunikovat a vyslechnout i ty zdánlivě všední problémy a hledat společná řešení.

2 Na prvním místě chci naplnit primární misi univerzity: tedy napomáhat šíření vzdělanosti a kritického myšlení v naší společnosti. Toto je možné jen vzájemnou synergií spokojeného (byrokracií neznechuceného) pedagoga a nadšeného (po poznání dychtícího) studenta. V našem společenství musí být jasné, že dobré jméno univerzity neuděluje jen špičková věda, ale především kvalitní a přínosná výuka. Neopomenu ani moderní vzdělávací trendy jako například zavedení mikrocertifikátů pro řadu kurzů celoživotního vzdělávání. Tímto se zlepší vzdělávání studentů i veřejnosti a jejich uplatnitelnost na trhu práce.

Markéta Martínková

prorektorka pro studijní záležitosti

Doc. RNDr. Markéta Martínková, Ph.D., vystudovala obor biochemie na PřF UK; v roce 2003 obhájila disertační práci. Mezi lety 2004 až 2006 působila na Univerzitě Tohoku v japonském městě Sendai. V současné době vyučuje na UK klinickou biochemii a dále biomedicínu na katedře biochemie. Garantuje bakalářský a navazující magisterský studijní program biochemie a je členkou dvou oborových rad. Předmětem jejího vědeckého zájmu jsou především hemoproteiny. Je autorkou 48 publikací s citačním ohlasem přes 700 citací. V letech 2013 až 2022 byla proděkankou PřF UK.

Doc. MUDr. Jan Polák, Ph.D., MBA, absolvoval studium medicíny a Ph.D. studium na 3. LF UK. Jako lékař pracoval ve Fakultní nemocnici Královské Vinohrady (diabetologie). Postdoktorskou stáž absolvoval v USA na Johns Hopkins University v rámci Fulbrightova stipendia a později byl jmenován docentem pro obor vnitřní nemoci. Na 3. LF UK vede od roku 2017 Ústav patofyziologie, tamtéž v období 2018 až 2022 pracoval jako proděkan pro rozvoj. Podílí se na výuce pregraduálních studentů. Ve výzkumné a grantové činnosti se spolu s kolegy a studenty zabývá vlivem tukové tkáně na rozvoj metabolických poruch, zejména v kontextu hypoxie a spánkové apnoe.

1 Domnívám se, že mnohaletá práce v akademickém senátu, ve vědecké radě, v kolegiu děkana 3. lékařské fakulty UK, jakož i činnost v řadě komisí nebo oborové radě mi kromě zkušeností a vhledu do fungování rozmanitých struktur Univerzity Karlovy pomohla vylepšit zejména měkké dovednosti. Věřím, že při naplňování společné vize budu moci uplatnit i manažerské a organizační schopnosti pilně procvičované v rámci vedení ústavu či řešení výzkumných grantů. Budu se snažit do své práce přenést i pozitivní zahraničí inspiraci, včetně kolegiální spolupráce se studentstvem. V neposlední řadě jsem aktivní radioamatér!

2 V následujícím období bude Univerzita Karlova čelit výzvám, které vyplývají mimo jiné ze Strategického záměru UK, partnerství v univerzitní alianci 4EU+ nebo z realizace Národního plánu obnovy. Pokračující prioritou je rozvíjet a podporovat proces akreditací a hodnocení studijních programů v rámci činnosti Rady pro vnitřní hodnocení s cílem udržet a rozvíjet jejich kvalitu, významné úkoly nás čekají v rámci reformy a zkvalitnění doktorského studia, jakož i v problematice mikrocertifikátů. Těším se na spolupráci s kolegy v oblasti digitálních forem vzdělávání a rozvoji mezinárodních studijních programů.

Jan Polák

prorektor pro koncepci a kvalitu vzdělávání

Prof. RNDr. Tomáš Skopal, Ph.D., akademické putování začal na Přírodovědecké fakultě UP (magistrem v roce 2001), pokračoval na ostravské VŠB-TUO (Ph.D. v roce 2004), až zakotvil na MFF UK (docentura, profesura). Další dlouhodobější zkušenosti má z univerzit v Německu (Kostnice, Pasov) a v Chile. Roku 2006 založil na katedře softwarového inženýrství MFF UK výzkumnou skupinu SIRET, která bádá v oblasti podobnostního vyhledávání v databázích nestrukturovaných dat (například multimediálních). V letech 2013 až 2021 katedru vedl. Působil ve vědeckých radách či v panelu Grantové agentury ČR. Vedl řadu grantů základního, aplikovaného a smluvního výzkumu.

1 Nabízím zkušenosti získané během dvou dekad působení na Matfyzu, a to zejména v roli vedoucího katedry softwarového inženýrství. Moje zkušenosti zahrnují aktivity v akademických, vědeckých, grantových, akreditačních i firemních komunitách, což mimo jiné vyžaduje orientaci v mnoha typech informačních systémů. Jako informatik dlouhodobě prosazují používání digitálních technologií, jež zrychlují a usnadňují práci jak odbornou, tak její management a s tím spojenou byrokracií. Nabízím fakultám proaktivní přístup a otevřenou komunikaci v hledání řešení problémů souvisejících s informačními systémy.

2 Mou hlavní prioritou je reforma informačního ekosystému univerzity do moderní a udržitelné podoby. To zahrnuje vybudování strategie, která umožní realizovat informační systémy jako soubory interoperabilních služeb s jasně definovanými business procesy. Dále chci nasazovat technologie pro realizaci takzvané *data-driven university*, kdy data agregovaná z informačních systémů, ale také výtěžná z dalších zdrojů (web) mohou přispět k lepším rozhodnutím na různých úrovních řízení univerzity. Mým cílem je též zavádět cloudové služby pro „kolaborativní intranet“: e-maily, dokumenty, úložiště a týmovou komunikaci.

Tomáš Skopal

prorektor pro informační technologie

1 Není snadné kriticky a zároveň s nadhledem hodnotit sám sebe. Více než devět minulých let jsem v pozici proděkana pro PRopagaci na Matematicko-fyzikální fakultě UK vedl vědecké i popularizační projekty, přičemž Matfyz má, myslím, v technických oborech jednu z největších konkurencí nejen v rámci univerzity, ale i v rámci škol v ČR. Zkušenost středoškolského pedagoga a zároveň experimentálního fyzika mi říká, že závěry lze sice předpokládat, ale je vhodné je ověřit a dívat se na efektivitu zvolených řešení. O to se budu snažit. Ovšem úspěch nestojí na jednotlivci, ale na celém jeho týmu, který musí být sehraný.

2 Mým cílem je kultivovat komunikaci, a to jak v rámci UK, tak směrem k potenciálním studentům anebo široké veřejnosti. Nutné je rozvíjet otevřenost světu, popularizačními projekty podporovat interdisciplinarnitu a spolupráci fakult, zároveň vytvořit jednoduchou prezentaci „značky“. Další z priorit bude sledování efektivit vynaložených prostředků a spolupodílení se na plánu krizové komunikace, ať už ve vztahu k celku, nebo k jednotlivým fakultám či pro typické modelové případy. Obě věci, myslím, zoufale chybí. Podporovat budu i to, aby v PR univerzity jako celku byl skutečný obsah a nevětila jen forma prezentace.

Martin Vlach

prorektor pro vnější vztahy

Doc. RNDr. Martin Vlach, Ph.D., vystudoval na MFF UK učitelství pro střední školy (2004), téměř deset let učil na jednom pražském gymnáziu. Jeho vědecká práce se zaměřuje zejména na vlastnosti hliníkových slitin. V letech 2012 až 2021 byl proděkanem Matfyzu, podílí se i na propagaci univerzity (univerzitní nealko pivo či aktivity v Kampusu Hyberská), je spoluautorem několika popularizačních knih a televizního seriálu *Rande s Fyzikou*, stál za záchranou hrobového místa buditele a rektora Stanislava Vydry a vedl projekt záchrany jedné z nejvýznamnějších pražských památek – svatováclavské rotundy na Malé Straně, který získal řadu domácích i mezinárodních ocenění (*Europa Nostra*).

Místo emancipace přišla normalizace

„Musíme o tom hovořit, i když mě to velmi bolí...“ Tak reagovala Alena Marková z Fakulty humanitních studií UK, když během našeho rozhovoru padla otázka na situaci v Bělorusku. Původem běloruská historička, jež se zabývá soudobými dějinami své vlasti a otázkou národní identity, upozorňuje, že v zemi nastoupila normalizace „děsivě podobná tomu, jak vypadala v Československu po srpnu 1968“. Interview proběhlo krátce před ruskou agresí na Ukrajině.

TEXT Helena Zdráhalová FOTO Martin Pinkas

Proč Alexandr Lukašenko vyhrál v roce 1994 se svým populistickým programem prezidentské volby, je zřejmé. Překvapily mě ale výsledky referenda, které v zemi proběhlo o rok později. Tehdy se přes tři čtvrtiny voličů vyslovily pro novou vlajku a státní znak odkazující k dobám Sovětského svazu, zavedení ruštiny jako druhého státního jazyka vedle běloruštiny a ekonomickou integraci s Ruskem. V referendu voliči podpořili i změnu Ústavy, která umožňuje prezidentovi rozpustit parlament v případě jejího porušení... Co Bělorusy vedlo k takovému obratu zpět k Rusku?

První polovina devadesátých let v Bělorusku byla bouřlivá, spojená s hospodářskou a sociální nejistotou, která se objevila po rozpadu Sovětského svazu. Inflation zničila veškeré úspory; někdy lidé doslova neměli co jíst. Najednou se však objevil charismatický lídr, který slíbil, že dá všechno do pořádku a „zatočí s korupčníky“. Většina lidí v tu dobu Alexandru Lukašenkovi věřila, integraci s Ruskem a návrat k jistotě pokládala za dobrý nápad. Ale referendum neproběhlo podle pravidel. O národním jazyce a o podobě národní symboliky se podle legislativy nesmělo rozhodovat všelidovým hlasováním, přesto proběhlo. Navíc v jeho průběhu došlo k četným porušením. Nehledě na to, referendum vstoupilo v platnost.

Jak se vůbec žilo Bělorusům za dob Sovětského svazu?

Kvůli rozvoji průmyslu a hospodářství měla Běloruská sovětská socialistická republika jednu z nejvyšších životních úrovní ze všech republik SSSR. Rozdíl oproti jiným zemím byl v tom, že rusifikace, kterou už ve třicátých letech nařídil Stalin, v Bělorusku proběhla „nejúspěšněji“. Běloruská národní identita a jazyk se vytrácely... Proto také běloruský disent nebyl protikomunistický a protitotalitární jako kupříkladu v Československu, ale pronárodní.

Úspěšná rusifikace a relativně dobrý hospodářský stav v sovětském období jsou tedy důvody, proč jsou Bělorusové tak orientovaní na Rusko na rozdíl třeba od Ukrajinců?

Předchozí rozvoj, vztahy a rusifikace, jež eliminovala národní rozdíly, vede k tomu, že Bělorusové se vůči Rusku zásadně nevyhraňují. Země spolu nikdy neměly větší konflikty.

Jak moc se liší běloruština od ruštiny?

Běloruština je spíše než ruštině bližší polštině nebo češtině. V rámci rusifikace došlo ke gramatickým reformám (1933), jejichž cílem bylo přiblížit ji ruštině. Bratrství republik mělo být potvrzeno nejen na hranicích. I přesto si však běloruština zachovala zvláštní ráz.

V zemi ji ale už takřka neuslyšíte. Kdo dnes běloruštinu používá?

Rusifikace téměř vytlačila běloruštinu z veřejného diskurzu. Dělo se to během sovětského období a pokračuje to i nadále; možná ještě masivněji. Za Sovětského svazu byly stanovené kvóty na běloruštinu v rámci povinné školní výuky nebo ve sdělovacích prostředcích, dnes ji už ale ze státní televize neuslyšíte téměř vůbec. Používají ji buď opoziční politici, kteří však nemají větší podporu, nebo běloruská inteligence, která tím vyjadřuje národní individualitu a svéráz. A s běloruštinou se spojuje také naděje na změnu. Ale třeba celá prezidentská předvolební kampaň a všechny projevy opoziční kandidátky Svjatlany Cichanouské (*loni navštívila UK – pozn. red.*) byly v ruštině. Nikdo z jejich podporovatelů jí to nikdy nevyčítal.

Předpokládám, že Cichanouská používala ruštinu, protože je na rozdíl od běloruštiny obecně srozumitelnější všem voličům. Je tomu tak?

Cichanouská nemluví bělorusky, protože jazyk je v oficiálním diskurzu, jako je státní televize, spojený s fašistickou rétorikou. Opoziční politici dříve preferovali běloruštinu, aby zdůraznili národní hodnoty, na což státní propaganda odpovídala diskreditací národní ideje tím, že se běloruský jazyk a národní symbolika snažila spojit s fašismem. To se jí povedlo.

Státní televize má velký vliv. Vzhledem k tomu, že prezident má už sedmadvacet let monopol na veřejné sdělovací prostředky, slyšeli Bělorusové za jeho vlády nejednou, že národní symbolika a idea je „spojená s nacismem a fašismem“. Ne všichni chtějí sdílet národní hodnoty, které jsou tak diskreditované. Lidi by to mohlo zrazovat od volení opozice. ↪

Nově upravený znak Běloruska jasně a otevřeně navazuje na sovětskou minulost.

Když v roce 1990 vyšel zákon, který stanovoval běloruštinu jako jediný státní jazyk, v preambuli stálo „Žije jazyk, žije národ“. Nevrací se tato myšlenka jako téma opozice?

Nevrací, není akutní. Drtivá většina obyvatel mluví rusky a je plně rusifikována. Otázkou je, zda-li by lidé, kteří podporují změnu ve státě, podpořili i změnu jazyka. Myslím, že nyní by lidé nebyli pro, aby se z dominantní ruštiny přešlo do běloruštiny. Bylo by obtížné jazyk, jímž dnes nehovoří už téměř nikdo a je dost těžké se ho naučit, zavést do veřejného diskurzu.

Vy běloruštinu ovládáte?

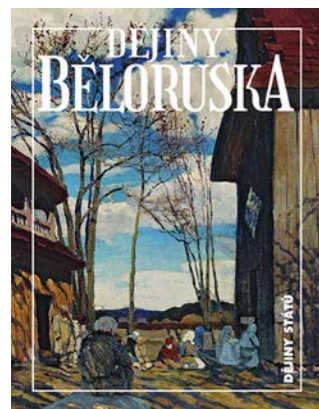
Narodila jsem se v bilingvní rodině. Běloruštinu jsem se naučila od babičky, u ní na vsi se za mého dětství bělorusky běžně mluvilo. Kdybych vyrůstala jen ve městě, obávám se, že bych se jazyk nenaučila. Ve škole se vyučuje jen pár hodin týdně, ostatní předměty jsou v ruštině.

Bělorusko má za sebou dvě velké vlny národního uvědomění, v první polovině dvacátých let a v první polovině devadesátých let 20. století. Není třeba to masivní zvednutí odporu Bělorusů po prezidentských volbách v srpnu 2020 další rodící se vlnou?

V devadesátých letech jsme si mysleli, že běloruština je jediným státním jazykem a že bude základem národní identity; nepovedlo se to. Dnes se místo národní rodí identita občanská, která se nezakládá na národním jazyce, ale na příslušnosti a patriotismu ke státu. Nezáleží při tom, jakým jazykem mluvíte nebo jaký kroj si obléknete. Po srpnu 2020 se zrodila občanská společnost, jež je schopná sebeorganizace a mobilizace svépomocí. Bělorusové se změnili, nehledě na represe, potlačení protestů a zahájení nové normalizace už to v nich zůstane.

Proč právě tyto poslední volby vyvolaly tak silnou vlnu protestů?

Většina volebních průzkumů ukazovala naprosto opačný výsledek, než jaký pak vyhlásila Ústřední volební komise. Lidé už opravdu chtějí změnu. Stá-

Alena Marková je editorkou druhého vydání *Dějin Běloruska* (NLN 2021), do kterého napsala kapitoly o nejnovějších torii země.

Karlovkou podpoření studenti

Poté, co se po prezidentských volbách v Bělorusku v srpnu 2020 vyostřila politicko-společenská situace, přijala Univerzita Karlova desítku tamních studentů. Podpořila je Stipendiem Václava Havla určeným lidem, kteří kvůli represivním nesvobodným režimům nemohou studovat ve své vlasti.

vající prezident Lukašenko je ve své pozici dvacet sedm let! Za tu dobu už stihla vyrůst generace, která se narodila a odmaturovala za jeho vlády. Životní úroveň je velmi nízká, země stagnuje... Lidé přitom vidí, co se děje například v České republice anebo v Polsku a vědí, že lze žít lépe.

Co se děje v Bělorusku teď?

Vývoj je děsivě podobný tomu, co se dělo v Československu po srpnu roku 1968 – lidé čelí tlakům v práci – „nespolehliví“ dostávají výpovědi, ti nejhlásitější odpůrci jsou nuceni do emigrace, všichni jsou vystaveni represím. Dialog s lidmi, kteří nebyli spokojeni a nevolili Lukašenka, se nekoná. Režim se tváří, jako že je vše v pořádku. Situace je zmražená, otázkou je, na jak dlouho. Jako Bělorusce se mi o tom těžko hovoří (*hlas se jí náhle zlomí*).

Pražské jaro bylo spojené s nadějí na lepší život, s liberalizací ve všech oblastech. Ovšem ty v Československu potlačily tanky „spřátelených vojsk“, v Bělorusku místní těžkooděnci a ozbrojené složky. Útlum je doprovázen propagandou prostřednictvím státních médií, která se snaží zdiskreditovat Cichanouskou a její program jakožto zrádný. Propaganda se zaměřila třeba i na historiky – včetně mě –, kteří veřejně popisují politický a jazykový vývoj v Bělorusku a jejichž postoj se neslučuje s představami běloruské vlády.

Můžete nyní bezpečně vycestovat do Běloruska?

Do podzimu 2020 jsem jezdila do Běloruska běžně; bádala jsem i v archivech a přednášela na Běloruské státní univerzitě v Minsku k tématu národní identity a dějin Běloruska. I dříve jsem věděla, že nemůžu mluvit úplně o všem, o čem bych chtěla. Teď už jsem ale v Bělorusku přes rok nebyla. Oficiálně tam sice můžu, ale nebylo by to pro mě bezpečné. Propaganda na mě útočí prostřednictvím provládnutých médií a snaží se mě dehonestovat v očích Bělorusů jakožto příslušnici „fašistického režimu“. Místo aby vystupovali odborníci a argumentovali, jako se to děje v civilizovaných zemích, jsem vystavená útočným a nepodloženým urážkám. Loni v Česku vyšla kniha *Dějiny Běloruska* (NLN 2021), do které jsem psala kapitoly o 20. a 21. století. Jako historička jsem se snažila být objektivní a popisovat pouze fakta posledního vývoje. Ta ale někdy nejsou ve prospěch režimu, například kvůli četným porušením lidských práv, volební procedury a podobně. Obávám se teď dalších reakcí oficiálních představitelů.

Mgr. Alena Marková, Ph.D., na Fakultě humanitních studií UK se zabývá soudobými dějinami střední a východní Evropy, především dějinami SSSR a nástupnických států, nacionalismem, národním hnutím a emancipací. Pochází z Běloruska, kde vystudovala mezinárodní ekonomické vztahy na Minské vysoké škole managementu; poté absolvovala FHS UK. Je spoluautorkou publikace *Dějiny Běloruska*, výkonnou redaktorkou časopisu *The Journal of Belarusian Studies* a řešitelkou mnoha vzdělávacích a výzkumných projektů (4EU+, GA ČR a další).

Vaši rodiče žijí stále v Bělorusku. Setkali se s nějakými osobními útoky v souvislosti s tím, že jste se pro vládnoucí režim stala problematickou osobou?

Moji rodiče jsou v důchodu; pracovním výhrůžkám, že jim třeba nebude prodloužena smlouva nebo podobně, nečelí. Když jsem chystala *Dějiny Běloruska*, upozornila jsem je, že to může vyvolat negativní reakci v Bělorusku, která může dopadnout i na ně. Ptala jsem se jich, co si myslí o tom, když to vydám. A táta mi řekl: „Dělej, co musíš. My se o sebe postaráme.“ Pokračuji tedy v tom, co dělám. Žádný tlak na mě v Bělorusku zatím činěn nebyl.

Máte dvanáctiletou dceru. Jak ona vnímá současné události v Bělorusku? Budujete v ní vědomí národní identity, i když je napůl Češka a napůl Běloruska?

Chci, aby věděla, co se v Bělorusku děje, ale svoje názory jí do hlavy nevtloukám. Ovlivňuje ji to však také, samozřejmě. Do gymnaziálního časopisu po-

psala svoji zkušenost z Minsku z podzimu 2020, kdy jsme tam byly naposledy. Tehdy ji na ulici zadržela policie, když jsme se odněkud vracely později večer. Zjišťovali, jestli jde někam protestovat. Musela jsem jim vysvětlovat, kam jdeme a proč. Pro mou dceru to byl stresující a traumatický zážitek.

Jako vědkyně jste se začala zabývat Běloruskem, poněvadž stálo na okraji odborného zájmu na úkor větších sousedů – Ruska a Polska. Změnilo se to po událostech 2020?

Naprosto zásadně, teď je Bělorusko v centru zájmu. Jako badatelku mě to těší. Když jsem získala v roce 2018 grant od Grantové agentury ČR, abych se věnovala otázkám národní identity a rozvoje národní emancipace během devadesátých let v Bělorusku, nikdo netušil, že to bude tak živé téma... Díky tomu mám teď téměř hotovou monografii, která je mimořádně aktuální. Vyjde v angličtině. Běloruská otázka si zaslouží být slyšena po celém světě.

Prodlužujeme lidem zdravý život

„Učíme studenty medicíny, jak mít co nejdéle aktivní fyzický život, a očekáváme, že tyto poznatky budou šířit mezi budoucími pacienty. A když chceme někomu něco doporučit, měli bychom se podle toho i chovat,“ říká Lenka Borská, přednostka Ústavu preventivního lékařství Lékařské fakulty v Hradci Králové, který má za sebou první rok provozu.

TEXT Jitka Jiříčková FOTO Vladimír Šigut

Jak ke svému organismu správně přistupovat, zjistila profesorka Lenka Borská brzy. Jako dítě bývala často nemocná a přicházela o hodně zábavy. „V krizi poznáš sama sebe,“ shrnuje dnes. Uvědomuje si totiž, že i když je „akčním“ člověkem, který denně zvládá spoustu povinností, má poměrně křehkou tělesnou konstituci. „Pokud bych nedodr-

žovala určitá pravidla svého životního stylu, nebudu tím, kým chci být, a třeba i dva tři dny mi potrvá, než se zase dostanu do své optimální kondice – fyzické i psychické,“ přiznává lékařka dbající o prevenci.

Od zájmu o zdravý životní styl pak byl už jen krůček k pátrání po příčinách onemocnění a ke studiu medicíny.

Po dostudování zůstala Borská věrná své *alma mater*, tedy Lékařské fakultě v Hradci Králové, a zaměřila se na patologickou fyziologii, která zkoumá příčiny, mechanismy a průběh somatických disharmonií, projevujících se jako nemoci. A zjistila, že studenty zajímá přesně to, co v dětství fascinovalo ji: jak lze zabránit vzniku onemocnění.

Svoji výuku tedy brala částečně jako hru a snažila se studentům uvádět náznorné příklady ze života. Tepelný úpal popisovala jako kladivem rozbitý termostat v domě. Funkci imunitního systému jako armádu dobře i špatně vyzbrojených bojovníků. Příčiny vzniku autoimunitních chorob jako odbornou školu, kde se studenti učí novým poznatkům, a pokud to nezládnou, musejí odejít... A to i v případě, že se dobře učí, ale nereagují adekvátně na příkazy.

Genetika není to hlavní

Vedle výuky na LF HK se profesorka Borská věnuje i vědě. Nejprve to byla oblast toxických a imunotoxických účinků látek nacházejících se v životním a pracovním prostředí. „Čím hlouběji jsem se v poznávání dostávala, tím více jsem si uvědomovala, jak multifaktoriální je problematika primární prevence, jež musí zohledňovat nejen aspekty zdravotní, ale i sociální, ekonomické a politické,“ vysvětluje Lenka Borská. A z těchto úvah vyšel i návrh koncepce spojení dvou ústavů – Ústavu hygieny a preventivního lékařství a Ústavu sociálního lékařství.

„Koncepce byla vedením fakulty přijata, a tak jsem se v lednu 2021 po řádném konkurzu stala první přednostkou nově vzniklého Ústavu preventivního lékařství,“ popisuje. Tam probíhá pregraduální výuka v oblastech preventivního lékařství, veřejného zdravotnictví, praktického lékařství, medicínského práva, lékařské etiky, psychosomatické medicíny a psychologie zdraví. „Vytvořili jsme ‚balíček‘ všeho, co může ovlivňovat zdraví, včetně genetiky,“ vysvětluje Borská s tím, že klíčové je právě pochopení vzájemných vazeb tvořených životním stylem, v menší míře potom genetikou predispozicí, životním prostředím a úrovní zdravotní péče. „A životní styl je faktor, který můžeme ve velké míře ovlivňovat sami,“ zdůrazňuje.

Otázky stárnutí i nanomateriály

Věda, která se na ústavu provozuje, pokrývá dvě medicínské oblasti. Veřejné zdravotnictví se zaměřuje na otázky kvality života pacientů, aspekty psychologie zdraví, praktického lékařství a epidemiologické studie. „Výzkum v oblasti hygieny a preventivního lékařství je orientován na problematiku biologického monitorování odpovědi organismu na expozice chemickým a fyzikálním faktorům, na patofyziologické mechanismy

vybraných civilizačních onemocnění, na evaluaci biomarkerů stárnutí a na hodnocení nebezpečnosti nanočástic a nanomateriálů používaných v medicíně,“ vyjmenovává Lenka Borská. Hodnocení biomarkerů stárnutí má dle ní potenciál z hlediska aplikace i komercializace vědních výsledků a rozvoje mezinárodní spolupráce. „Výzkum nanomateriálů zase přináší řadu informací, jež mohou přispět ke snížení potenciální nebezpečnosti medicínských přípravků a tím i ve-dlejších zdravotních rizik,“ míní.

Zlomová je padesátka

Jak Borská říká, pod hlavičku zdraví se dá schovat spousta věcí a laici mají často dojem, že už o něm „všechno vědí“. Přitom v populaci stále narůstá obezita a další civilizační choroby. „Proto je nesmírně důležité, aby odborná veřejnost mluvila k té laické jedním hlasem. Jedině tak může být srozumitelná a důvěryhodná,“ míní královéhradecká profesorka medicíny.

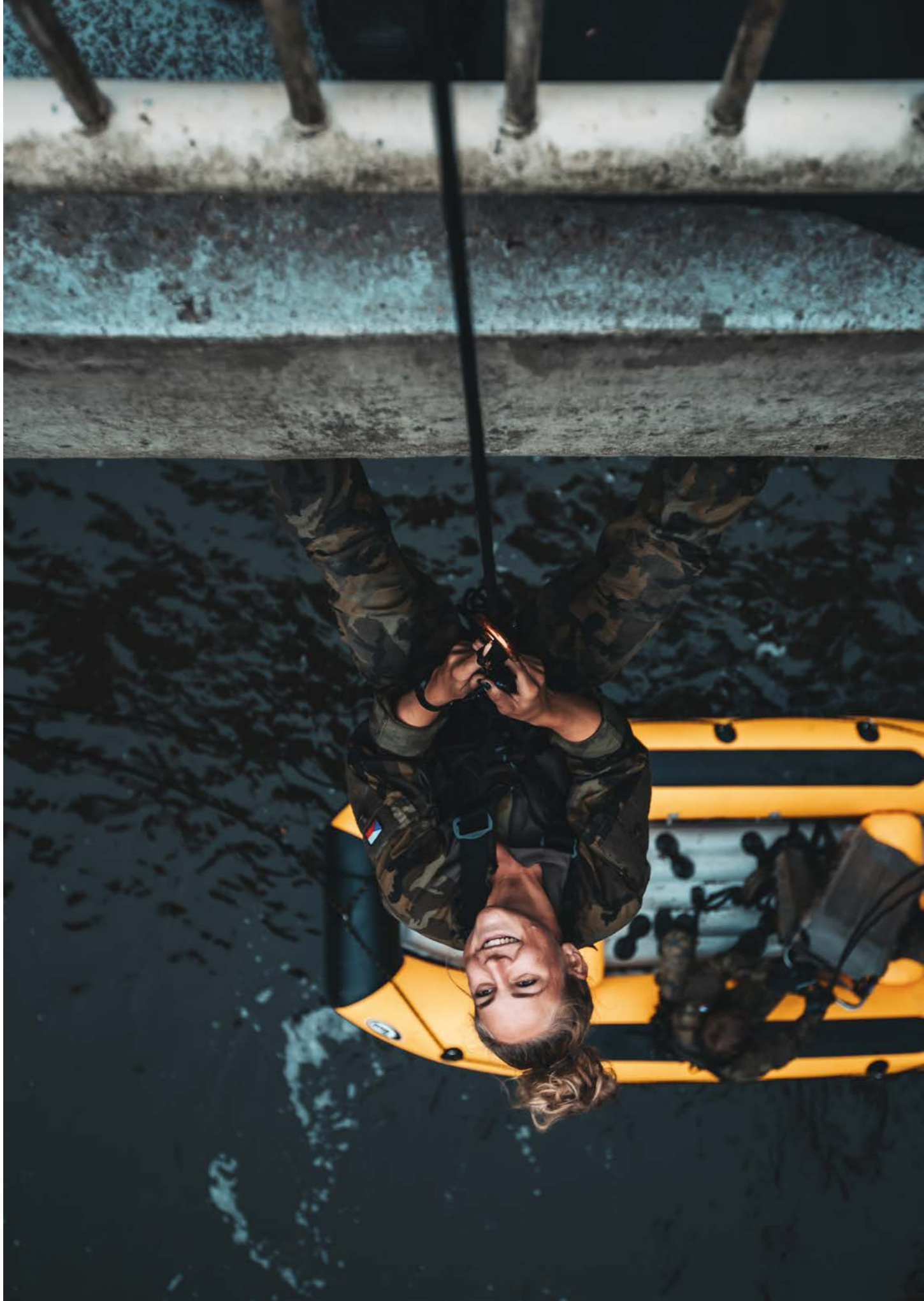
Ústav, který vede, provádí v současnosti rozsáhlou studii s tématem hodno-

cení biomarkerů stárnutí v populační věkové skupině od čtyřiceti do pětadesáti let. A největší rozdíly v kondici zaznamenávají vědci u padesátníků: „Zdá se, že věta, že člověk si v mládí ničí své zdraví pro peníze, aby si ho ve stáří kupoval za drahé peníze zpátky, není bohužel klišé, ale skutečnost. Pokud je vám čtyřicet, je nejvyšší čas začít něco dělat. Okolo padesátky se to začíná lámat a v šedesáti už bývá u mnoha lidí pozdě. Samozřejmě vždycky je lépe začít později než pozdě, ale čím dříve, tím lépe,“ říká otevřeně. Zdravý životní styl podle ní není jen radost, ale hlavně každodenní boj sám se sebou. Pravidelnost, přemáhání, disciplína, to je klíč k úspěchu!

Jak začít? Co navrhuje přednostka Ústavu preventivního lékařství? „Doporučuji všem začít spíše skromněji a po každém malém krůčku se pochválit, odměnit a pokračovat dál. Příliš se nevyplácí stanovovat si obří cíle a pak být nešťastný z toho, že se nám nedaří je splnit. Přistupujme k životu racionálně, s pokorou a podle svých možností,“ vyzývá Lenka Borská.

Prof. MUDr. Lenka Borská, Ph.D., je přednostkou Ústavu preventivního lékařství na LF UK v Hradci Králové. Se svým týmem v současné době pracuje na možnostech, jak zpomalit stárnutí a prodloužit roky života strávené ve zdraví. Jejimi spolupracovníky jsou též odborníci z USA, Německa a Velké Británie.

Zvládnu to, co kluci

Sama o sobě vypráví, že když se narodila, bylo to, jako kdyby do její rodiny vlétl víchř. A stejné je to s Dominikou Hyskovou i při osobním setkání. S výřečnou slečnou, jedinou studentkou vojenské tělovýchovy v Česku, se nenudíte ani vteřinu.

TEXT Jiří Novák FOTO Jakub Grohar, Armáda ČR

Jste v pátém ročníku vojenského oboru na Fakultě tělesné výchovy a sportu UK a letos budete studium končit. Co pak bude dál?

Letos máme na výběr tři armádní útvary: Rakovník, Prostějov nebo Stará Boleslav, kam budeme přiřazováni podle našich zásluh, hodnocení a osobních povah. Podle toho vznikne pořadí, podle kterého si budeme moci vybírat. Já bych ráda do Staré Boleslavi.

Proč zrovna tam?

Mám to blízko (*směje se*). Já jsem původně ze Dvora Králové, ale bydlím teď na Praze 9. Navíc ve Staré Boleslavi už jsou tři tělocvikáři, takže pokud bych odešla na mateřskou dovolenou, nebyl by to až takový problém.

Na co má vlastně armáda „tělocvikáře“?

Na přezkoušení nebo různé kurzy, které v armádě jsou. Vojáci z povolání totiž mají povinnost jednou ročně projít přezkoušením, které vede právě odborný „tělocvikář“. Takže ti vedou právě toto přezkoušení, a když jej někdo nesplní, tak má za úkol vést s ním tělovýchovu tak, aby příští rok už zkoušku udělal.

Na útvaru, kam přijdu, rozhodně nebudou zvyklí, aby tam tuhle pozici dělala ženská.

Brzy z vás bude profesionální vojačka, dovedla byste si to představit před pěti lety?

Ježíš, vůbec, nikdy v životě! Už jen tím mým charakterem – vždyť já se do armádního prostředí vůbec nehodím (*rozesměje se*).

Ale teď se tomu armádnímu prostředí budete muset přizpůsobit.

No, taky s tím docela bojuji. Protože na útvaru, kam přijdu, rozhodně nebudou zvyklí, aby tam tuhle pozici dělala ženská. Takže pokud hned na začátku udělám špatný dojem, už to pak nespravím. Tak teď již dlouho dopředu přemýšlím, v jakém „stylu“ k útvaru nastoupím.

Funguje to tak, že se armádě upíšete na určitou dobu?

Ano. V armádě jsem upsaná na dvojnásobnou délku studia. Takže když letos po pěti letech vystuduji, budu mít s armádou smlouvu na deset let.

Můžete pak z armády libovolně odejít?

To je dobrá otázka (*poprvé během rozhovoru trochu zvažní a na chvíli se zamyslí*). Myslím, že bych mohla odejít, ale asi bych se musela vyplatit ze studia. Jelikož armáda vynaložila peníze na moje studia – dostáváme plat a máme ubytování zdarma. Takže pokud bych odešla třeba teď v pátém ročníku, vracela bych asi 400 tisíc. Ale jak to funguje poté, to vlastně nevím.

Neuvažovala jste ještě před studiem vstoupit do armády rovnou?

Ne, vůbec. Já jsem absolutně nearmádní typ, ani nikdo v rodině s armádou neměl nikdy co dočinění. Ani válečné filmy mě nebaví; já vlastně nikdy k tomu opravdovému vojenství pořádně nepřilnula (*zarazí se*)... Až tohle bude někdo číst, tak si řekne: „Co tam sakra ta holka vůbec dělá?“ (*zase se rozesměje, načez vážně ujišťuje*). Ale já jsem v armádě samozřejmě moc ráda!

Než jsem začala studovat vojenský obor, vůbec jsem netušila, do čeho jdu. Věděla jsem jen to, jak náročné jsou přijímací zkoušky na školu, ale co bude dál, to jsem absolutně netušila.

Přijímací zkoušky, konkrétně praktickou vojenskou část, jste zvládla jako první žena prezenčního studia od doby jejího zavedení v roce 2008.

Ty podmínky vojenské části jsou shodné pro kluky i holky a jsou v podstatě nastavené tak, aby se přes ně holka nedostala. Jenže k překvapení všech jsem se přes ně dostala.

Jak dlouho trvalo, než si ve škole zvykli na to, že tam „ta holka“ teda je?

To není otázka pro mě, protože já jsem si ve škole nikdy nepřipadala navíc. Samozřejmě, že jsem si několikrát, hlavně na prvních kurzech, říkala: „Co tady sakra dělám?“ Ale kluci mi to nikdy najevo nedávali – tomu pomohlo, že jsem docela od rány a hlavně, že jsme se sešli jako opravdu super parta. Ono takové to „lámání chleba“ je už na základním výcviku, kterým musí každý projít. Ten kdybych nezvládla, automaticky by to znamenalo, že tu nemám co dělat.

Ty podmínky vojenské části jsou shodné pro kluky i holky a jsou v podstatě nastavené tak, aby se přes ně holka nedostala. Jenže k překvapení všech jsem se přes ně dostala.

A další velký moment, kdy si ostatní mohli říct, že to nezvládnou, byl vlastně až ve čtvrtáku na komplexním kurzu. Tam jste skoro celé čtyři dny bez jídla (*jen omezené dávky*), za celý kurz jsme naspali tři hodiny a neustále jsme fungovali s taktickým vybavením (*maketa samopalu, balistická vesta s pláty, vybavení na lezení a dost těžký batoh*). A jako „třešnička“ bylo to, že jsme byli skoro nepřetržitě mokří; buď že jsme měli nějakou aktivitu ve vodě, nebo pršelo. To byl první výcvik, kdy jsem na ostatních viděla, že nevědí, co ode mě čekat a jestli to zvládnou.

Před nástupem na UK jste zkoušela závody typu Spartan Race či extrémní sporty?

Ne, vůbec! Já dělala jen atletiku a gymnastiku a taky jsem dost plavala. Takže jsem byla zaměřena spíše na tyhle „estetické sporty“, než abych zkoušela extrémní věci. Ne že bych se musela do těchto aktivit ve škole nutit, dělala jsem to ráda, jen bych je v soukromí úplně nevyhledávala. Jenže když jsem ve škole s klukama, tak se prostě nesmím nechat – musím být „dobrá a hustá“. Ta motivace k čemukoliv je úplně jinde, než to mám v soukromí. Nesnesla bych ten pocit, že kluci to zvládnou a já ne. Takže to prostě udělám.

Dominika Hysková, studentka pátého ročníku vojenského oboru na FTVS UK, kam byla na prezenční studium přijata jako první žena od zavedení vojenské talentové zkoušky. Má hodnost rotmistra-čekaatele. Drží český rekord ve vojenském plavání na 50 metrů s překážkami. Pochází ze Dvora Králové, má tři sestry. Ve volném čase trénuje malé gymnastky. Po ukončení studia nastoupí do armády a bude mít v gesci fyzickou zdatnost českých vojáků.

Co bylo pro vás na kurzech nejnáročnější?

Už od prváku máme vojenské lezení, které postupně zvyšuje náročnost. Absolvovala jsem těch lezení několik, ale až teď jsem najednou začala pociťovat strach, že spadnu a zabiju se. Ale samozřejmě to dám! Neatraktivnější pak byl kurz, kdy nás vyložili ve vodě, kde jsme si v neoprenu nějaký ten čas pobýli... Pak pro nás přiletěl vrtulník, ze kterého vyskočil záchranář a vrtulník nás oba vytáhl na laně, přičemž jsme v závěsu letěli třeba sto metrů nad zemí.

To bylo super, to jsem si hodně užila. To byl asi můj nejoblíbenější zážitek z vojenského oboru. Kromě kluků-spolužáků, kteří jsou úplně fantastičtí; ty si naprosto nemůžu vynachválit. My jsme spolu prožili taková „hov** a srač**“, jaké na žádné jiné škole ani zažít nemůžete, a to nás pochopitelně strašně sblížilo, semklo.

Jako malá jste bývala spíš živější dítě?

Mám dvě starší sestry, které jsou velmi chytré a sečtělé, povahou spíš klidné. Pak jsem se narodila já a to bylo, jako když do rodiny vletne vichr (*směje se*). Byla jsem hodně živá, a tak mě máma už od tří let zkusila dávat do všech možných kroužků, abych se nějak vyprofilovala. Nakonec mě nejvíc bavila gymnastika, atletika a plavání, jenže nejsem Ester Ledecká, abych dělala všechno vrcholově. Tak jsem to tak nějak „šolíchala“ na krajské a republikové úrovni.

S tou vaší živostí a nezkrotným charakterem jste neměla na univerzitě potíže?

Myslím, že to, jak jsem živá a nezkrotná, je jeden z hlavních důvodů, proč mi nikdy nepřišlo, že na školu nepatřím, protože to na mně mají spolužáci právě rádi a je to jeden z důvodů, proč mě vzali mezi sebe jako sobě rovnou. A co se týče nadřízených, jsou to profesionálové, že já bych si jim ani náhodou nedovolila oponovat. Protože vím, jak jsou dobří a uznávám je.

Jak vaše, pro dívku nezvyklé studium, vnímá vaše okolí?

Myslím, že to nikdo nijak zvlášť neprožívá. Samozřejmě, že když jim vyprávím o cvičeních a kurzech, řeknou, že jsem dobrá. Ale lidem mimo armádu je složité vysvětlit, co vše musím ve škole dělat. Víc to logicky ocení lidi z fakulty, kteří dopodrobna vědí, čím si procházíme.

Když jste byla ještě na základní škole, jakou jste měla představu o své budoucnosti?

Určitě jsem chtěla sportovat. Nebo být trenérkou. A to se mi vlastně splnil!

Kladu si ty nejvyšší cíle

Radim Tauber je svéráz. Jako kluk s Aspergerovým syndromem a ADHD prakticky celou základní školu propadal. Vždy si ale našel něco, co jej zajímalo, a v tom pak vynikal. Je velmi kreativní, vymýšlí nečekaná řešení; pokud k tomu má vhodné podmínky. Díky vstřícnosti Matfyzu, který mu umožnil individualizovanou výuku, už dokončuje pátý ročník studia.

TEXT Jitka Jiříčková FOTO Vladimír Šigut

Vždycky vás bavila matematika?

Právě že ne. Vzhledem k tomu, že mám Aspergerův syndrom, což je jedna z poruch autistického spektra, a k tomu ADHD (*porucha pozornosti s hyperaktivitou – pozn. red.*), byla pro mě základka náročná. Téměř celou dobu jsem měl čtyřky nebo pětky skoro ze všech předmětů. Vystřídal jsem dost základních škol. Paradoxně mi nakonec vyhovovala ta s nejhorsí reputací. Učitelé tam byli zvyklí na lecados, měli pro výkyvy chování pochopení a dokázali mi výuku individualizovat...

Kdy vám poruchu autistického spektra a ADHD diagnostikovali?

Ve čtvrté třídě. Ale projevy byly zřejmé už v předškolním věku. V mateřské škole nám třeba zadali nakreslit Ježíška a já ho zobrazil v průřezu jako živého člověka se všemi orgány.

Podle učitelek jsem nedodržel zadání, což byla ostatně nejčastější reakce, s jakou jsem se setkával. Lidé s Aspergerovým syndromem se totiž vyznačují tím, že si věci dělají a problémy řeší „po svém“. Nechápeme, co po nás lidé chtějí, a je pro nás tudíž takřka nemožné splnit běžné úkoly. Pracujeme s tím nejlepším záměrem, ale ne tak, jak druzí očekávají.

Rodiče pro vás měli pochopení?

Ano. Nikdy mě do ničeho nenutili. Vždycky jsem si našel něco, co mě baví, a v tom mě pak naprosto podporovali. Zajistili mi například soukromé lekce klavíru a matematiky. Tím, že se výuka přizpůsobila mému tempu, nejednou jsem ji zvládal dobře a začala mě bavit.

Kvůli celkovému špatnému prospěchu jsem nešel na gymnázium, ale na elektrotechnickou průmyslovou školu, kde jsem se mohl soustředit na to, co mě baví. Vytvořil jsem třeba takzvaný kultivátor buněk. Přístroj, který dokáže uchovávat živé buňky v umělém prostředí a dostal jsem za něj cenu v soutěži středoškolské odborné činnosti.

Přijímací zkoušky na fakultu musely být nejspíš těžké.

Zjišťovala se při nich schopnost logického uvažování, což je adekvátní požadavek, nicméně formulace jednotlivých úloh byla pro lidi s ADHD, jako jsem já, nevhodná. Bylo fakt náročné pochopit zadání. Řekl bych, že jsem přijímačky zvládl s pomocí vyšší moci (*směje se*).

I začátek studia pro vás byl, jak jsem slyšela, dost krutý.

Byl to naprostý šok. Nedokázal jsem se zapojit do klasické výuky. Na přednášce jsem nevydržel déle než patnáct minut. Rychlost výkladu na mě byla tak vysoká, že jsem nebyl schopen ho vnímat, natož si stíhat zapisovat. Jako bych slyšel šum listů. Fakulta mi ale vyšla ohromně vstříc. Na škole považují za naprosto nejlepší věc fakt, že se s naprostou většinou pedagogů lze domluvit. Využil jsem možnosti takzvaného zpomalení studia pro studenty s fyzickými, psychickými nebo osobními obtížemi a rozložil si studijní povinnosti prvního ročníku do dvou let. V prvním zimním semestru jsem zvládl pouze dvě zkoušky, ale pak v letním jsem si stihl všechno doplnit. Stále však chodím na zkoušky v nestandardní dobu. Mám dost proměnlivé pracovní tempo; některé měsíce se koncentruji lépe, jiné hůř.

Jak přesně individualizovaná výuka probíhá?

Vyučující mi zadají cvičení, já si sednu do prázdné učebny vedle jejich kanceláře a tam celý den pracuji, v mezičase se přijdu na něco zeptat. Nemám úlevy. Dokonce se stává, že mi vyučující zadají více práce než ostatním, ale mohu si ji provést svým tempem. Klíčové je umět přesně vysvětlit, v čem moje problémy spočívají a co by mi pomohlo, protože pedagogové samozřejmě nechápou, proč nechodím na přednášky a nezapojuji se do výuky. Když ale zjistí, že důvodem není moje lenost, snaží se mi vyjít vstříc. A často i úplně malá pomoc stačí k překlenutí aktuálního problému, který by byl jinak pro studium fatální.

Radim Tauber očima jeho pedagoga

(doktora Karla Tůmy z Matematického ústavu UK)

„Radima Taubera jsem učil pět semestrů matematickou analýzu. Už před začátkem prvního semestru jsem byl informován studijním oddělením MFF UK o jeho specifických studijních potřebách. Individuální konzultace probíhaly tím způsobem, že jsem mu trpělivě vysvětloval danou látku a dával mu za úkol spočítat určité příklady, které jsme na další konzultaci zkontrolovali, zda postupoval správně. Díky své plíli a pracovitosti nakonec – i přes jisté obtíže – látku zvládnul a každý semestr vždy úspěšně zakončil zkouškou.“

Jak vás vnímají spolužáci?

Vím o tom, že dělám naprosto katastrofální první dojem, protože v tu chvíli přemýšlím o hodně věcech a nesoustředím se na své vystupování. Často pak reaguji nepřiměřeně, přehnaně gestikuluji anebo zvláště moduluji hlas, což může znít nepříjemně... Postupem času, když navážu s člověkem bližší kontakt, se to ovšem zlepšuje – a lidi si mě i oblíbí.

Ale působíte trochu osamoceneně.

Aspergerův syndrom mi stále působí obtíže v komunikaci. Občas je to pro mě velká neznámá. Nedokážu rozpoznat z neverbálních signálů, co si druhý myslí či jaké emoce prožívá. Dříve jsem například nechápal, co znamenají některá gesta, a tak jsem si to musel přečíst na internetu. Ale nejdu úplně proti sobě. Něco prostě dělám, protože to potřebuji, a neřeším, co si o tom druzí myslí. Třeba si často pískám anebo když přemýšlím, podupávám si nebo chodím dokolečka, čímž trochu krotím svoje ADHD.

Nyní jste v posledním ročníku. Co plánujete dál?

Už několik let pracuji na vlastní matematické teorii o základech matematiky. Vzdělávám se v programování a v počítačových technologiích, abych mohl podnikat v oblasti IT, při tom pracovat na své teorii a jednou ji třeba publikovat. Nechci být průměrný vědec. Zní to asi domýšlivě, ale takhle funguje celý můj život. Kladu si ty nejvyšší cíle. Naučil jsem se uvažovat v dlouhodobých horizontech a být trpělivý. Pak mě samotného překvapí, čeho všeho jsem schopen a že se mi něco podaří dokonce rychleji, než jsem myslel (*usmívá se*).

Radimu Tauberovi ve čtvrté třídě diagnostikovali Aspergerův syndrom a ADHD. Vystřídal hodně základních škol, nakonec mu vyhovovala ta s nejhorsí reputací, kde uměli s problémovými žáky pracovat. Sedla mu elektrotechnická průmyslovka a po přijímačkách nastoupil na MFF UK, kde studuje pátý ročník.

Medik jako průvodce

„Průvodcovství na hospitálu Kuks mě naučilo umění komunikovat s lidmi. Žádnému medikovi by neškodilo, aby byl nějaký čas i průvodcem,“ prozrazuje Jaroslav Matějka, student-třeták ze 3. lékařské fakulty UK.

TEXT Marcela Uhlíková FOTO Vladimír Šigut, Shutterstock

Rozhodnutí, že si půjde v šestnácti letech přivydělávat brigádou na „zámecký“ hospitál Kuks ve východních Čechách, mu přineslo mnohé: „Příběh, kterým je opředena historie bývalé nemocnice, mě dodnes uchvacuje,“ přiznává sympatický Jaroslav Matějka, jenž měl cestu do hospitálu přece jen snazší: jednak zde jeho maminka už řadu let pracuje a pak bydlí skoro za rohem – ve vsi Vlčkovice v Podkrkonoší. Mladému průvodci kolikrát stačí sednout na kolo a po pár šlápnutích do pedálů být v „práci“. Pokud tedy zrovna nemá studijní povinnosti v Praze, kde většinu měsíců v roce žije na koleji. V Praze má během zimy, kdy je malebný Kuks mimo provoz, i „náhradní“ brigádu v call centru. Však už víme, že mluvit se nebojí.

Kuks, to jsou hlavně lidé

„Jezdit po památkách mě nikdy nebavilo. Výklady průvodců mne většinou nudí a nezaujímou. Proto mi stačí projít se jen po venkovních expozicích a neztrácet čas poslechem textu, který si mohu sám dohledat,“ říká Jaroslav, jenž i díky neblahým zkušenostem „z venku“ věří, že u nich, na Kuksu, je to naprosto odlišné: „Celkovou atmosféru a pohodu dělají lidé. Kuks, to je v prvé řadě skvělá parta – od studentů, učitele, přes právničku či bývalého ředitele školy až po důchodce –, se kterou je radost trávit čas. Výklad každého z nás je jiný, každý chce ten svůj příběh něčím okořenit; přitom samozřejmě vycházíme z reálných historických pramenů.“

Zdroj informací o Kuksu se mu stále jeví bezedným. „Často i díky historikům, kteří v hospitálu pracují, přijdu na něco, co jsem ještě nevěděl. Občas na něco přijdu sám a svůj ‚objev‘ pak s kolegy konzultuji,“ líčí. Třeba jako nedávno: „Díky dokumentu z přelomu let 1968 a 1969 víme, že tehdy Kuks fungoval coby léčebna dlouhodobě nemocných nebo trutnovská interna, či dokonce blázinec! Na záběrech byla kupříkladu zachycena místnost, ve které byli do rakvi snášeni zemřelí z celého hospitálu. Mrazilo mě, vždyť dnes to tam vypadá úplně stejně! Nutně se musíte ptát, proč a jak to probíhalo...“ zamýšlí se mladík. A rázem pokračuje: „Kuks mě prostě dostal i proto, že studuji medicínu. Je skvělé vědět, jak se zde zdravotnictví před více než třemi stovkami let praktičovalo.“

Přesto přiznává, že kdyby si mohl vybrat břeh Labe, na němž by v čase fungování špitálu (tedy v 18. století) na Kuksu žil, bral by ten protilehlý, levý, kde stály Šporkovy lázně. „Do špitálu bych se občas a maximálně na den přišel podívat, i když tu almužníci či špitálníci – tak se kukským chovancům říkalo – měli hezký život: fungovala zde hospoda, fasovali alkohol i cigarety, a dokonce mohli na celé tři dny hospic opustit,“ vypráví s úsměvem.

Medicína je sexy

„Teď už zase funguji ve studijním režimu; nová sezona začne na Kuksu v dubnu,“ konstatuje Jaroslav, který je na několik měsíců zase „jen“ medikem. Aktuálně, jak přiznává, má hlavu plnou patologie. „Rok co rok, po překonání zá-

sadní a nejtěžší zkoušky, mě starší spolužáci ubezpečují, že odtěď už si budu studium užívat na pohodu. No a já vlastně pořád čekám... Zatím mě ze školy akorát slézají vlasy,“ říká pobaveně a s nadsázkou třeták.

Zatím nemá zcela jasno o své specializaci. „Je hrozné, že kamkoliv jdu na praxi, tak se mi to tam líbí. Aktuálně mám za sebou chirurgii, kde byl naprosto skvělý personál – od sester až po doktory –, takže bych nejraději k nim. Ale už vím, že po zkušenostech na oddělení ARO budu chtít být i *árař*. Pracovat s lidmi je pro mě velmi důležité. Proto bych po škole rád nastoupil do nějaké velké nemocnice, kde bych se toho mohl co nejvíce naučit,“ plánuje budoucnost.

Proč se rozhodl pro studium medicíny? „Je to sexy obor,“ zní Jardova jed-

noznaná odpověď. A dodává: „Medicína stojí člověka hodně práce, vlastně celý život se musí vzdělávat.“ Být stále připraven a sebezvědomovat se, to mají dle něj medicína i průvodcovství společné.

„Ano, omílate dokola tentýž zažitý text. Jsou známá fakta, a ta zkrátka říct musím. Je však jen na mně, jak dokážu návštěvníky zaujmout a jestli se mi je podaří strhnout... Samozřejmě se někdy mohou sejít lidé, u kterých stačí zapnout automat a mluvit, a přitom myslet na něco jiného, což hrozně nemám rád. Naštěstí je mnohem více lidí, kteří se ptají a motivují mě k výkonu,“ říká. Přiznává, že když má za sebou pernější pracovní den na Kuksu, doma už mu do řeči moc není. Prý se někde „zašije“ a jeho blízcí už vědí: „Á, pán se dnes vykecal jinde.“

Jaroslav Matějka, doma je ve Vlčkovcích, v Podkrkonoší. Po maturitě na gymnáziu ve Dvoře Králové nad Labem a ročním pobytu v Ústavu jazykové a odborné přípravy UK začal studovat 3. lékařskou fakultu UK; je ve třetím ročníku. Přijít byl ovšem jak do Hradce Králové, tak do Prahy. „Když mě napoprvé v Hradci nechtěli, řekl jsem si, že půjdu do Prahy,“ komentuje. A dodává, že ani v koutku duše nevěřil, že by se právě na „trojku“ mohl dostat. Když potřebuje zapomenout – na Kuks i medicínu –, vydává se co půl roku na túru po Krkonoších: „S kamarádkou Lucií, porodní asistentkou z Podolí, si v zimě i v létě ordinujeme třicetkilometrový čistý výšlap. Nebo zmizím někde za hranice. Na cestování, které miluju, ostatně padnou všechny peníze, které si na Kuksu vydělám.“

Napodruhé, na třetí

„Když jsme měli ještě ve školce namalovat čím budeme, já se zvčnil jako doktor v bílém plášti, kterak před sebou tlačím lehátko. Ještě teď se mi to vybavuje,“ směje se Jarda. Zdá se, že o svém budoucím povolání měl jasno už v útlém věku. Přesto mu první pokus o přijetí na medicínu – to se hlásil na fakultu do Hradce Králové – nevyšel. „Byl jsem tenkrát namachrovaný, nikdy jsem se moc neučil. Říkal jsem si, proč to měnit kvůli přijímačkám... No, a pohořel jsem na fyzice,“ vzpomíná dnes už pobaveně. A tak se tehdy na rok ocitl v Ústavu jazykové a odborné přípravy UK (ÚJOP) v Poděbradech.

„Co se týče studijních let, šlo o nejlepší rok mého života,“ konstatuje. Získaná zkušenost deseti mladých lidí se společnou touhou dostat se na medicínu je neskutečně semkla, a to jak lidsky (setkávají se pravidelně dodnes), tak studijně (spolu se řadu měsíců učili a vzájemně i zkoušeli). A osmi z nich se to opravdu podařilo! „Dostal jsem se pak hned na dvě medicíny. Vybral jsem si tu *třetí*,“ uzavírá s úsměvem Jaroslav Matějka, student 3. lékařské fakulty UK, který bude od letošního dubna působit opět jako kukský průvodce – již v osmé sezoně.

Od bakalářky k patentu i ceně

„Je to další krok na cestě k dostupnějšímu vodíku,“ říkají Peter Kúš a Tomáš Hrbek, členové vědeckého týmu z Matematicko-fyzikální fakulty UK, který vyvinul unikátní technologii pro zvětšení povrchu proton-vodivé membrány. Ta je klíčovou složkou vodíkových palivových článků a elektrolyzérů vody. Loni za vynález získali ocenění *f-cell Award* ve Stuttgartu.

TEXT Jitka Jiříčková FOTO Vladimír Šigut

Prozrad'te, čím je vaše technologie výjimečná?

Hrbek: Může najít praktické uplatnění v moderních palivových článcích a elektrolyzerech vody. Elektrolyzér rozkládá prostřednictvím elektrického proudu vodu na vodík a kyslík, a je tak významný pro takzvané vodíkové hospodářství. Uskladněný vodík je poté možné zpětně měnit na elektrickou energii s využitím vodíkových palivových článků. Tento cyklus je důležitý pro stabilizaci produkce elektrické energie založené zejména na větrných a solárních elektrárnách, které neposkytují konstantní výkon.

Vzhledem k tomu, že jediné dostatečně aktivní a stabilní katalyzátory elektrochemických reakcí u elektrolyzérů vody a vodíkových palivových článků obsahují vzácné kovy, zaměřuje se velká část světového výzkumu na snižování jejich množství v těchto zařízeních. A naší výzkumné skupině se podařilo najít jedinečný způsob, jak tento problém řešit.

Jak konkrétně?

Kúš: Naše metoda tkví v kombinaci reaktivního magnetronového tenkovrstvého naprašování oxidu ceru se současným plazmovým leptáním proton-vodivé membrány, což vede ke zvětšování jejího povrchu. Takto upravený povrch vyžaduje při tenkovrstvém pokovení výrazně menší spotřebu drahého kovu. Modifikovaná membrána má nově vláknitou strukturu, kde jsou vlákna součástí. Poréznost membrány pak umožňuje naprostou absenci dalšího nosiče či zvláštní vrstvy pro disperzi katalyzátoru, kterým jsou právě platina či iridium.

Zní to elegantně. Jak to, že ještě nikoho před vámi podobný postup nenapadl?

Hrbek: Metoda magnetronového naprašování je dobře známá; my jsme ji pouze aplikovali na novou oblast. Standardně se disperze katalyzátoru dosahuje mokřými cestami, což si lze představit jako míchání různých roztoků ionomeru s částicemi katalyzátorů a prášky nosného materiálu. Vzniklá směs se následně rozmístí po membráně. Jde o složitý postup tvořený více kroky, jako jsou míchání, homogenizace, nanášení a schnutí... Naše „suchá“ fyzikální cesta je přímočařejší, rychlejší, bez kapalných chemikálií, za použití menšího množství drahých kovů.

Jaké je uplatnění vámi modifikovaného elektrolyzérů, řekněme, v autoprůmyslu?

Kúš: Pro pochopení musíme nejprve popsat rozdíl mezi elektrolyzérem a palivovým článkem. Palivový článek slouží k tomu, že se z vodíku a kyslíku vyrábí elektřina. A elektrolyzér k tomu, že se voda rozloží pomocí elektřiny na vodík a kyslík. Jsou to opačné procesy. Dříve se zdálo, že budou pro vývoje zajímavější palivové články, jelikož se předpoklá-

dalo, že vodík bude možné dodávat odjinud. Jenže pro snižování emisí oxidu uhličitého potřebujeme čistý vodík, a nikoli odpadní například z průmyslu, jenž obsahuje nečistoty. Modifikace membrány je naprosto univerzálně použitelná, je však výrazně perspektivnější pro elektrolyzéry. Může tedy spíše posloužit ke snížení ceny výroby vodíku – mimo jiné paliva pro vodíková auta.

Podařilo se vám snížit množství katalyzátoru, tedy drahých kovů – platiny a iridia. Mohlo by to do budoucna třeba i zlevnit vodíkové elektromobily?

Hrbek: Ano, vedle zmíněné levnější výroby vodíku také redukcí ceny palivových článků. Do cenové problematiky však vstupuje ještě řada faktorů, například skutečnost, že se vodíkových elektromobilů zatím nevyrábí tolik – masová výroba výslednou cenu logicky snižuje. V tomto případě však pouze částečně; cena katalyzátorů z drahých kovů nemůže klesnout pod určitou hranici jednoduše proto, že jich je na planetě omezené množství.

Modifikace membrány je naprosto univerzálně použitelná, je však výrazně perspektivnější pro elektrolyzéry. Může tedy spíše posloužit ke snížení ceny výroby vodíku – mimo jiné paliva pro vodíková auta.

Kúš: V tuto chvíli dokáže těžba iridia a platiny požadovanou pokrýt. Problém s jejich dostupností ovšem může nastat ve chvíli, kdy se výroba vodíkových elektromobilů výrazně zvýší, a zde by naše technologie mohla pomoci.

Hrbek: Pro její uplatnění na trhu navíc hovoří fakt, že se nám podařilo ověřit stabilitu elektrolyzérů, jeho dlouhodobou funkčnost a životnost, což je z komerčního hlediska zásadní.

Jak dlouhá byla cesta od počátku výzkumu až k patentové žádosti?

Hrbek: Zhruba čtyři roky. A byl to postupný proces. Technologii plazmového leptání proton-vodivé membrány jsem rozpracovával ve své bakalářské práci, v té diplomové jsem se pak věnoval iridium-rutheniovému katalyzátoru, který na modifikovanou membránu deponujeme.

To je sen každého mladého vědce, dostat se od bakalářky k mezinárodnímu patentu!

Hrbek: Je třeba říci, že ideu plazmového leptání proton-vodivé membrány načrtl a velký kus práce zde odvedl náš kolega Jurij Jakovlev, který se jí věnoval především v souvislosti s palivovými články. My jsme se následně rozhodli zkusit ji aplikovat na elektrolyzér vody a z řady důvodů funguje tato technologie lépe u elektrolyzérů než u palivového článku.

Kúš: Myšlenkou ochránit si vynález patentem jsme se začali zabývat, když jsem získal podporu pro výzkum z programu Gama (od Technologické agentury ČR). Proces získání patentové ochrany je totiž nejen časově náročná a administrativně složitá, ale také finančně nákladná záležitost s nejistým

výsledkem. Hodně nám s tím pomohlo univerzitní oddělení Centra pro přenos poznatků a technologií (CPPT) a následně Charles University Innovations Prague (CUIP) a především náš vedoucí, profesor Vladimír Matolín, který je rovněž držitelem několika patentů. Dokázal tak dobře zhodnotit, zda je naše technologie opravdu tak unikátní, že má smysl se o patent pokoušet.

Za vynález jste ve Stuttgartu spolu s profesorem Matolínem a doktorem Jakovlevem obdrželi prestižní f-cell Award, což je pro odborníky v oblasti vodíkových technologií událost roku, pro vás jakožto vítěze zase skvělé promo u světových firem, ne?

Hrbek: Přesně tak. Cenu jsme získali v kategorii *Research & Development*, která je určena primárně pro vědecká pracoviště, kdy odborná komise hodnotí hlavně míru inovace vynálezu, potenciál jeho uplatnění na trhu, pozitivní vliv na životní prostředí i společenský dopad (*u předchozích letech uspěly například nápady ze slavného Fraunhoferova institutu, z RWTH Cáchy či Freiburgské univerzity – pozn. red.*). Členy komise tedy byli nejen odborníci z prostředí akademického výzkumu, ale také lidé z nadnárodních firem a z průmyslu.

RNDr. Peter Kúš, Ph.D. a Mgr. Tomáš Hrbek, vědecký pracovník, respektive doktorand, oba působí na katedře fyziky a povrchů plazmatu MFF UK, ve skupině nanomateriálů. Zabývají se aplikovaným výzkumem v oblasti vodíkových technologií a nanostruktturními katalyzátory. Jejich technologie pro zvětšení povrchu proton-vodivé membrány byla v září 2021 oceněna f-cell Award ve Stuttgartu a byl jí také udělen český patent. V nejbližší době by měli získat i evropský a americký.

Chování jako bezpečnostní hrozba

Proč se lidé více obávají chemických zbraní než těch jaderných? I to je jedna z otázek, jíž se zabývá výzkumný tým Michala Smetana na Fakultě sociálních věd UK. Po ruském útoku na Ukrajinu a rozpoutané válce je takové bádání, žel, až nebývale žhavé a aktuální.

TEXT Pavla Hubálková FOTO Vladimír Šigut

Co je jeho odborným zájmem? „Primárně nás zajímá, proč se lidé chovají a přemýšlejí tak, jak se chovají a přemýšlejí. Konkrétně se díváme na to, jak se lidé rozhodují v otázkách, které se týkají válek, bezpečnosti a používání různých typů zbraní v mezinárodních vztazích,“ vysvětloval by svůj výzkum malým dětem Michal Smetana, vedoucí Experimentální laboratoře pro výzkum mezinárodní bezpečnosti (ELISS), která vznikla v rámci v Pražského centra pro výzkum míru (Peace Research Center Prague) při Univerzitě Karlově.

„Zajímají nás lidé a jejich chování. Experimenty, které provádíme, jsou tak svým způsobem testovány na lidech,“ říká s úsměvem Smetana. Nejčastěji s kolegy používá dotazníky, ve kterých vědci modelují různé bezpečnostní situace, a účastníci výzkumů hodnotí, jak by reagovali. Pomocí analýz a statistických metod experti hledají vztahy a principy lidského chování. „V blízké budoucnosti chceme například zapojit i virtuální realitu, abychom měli větší kontrolu, že si lidé dané situace představují stejně,“ říká odborník na mezinárodní bezpečnost, jenž na výzkum a založení vlastní skupiny získal univerzitní podporu *Primus*.

Snažíme se hledat vzorce, tvořit modely, ale nikdy nebudeme umět předvídat, co se s jistotou stane.

Atomovky a dezinformace

S ohledem na únorové události, kdy putinovské Rusko tvrdě napadlo Ukrajinu, jsou nebývale „živá“ témata, jimiž se Smetanův tým zabývá. Ve výzkumech se totiž zaměřuje na tři hlavní oblasti. První otázkou jsou prostředky hromadného ničení, jako jsou jaderné, chemické a biologické zbraně, druhou otázkou autonomní zbraňové systémy – „zabijáčí roboti“ – a třetí je otázka dezinformací a takzvané „hybridní války“, ve které se v Evropě též vede lýtý boj.

„Zajímá nás proč; proč má například lidstvo averzi používat jaderné zbraně. Rámujeme různé scénáře tak, abychom skutečně našli ten klíčový faktor. Zda je to něco spojeného s morálkou, nebo to spíše souvisí s racionálním uvažováním a zhodnocením plusů a minusů, zda hraje roli pohlaví nebo politická orientace,“ vyjmenovává Smetana. A doplňuje: „Vždy se snažíme izolovat jednotlivé faktory a odpovědět na tu jednu otázku, kde pozorujeme, že se něco děje, ale nevíme, proč se to děje... A na to se snažíme přijít.“

Jedním z konkrétních úkolů, jemuž se v ELISS věnují, je zjištění, že lidé mají větší obavy z používání chemických zbraní než těch jaderných. „Zatím nevíme, proč lidé vnímají chemické zbraně

jako hrozivější a vnitřně jaksí bolestivější,“ říká Smetana, který by taková téma chtěl zpracovat i knižně. Cím to tak může být? „Pracujeme s několika hypotézami. Jaderné zbraně si lidé asociují s velkými mocnostmi, kdežto chemické spíše s těmi „darebáckými“ režimy a s teroristy. Chemické zbraně jsou také v představách lidí více spojeny s bezmocí a ponížením, kdy například po použití nervového plynu vnímáte, ale nejste schopni se hýbat a dusíte se v bolestech, což je bezesporu děsivé. Ale kořeny odporu mohou být klidně i jiné,“ říká vědec, jehož cílem jsou kvalitní publikace, které mají přispět k mezinárodní debatě.

Hrozba válek nezmizela

V posledních letech si stále více lidí uvědomovalo, a v bezpečnostních kruzích se dlouhodobě diskutovalo, že otázka střetu mezi velmocemi z evropského kontinentu nezmizela. Nynější dění tomu dalo za pravdu. „Pro generaci lidí, jako jsem já, kteří se narodili na začátku osmdesátých let, byl dlouho největší mezinárodní hrozbou terorismus; konflikty mezi velmocemi považovali za minulost. Nyní ale s napětím sledujeme situaci na Ukrajině, kde zuří válka na evropském kontinentu... Hrozba velkých konfliktů nezmizela a musíme s ní v otázkách bez-

PhDr. Michal Smetana, Ph.D., vystudoval bezpečnostní studia a mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních věd UK, kde již také přes deset let vyučuje. Má řadu zkušeností z USA, Německa i Švédska. Získal univerzitní podporu *Primus* a od letoška vede Experimentální laboratoř pro výzkum mezinárodní bezpečnosti (ELISS) v Pražském centru pro výzkum míru.

srozumitelně vysvětlovat, nač jsme přišli a k čemu je to dobré,“ přiznává. Zároveň ale zdůrazňuje složitost těchto věd: „Lidé by často chtěli predikce a jasné odpovědi, ovšem sociální realita je nesmírně komplexní a neuspořádaná. Snažíme se hledat vzorce, tvořit modely, ale nikdy nebudeme umět předvídat, co se s jistotou stane.“

Jak učit, viděl i ve Stanfordu

Své know-how však předává dál. „Většinu času mi zabírá výzkum, ale učím tři kurzy, což moc baví mě a snad i mé studentky a studenty. Učím jinak,“ říká Smetana, jehož hodiny jsou velice interaktivní, plné debat a cvičení. „Nepřednáším teorie klasicky, ale společně se na ně v hodinách snažíme přijít, hledáme souvislosti a kontext. V jednom kurzu třeba jedeme do Krkonoš na univerzitní chatu, kde tři dny simulujeme vyjednávání mezinárodní krize. Jako výstup z jiného předmětu vznikly podcasty, rozhovory se světovými experty, jež zpracovávají konkrétní témata a jsou k dispozici na našem YouTube kanále,“ sdílí nápady vědec-učitel.

Sám má bohaté zahraniční zkušenosti, například z Fulbrightova pobytu na Stanfordově univerzitě v USA, ale i z Německa a Švédska. „Ze zahraničí jsem si přivezl především jiné pojetí akademické kultury a práce v týmu, což pro mě bylo velmi inspirativní a snažím se to aplikovat i zde v Praze při vedení vlastní skupiny,“ otevřeně nastiňuje Michal Smetana.

pečnosti stále počítat,“ zdůrazňuje Smetana. A dodává, že je tu i mnoho dalších témat, jež nejsou možná tolik vidět, ale z hlediska bezpečnosti jsou důležité: „Třeba otázka nových technologií, jako jsou umělá inteligence či autonomní zbraně. To jsou témata, u nichž se ještě pořádně neví, jakým způsobem mohou ovlivnit vedení konfliktů a bezpečnost, ale stejně tak vyvolávají řadu etických otázek. I proto je nutné je studovat.“

Moderní věda je týmová

Ke studiu tak komplexních věcí je zapotřebí mnoha expertiz. „Dnešní věda je specializovaná, týmová a založena na spolupracích. Základní výzkum, to je snaha odpovídat na základní dílčí otázky, které se pak společně skládají do cel-

ku našeho poznání,“ přirovnává Michal Smetana a zdůrazňuje, že věda jednotlivců, kteří vymýšleli převratné objevy, už je minulostí.

„Sociální vědy jsou nesmírně důležité a aktuální pandemie ukázala, jak nám chybí znalosti ze společenských věd – jak pracovat s lidmi, jak předvídat či motivovat chování... V přírodních vědách jsme schopni rychle reagovat, přijít s řešením, ale pak nastává situace, kdy máte lék, ovšem lidé ho nechtějí používat... Současná pandemická krize je z velké části spíše sociálním problémem než problémem přírodních věd,“ míní Smetana a zdůrazňuje prvek komunikace.

Proč? „Možná si za to jako sociální vědci můžeme trochu sami; jsme uzavřeni v oborových bublinách a neumíme

www.prcprague.cz
www.eliss-lab.eu

Detektiv odhalující taje anémií

Michael Svatoň vystudoval medicínu, již během studia ho ale zlákala genetika a vědecká práce. Nyní dokončuje doktorské studium ve vědecko-diagnostické laboratoři CLIP na 2. lékařské fakultě UK a svoji výzkumnou práci již přispěl k objasnění dvou typů anémií. To vedlo k fungující léčbě a zlepšení zdravotního stavu pacientů.

TEXT Pavla Hubálková FOTO Hynek Glos

Na začátku ledna vyšla studie v *American Journal of Hematology*, na níž jste uveden jako korespondenční autor, což pro doktorandy není běžné – objevil jste klíčovou mutaci způsobující anémii, chudokrevnost, a inicioval studii. Jak takový objev vzniká?
Na začátku byla jednovaječná dvojčata: dva chlapci, kteří měli těžkou imunitně podmíněnou anémií a další zánětlivé projevy. Lékaři postupně vyzkoušeli několik možností standardní léčby, ale nemoc se nedařilo dostat pod kontrolu. A jelikož se jednalo o dvojčata a oba měli podobné příznaky, šance, že nemoc bude geneticky podmíněná, byla velmi vysoká, a tak jsme spolu s kolegy z CLIP (Childhood Leukaemia Investigation Prague) začali hledat.
Nenašli jsme u nich žádnou dříve popsanou mutaci, která by odpovídala klinickým potížím, ale postupným vylučováním jsme narazili na mutaci v genu, který hraje důležitou roli v imunitním systému. V literatuře jsme pak našli experimentální zvířecí modely, u nichž ovlivnění tohoto genu vedlo k obdobným komplikacím. A tak vznikla hypotéza, kterou jsme pak s kolegy a kolegyněmi experimentálně ověřili a navrhli léčbu. Skutečně

velký podíl na tom měla Veronika Kanderová, s níž sdílím seniorní korespondenční autorství článku.

Jaká je šance, že se vám podaří odhalit příčinu nemoci?

Každá taková studie je výsledkem práce mnoha lidí. Vždy je to částečně náhoda a intuice, zda se nám tu správnou genetickou variantu podaří identifikovat. Na začátku máme statisíce variant, jež filtrujeme na základě četnosti výskytu v populaci či zda již byly dříve popsány, a interpretace není vždy jednoduchá. V některých případech najdeme neznámé varianty v genech, které v souvislosti s vrozeným onemocněním ještě nebyly popsány, ale tím teprve začíná to skutečné bádání. Předem není jisté, že to povede k úspěchu a že najdeme léčbu.

To se teď povedlo a našli jste mutaci v genu pro Toll-like receptor 8. K čemu ho máme?

Toll-like receptory (TLRs) patří mezi primární složky obrany našeho imunitního systému. Jsou takovým spojovacím článkem mezi specifickou a nespecifickou imunitou. Existuje jich několik typů; TLR8 reaguje na jednovláčkovou RNA virů a bakterií, pokud zaznamená přítomnost cizorodé RNA v organismu, spustí „poplach“, a tím aktivuje další buňky imunitního systému. To byl i mechanismus onemocnění našich pacientů.

Když vše zjednoduším, mutace narušila rovnováhu imunitní odpovědi a způsobila zvýšenou produkci signalizačních cytokinů, což vedlo ke vzniku autoimunitního onemocnění a rozpadu červených krvinek... Na základě znalosti mechanismu jejich nemoci jsme pak mohli spolu s lékaři-kliniky diskutovat další možnosti léčby a ve výsledku se nám podařilo najít způsob, jak tuto nadměrnou signalizaci ovlivnit a onemocnění stabilizovat. To mě na celém našem výzkumu nejvíce naplňuje, že přímo pomáhá skutečným pacientům.

Na studii jste pracovali i se zahraničními kolegy, třeba ze St. Louis. Jak to vznikalo?

Seznámili jsem se na vědecké seznamce (*směje se*). Existuje webová stránka, kam vědci sdílí mutace genů, které je zajímavé, a kde mohou najít kolegy, kteří stejné geny rovněž studují či u svých pacientů našli stejné mutace. S americkými kolegy jsme se neznali, spojila nás až tato databáze. Jejich pacienti měli podobné symptomy jako naše dvojčata. Konzultovali jsme také léčbu, na kterou i američtí pacienti odpovídali podobně jako ti naši. Původní záměr byl výsledky publikovat společně, což se nakonec nevydařilo, ale i tak to byla cenná spolupráce.

Pro vás je to ale již druhá rozluštěná anémie – jste prvním autorem článku, jež předloni vyšel v prestižním časopise *Blood* s impakt faktorem 22. Tam to byl podobný příběh?

Ano, to byl jeden z prvních pacientů, na jehož diagnostice jsem se podílel – patnáctiletý kluk, který

MUDr. Michael Svatoň, vystudoval všeobecné lékařství na 2. lékařské fakultě Univerzity Karlovy. Již během studia se začal věnovat vědecké práci ve vědecko-diagnostické laboratoři CLIP (Childhood Leukaemia Investigation Prague) na 2. LF UK. Nyní dokončuje doktorské studium a plánuje zahraniční postdoktorandskou stáž.

trpěl těžkou anémií. Měl vážné postižení vývoje červených krvinek a nedařilo se odhalit příčinu. Díky celoxomovému sekvenování jsme zjistili, že má delecí aminokyseliny v transportéru pro folát (vitamín B9) do buněk. Těch máme v těle několik, ale tenhle hrál důležitou roli v kostní dřeni. Našli jsme poškozený transportér a opět na základě literatury zjistili, že když myším chybí, umírají prenatálně a mají narušenou krvetvorbu. Chybějící aminokyselina se oproti celému transportéru může zdát jako malá změna; my ale věděli, že se nachází na důležitém místě. Díky spolupráci s Karolinou Škvárovou Kramarovou a profesorem Viktorem Kožichem se nám hypotéza podařilo prokázat. Nej důležitější byl ale fakt, že nemoc můžeme ovlivnit vysokou dávkou tohoto vitamínu, díky které se pacient rychle uzdravil a nemusí tak dostávat dlouhodobě transfuze či absolvovat jinou náročnou léčbu.

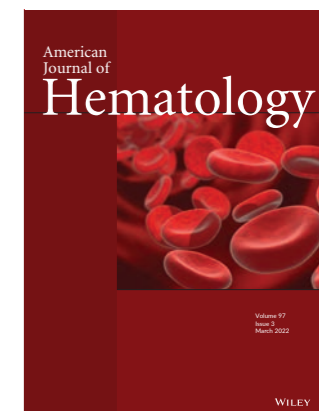
Co bylo pro výzkum klíčové?

Bez genetiky bychom na to nepřišli. Deficit folátu je v tomto věku vzácný, navíc v krevním séru měl náš pacient normální hladinu, ale nebyl schopen folát dostat do buněk kostní dřene a vyrábět si červené krvinky... Tento příběh s dobrým koncem mě povzbuzuje, když zrovna procházím temnějším obdobím, kdy se experimenty nedaří (*pousměje se*).

Na začátku Ph.D. studia jste si prý myslel, že věda bude vlastně jen takovou odbočkou ve vaší kariéře lékaře. Jak to vidíte dnes? Plánujete návrat do klinické praxe?

Uvidíme. Klinice nezavírám dveře. Věřím, že to lze kombinovat, ale vím určitě, že vědu na hřebík pověsit nechci. Chci využít toho, že jsem poměrně do hloubky porozuměl věcem, do nichž bych jinak nepronikl. Přijde mi škoda, kdybych tu vědeckou zkušenost neprohloubil.

Objevná anemická práce Michaela Svatoňe a dalších kolegů – nejen z pražského Motola – vyšla v časopise *American Journal of Hematology* (v lednu online, v březnu tiskem).

1200krát ročně: přirozená, či násilná?

**V České republice funguje celkem čtrnáct soudně-
lékařských pracovišť, jen Praha má čtyři. Ústav
soudního lékařství a toxikologie 1. lékařské fakulty UK
je z nich nejstarší. A v jeho čele je druhým rokem jedna
z nejmladších primářek – lékařka Klára Neureutterová.**

TEXT Marcela Uhlíková FOTO Vladimír Šigut, archiv 1. LF UK

Obdivuje šedé buňky Hercula Poirota: podle ní tento malý Belgičan s knírkem svým logickým myšlením strčí do kapsy všechny další detektivy, jimiž jsou dnes seriály a filmy napěchovány. U primářky „soudního“ prostě s ledasjakou báchorkou o příčině smrti jen tak nepochodíte! Klára Neureutterová v Hlavově ústavu – loni stoletému – v rámci zdravotních či soudních pitev zkoumá makroskopické a mikroskopické změny lidských tkání a také vyučuje mediky.

Láska a tajemno

„Když jsem si poprvé, ještě v prváku medicíny sáhla na kliku Ústavu anatomie, došlo mi, že to šest let nebude žádná sranda,“ vrací se ve vzpomínkách Klára Neureutterová. A byly to přitom právě zkoušky z anatomie a patologie, na něž dnes nejraději vzpomíná: „Patřily mezi nejtěžší a zároveň nejkrásnější! Odcházela jsem z nich s jedničkami a se skvělým pocitem.“

I tato skutečnost u ní přispěla k rozhodnutí nevěnovat se v profesním životě zdravotním neduhům živých osob. A jako soudní lékařka se dnes orientuje i v dalších souvisejících odvětvích medicíny: vedle patologie jsou to histologie, chirurgie, traumatologie, interní medicína anebo toxikologie. „Je to asi tajemno doprovázející mou práci, co mě na ní tolik přitahuje. Nikdy nevíme, čím si člověk – jehož tělo k nám přivezou z ulice, z lesa, odkudkoli – prošel, co má za sebou,“ říká soudní lékařka, jež zhruba 1200krát ročně vynáší závěrečná resumé: tento člo-

věk zemřel přirozenou smrtí, smrt tohoto člověka byla násilná; přičemž v druhém případě se z těla stává oběť a případ pro orgán trestního řízení. Když soudní lékaři zjistí závažné infekční onemocnění, jako je tuberkulóza či momentálně infekce covidu-19, může mít pitva i preventivní efekt – hygienická stanice totiž sáhne k náležitým opatřením.

Studna špičkou v oboru

Ústavu soudního lékařství a toxikologie nikdo ze znalých neřekne jinak než Studna, budova Hlavova ústavu totiž stojí ve Studničkově ulici. Záhady příčin úmrtí zde spolu s patologií poodkrývá i sedmičlenný tým soudních lékařů. A žen je v něm hned pět!

Proč? „Asi je to proto, že my, ženy, více vydržíme. Nemáme noční služby jako lékaři v nemocnicích, zato se účastníme řady výjezdů, bez ohledu na den v týdnu a denní či noční hodinu,“ konstatuje primářka. Příjem těl – denně jich bývá v průměru deset –, ve Studně probíhá po celých čtyřia-dvacet hodin; zjevné oběti zločinů jsou studovány přednostně.

Traduje se, a není to zase tak dávno, že Studna byla brána za absolutní špičku ve svém oboru. Policie prý automaticky vozila oběti prokazatelných trestných činů právě sem. „Chci sem policii zase dostat. Je to můj nejbližší cíl. Rivalita v našem oboru je nepředstavitelná. Stačí, když ztratíte na okamžik důvěru – když někdo dokáže zpochybnit vámi vypracované posudky –, a ocitnete se téměř v zapomnění,“ je odhodlaná primářka Neureutterová. ↪

MUDr. Klára Neureutterová, MBA, od roku 2020 působí na 1. lékařské fakultě UK, kde je jednak odborným asistentem, ale i primářkou Ústavu soudního lékařství a toxikologie. Kromě italštiny (vystudovala italské gymnázium) ovládá dalších šest světových jazyků. Po absolutoriu studia na 2. LF UK odjela na půl roku na Cejlon (Šrí Lanku) na zkušenou, po návratu nastoupila na pozici lékaře ve Fakultní nemocnici Bulovka, kde složila atestace ze soudního lékařství. Od psychicky náročné práce odpočívá buď totální nečinností – prý zíráním do zeleně na své zahradě, nebo převelice akčně – bojovými sporty: „Dala jsem se na ně po několika letech strávených na ambulanci žurnální služby Policie ČR. Tehdy tam svázeli třeba řidiče pod vlivem psychotropních a omamných látek, URNA sem vozila nájemné vrahy a další delikventy. Zaujal mě zejména kickbox a krav maga,“ vypráví usměvavá primářka. A magazínu *Forum* prozradila ještě něco: „Dokonalá vražda existuje, a návod na ni nedám,“ uzavírá tajemně.

Expertka versus televizní seriály

Případy 1. oddělení (2014 až 2016), seriál České televize inspirovaný skutečnými případy, je jedinou tuzemskou tvorbou, kterou je jako soudní lékařka schopná sledovat. Ze zahraničních to mají u sympatické lékařky „dobré“ detektivky od Agathy Christie; líbí se jí i britský seriál *Vraždy v Midsomeru*. Tvůrci ostatních prý zkreslují praxi specialistů ze soudnictví a toxikologie až do absurdna: „Příčiny smrti si sypou z rukávů téměř na počkání. Přitom aby byla kupříkladu toxikologie oběti prvotřídně provedena, zabere to tři dny práce. *Kriminálka Las Vegas* je pro mě tudíž nestravitelná. Navíc nás tam označují za soudní patology – jde o nesmysl a otrocký překlad anglického *forensic pathologist*. My jsme soudní lékaři!“

Cétéčko i virtuální pitvy

Vznik soudního lékařství jako vědního oboru se u nás datuje rokem 1785. Od té doby zůstaly beze změn jen způsoby úmrtí – řezná rána či smrt v důsledku oběšené prostě zůstávají stejné. Co se změnilo podstatně, to jsou technologické vymoženosti, jež soudním lékařům při práci pomáhají. „Jsem doslova uchválena možnostmi virtuální pitvy za využití magnetické rezonance či výpočetní tomografie (CT) ke skenování mrtvých těl. Porovnávání výsledků získaných z virtuální a reálně provedené pitvy je dnes v našem oboru trendem. Snad se v příštím roce i Studna svého CT přístroje dočká,“ doufá primářka.

Pak se spolu s kolegy bude moci aktivně zapojovat do mezinárodních telekonferencí napříč světovými pracovišti, získávat nejnovější poznatky a konzultovat s ostatními nejednoznačné nálezy. A tím pomoci opětovně získat neoficiální prvenství v pražském soudním lékařství. *Cétéčko* by dle ní mělo být využíváno zejména u obětí úrazů a především při podezření na tuberkulózu. „Jde o největší nebezpečí, čím by se mohl lékař na pitevně nakazit. Z tohoto pohledu mám strach vlastně pořád; vždyť právě tuberkulóza vás dokáže až na půl roku totálně uzavřít před okolním světem. A potkáváme se s ní celkem často,“ líčí Neureutterová.

Obor je spíše doménou žen

Soudní lékařství se stále vyvíjí a vědci v Hlavově ústavu již mnohokrát významně přispěli k rozvoji oboru. Nyní se s pomocí molekulárně genetických metod podílejí na studiu náhlé srdeční smrti u mladých osob, zabývají se i možnostmi identifikace osob stomatologickými metodami a stále více využívají metod forenzní molekulární biologie. V toxikologii zase zkoumají nové návykové látky či vyvíjejí metody pro diagnostiku otrav a nadužívání drog.

Jaký je o obor zájem? „Než u studentů začínám s první přednáškou o základech soudního lékařství, vždy se jich zeptám, kdo z nich uvažuje stát se soudním lékařem. Les rukou nahore se opravdu nezvedá,“ prozrazuje lékařka. Studenti medicíny – především pak mužská část – se prý vidí spíše na pozici lékaře-chirurga a s dostatečně vysokým finančním ohodnocením. I proto je možná obor soudního lékařství v současnosti spíše ženskou doménou.

Primářku trápí i to, že lékaři ze soudního jsou často zaměňováni za pathology, jak už si výše pitevnosteskla. „S pathology nás spojuje pouze ten pitevnost stůl, jejich práce se odehrává především nad mikroskopem. Náplní práce soudních lékařů je určení příčiny smrti. A s přispěním šestého smyslu – ten nesmí chybět žádnému dobrému soudnímu lékaři – pak často odhalíme také něco víc. Třeba i příčinu brutálně provedeného činu...“ nastiňuje Klára Neureutterová.

Hlavův ústav stoletý

Profesor Jaroslav Hlava, jenž žil v letech 1855 až 1924 a stal se jako lékař i patolog zakladatelem anatomického ústavu, začal v roce 1908 projektovat stavbu budovy v dnešní Studničkově ulici. Do té doby, po rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity na českou a německou větev, sídlil Ústav soudního lékařství v Kateřinské ulici. V roce 1921 byla monumentální novoklasicistní stavba s prvky purismu a funkcionalismu dokončena – a loni oslavila sté narozeniny! Co se dnešního Ústavu soudního lékařství a toxikologie 1. LF UK a Všeobecné fakultní nemocnice týče, ten vznikl v roce 1999 sloučením dvou pracovišť: Ústavu soudního lékařství a Ústavu pro toxikologii a soudní chemii. Ústav se podílí na vzdělávání budoucích lékařů i dalších odborníků. Kromě studentů všeobecného a zubního lékařství se zde vzdělávají i studenti některých oborů Přírodovědecké fakulty UK.

Herečka s chutí měnit svět

„Herectví mě zkrátka nenaplnuje tak, jak bych si přála,“ líčí Andrea Daňková. Logicky proto sáhla po dalším oboru a herecké studium zkombinovala se sociologií na Fakultě sociálních věd UK. „Stáže na Úřadu vlády ČR nebo na ambasádě v New Yorku mi umožnily získat neuvěřitelné pracovní zkušenosti,“ vrací se ve vzpomínkách usměvavá mladá žena.

Pro mnohé těžko pochopitelné rozhodnutí, pro ni prý jedno z nejlepších. Alespoň tak sama komentuje směr, jímž se ve svém profesním životě rozhodla vydat: pracovat ve státní správě. „Baví mě věci měnit a posouvat dopředu,“ prozrazuje Andrea svoji životní filozofii, která nakonec rozhodla i o tom, že se ocitla v Ústavu hematologie a krevní transfuze (ÚHK)T), naproti Všeobecné fakultní nemocnici v Praze. Původně nastoupila do pozice manažerky komunikace, ale po roce přišlo povýšení a nyní je již téměř dva roky tajemnicí ústavu.

Vaše energie je, zdá se, nekonečná. Kde byste se ráda viděla za deset patnáct let?

Za deset let? Mám před sebou ještě kus sebevzdělávání; v lednu mě čeká ukončení MBA studia a za rok absolvování právnického minima na Právnické fakultě UK. Rovněž bych chtěla získat další zkušenosti v praxi. Možná ne už za deset, ale za patnáct dvacet let bych se ráda intenzivně podílela na kultivaci a změnách v poskytování zdravotní péče v Praze.

Nebude vám chybět medicínské vzdělání? Je podstatnější mít manažerské dovednosti?

Nemocnice je komplexní, živý organismus. To, že jste lékař, ještě neznamená, že rozumíte ekonomii nebo třeba informačním technologiím. Většina současných ředitelů zdravotnických zařízení má buď ekonomické, nebo medicínské vzdělání; já si ekonomické právě dodělávám.

Je zapálená a ambiciózní. A i když je kromě Fakulty sociálních věd UK také absolventkou Divadelní akademie múzických umění (DAMU), už během studií nabyla jiných představ o své budoucnosti, než jakou jí nabízela slibně se rýsující kariéra herečky. Počátkem února 2022 ji časopis Forbes nominoval do vybrané společnosti osobností: (30 pod 30).

TEXT Marcela Uhlíková FOTO Vladimír Šigut

Je to vůle, co vás v životě tak pohání?

Jednoznačně ano. V práci pro veřejný sektor jsem se našla a doufám, že se lidem se mnou dobře spolupracuje. Věřím, že se mi podaří pílí a poctivostí docílit všeho, co jsem si vytyčila.

Zeptám se trochu genderově „nesolidně“: Nebylo by vše jednodušší, kdybyste byla muž?

(se smíchem) O tom poměrně často přemýšlím. Nicméně za svůj největší současný hendikep považuji spíše nízký věk; není mi ještě ani třicet. Na jednáních se pak nezdá stává, že když se setkám s někým „zvenku“, kdo mě ještě nezná a neumí si mě v rámci managementu zařadit (na chvíli se odmlčí), tak jsem zpočátku brána za „tu blondýnku, co vaří kafe“.

Jak to berete?

I na tyto situace jsem vnitřně připravená a navzdory podobným nedorozuměním pociťuji vděk za možnosti, které nám doba přináší. Na rozdíl od časů mé babičky nebo i maminky – „za nich“ dívky prostě neměly tolik možností – se dnes vše mění o poznání rychleji. Byť jisté limity a stereotypy přetrvávají. Na řadě jednání, jichž se účastním, bývám jediná žena. A i když si nemyslím, že je to správné, a vidím fenomén „skleněného stropu“ v přímém přenosu, tak jsem nikdy nebyla příznivkyní kvót pro zastoupení žen ve vedoucích pozicích. Základem pokroku je naučit se společně posouvat limity své –

To, že jste lékař, ještě neznamená, že rozumíte ekonomii nebo třeba informačním technologiím. Většina současných ředitelů zdravotnických zařízení má buď ekonomické, nebo medicínské vzdělání; já si ekonomické právě dodělávám.

potažmo limity celé společnosti – v myšlení i praxi, a to je vždy běh na dlouhou trať, pokud má tedy proběhnout se ctí.

Promiňte mi, nemohu se nezeptat: Je v jednání s lidmi ve vás i trošku herečky?

V reálném životě se snažím nehrát. Možná mám díky svému vzdělání výhodu v tom, že umím lépe číst charaktery osob a vyznat se v nich. Herectví mi dalo v první řadě odvahu mluvit s lidmi; jsem díky němu možná malinko drzejší než „normální“ lidé. Mám pocit, že povolání herce každého „otluče“,

umělecký obor je totiž – ač se to nemusí na první pohled zdát – až děsivě drsný. Odvahu však právě ve státní správě vnímám jako benefit.

Co považujete za své silné stránky? A víte i o nějakých slabínách?

Mám obrovskou výdrž a energii, které jsem schopna a ochotna obětovat pro práci, když mi dává smysl. Snažím se být dobrým týmovým hráčem, který dokáže nadchnout a strhnout ostatní pro to, co tady v ÚHK)T) děláme. A za negativum asi považuji to, že moje pracovní nasazení někdy hraničí ↪

Mgr. et MgA. Andrea Daňková, po maturitě na bilingvní sekci pražského Gymnázia Jana Nerudy byla přijata na DAMU, současně se pustila do studia Fakulty sociálních věd UK (sociologie). Ústav hematologie a krevní transfuze (ÚHKT) se asi před třemi lety stal jejím profesním domovem; více než rok je tam tajemnicí. „I když absolvuji náročná jednání, stačí mi chvilka, abych se oklepala, a pak se vrhnu do další práce. Zní to možná zvláště, ale je to můj recept, jak se motivovat do práce – prostě další kvalitní práci,“ tvrdí Andrea. I proto jí nevádí pracovat o víkendech i do večera a její pracovní den startuje v půl sedmé ráno. A když už opravdu cítí únavu, řeší to běháním či plaváním: „Chtěla bych být pro české zdravotnictví užitečná,“ tvrdí. A dodává: „Zatím mě ani nenapadá, že bych ÚHKT opustila. Troufám si tvrdit, že mám toho nejlepšího šéfa: profesor Petr Cetkovský je výborný lékař i inspirující osobnost.“

s hyperaktivitou a taky, že jsem občas na lidi nejspíš náročnější než druzí: když mám totiž vizi vedoucí k celkovému prospěchu, tak po každém jednotlivci chci, aby kvalitně a včas odvedl podíl práce, která mu přísluší.

Andreo, co myslíte, dá se s vámi žít?

(*vybuchne smíchy*) Pokud bych to měla posoudit subjektivně, uznávám, je to těžké... Muži někdy tvrdí, že jsou emancipované ženy super. Ovšem platí to jen do doby, než „takovou“ mají každý den doma. Tím, že dělám důležitá rozhodnutí v práci, mám jako *side effect* tendenci se rychle a efektivně rozhodovat i doma. Ale ve vztazích je někdy alfou a omegou být empatický, klidný a trpělivý. Učím se tomu. A to už nemluví o tom, že upřímně vůbec nestíhám péči o domácnost. Prostě žít se se mnou dá, ale bude to těžší než s jinými ženami.

A není vám Česko příliš těsné, práce v zahraničí vás neláká?

Ne, neláká. Několikaměsíční zkušenost z ambasády v New Yorku mi stačila. Mám to tu ráda: kulturu, lidi, Česko vnímám jako kvalitní místo k životu. A mám ráda i české zdravotnictví.

Máte v rodině nějaký vzor, nějakého ředitele? Organizovala jste už děti ve školce?

Musím prozradit, že má rodiče se – to jsem byla fakt ještě v mateřské školce – domnívali, že budu strašný *looser*, milovala jsem knížky, zvířata a chtěla být krasojedkyně. Vlastně mě ani nebavilo učení na základní škole, zlom přišel někdy na střední: chodila jsem na výběrové Gymnázium Jana Nerudy, do bilingvní česko-francouzské sekce. Všichni vyučující tam byli výborní, mnozí z nich oplývali extrémním zápalem doprovázejícím snahu své žáky

naučit co nejvíce. Jiskra v lidech – právě to mě natchlo na gymnázium a na lidech to obdivuji doteď. Každodenní setkávání s lidmi mi malinko přijde jako fotbal: ten, kdo ho sleduje, ví, jak se má hrát, má návod na úspěch, ovšem jen hrstka „statečných“ se na hřiště postaví. Málokdo je ochoten udělat něco navíc. Zkrátka, mě by nebavilo jen sedět na „lavičce“ a hru zpovzdálí sledovat a komentovat. Musím aspoň zkusit něco pro změnu udělat.

Povídáme si v covidové době. Jak se projevila ve vaší práci?

Pandemie trvá už dva roky, a zatímco třeba mnohé jiné nezdravotnické instituce polevují v opatřeních, my jsme – i s ohledem na naše onkologické pacienty – stoprocentně bezpeční, což pochopitelně jde ruku v ruce s vysokými nároky na personál. I kvůli nejasné vidině konce je to pro ně všechny náročné a vyčerpávající. Nicméně jsou všichni do jednoho skvělí a moc je obdivuji za to, jak perfektně zvládají každodenní provoz v covidových podmínkách.

Na dostavbu nového pavilonu progresivní medicíny pandemie asi vliv mít nebude...

Věřím, že v březnu by měl být pavilon otevřen. Covid nás o měsíc přibrzdil, ale držíme se. Mnohým nemocnicím v Praze by rekonstrukce i výstavba nových pavilonů slušely, ale bez peněz to nejde, je to složité. Nám se stavbu daří uskutečnit díky příspěvku ministerstva zdravotnictví, které poskytlo finance formou dotace, a částečně díky vlastním úsporám.

Herectví už je tedy zcela passé?

Dohrávám ještě některá představení, jde ale spíše o fragmenty. Herectví už dělat nechci, divadlo ve mě nerezonuje jako kdysi. Dohoda zněla, že v červnu 2021 skončím se všemi představeními, ale ukázalo se, že si na mě kolegové zvykli. Pravdou je, že když večer nejsem zrovna na jevišti, řeším v šatně pracovní e-maily třeba kolem stavby; například si píšeme o vzduchotechnice v kryoskladu, v mezičase si odběhnu odříkat své repliky a pak se vrátím a v korespondenci pokračuji. Vlastně se dívím, že mě ještě z divadla nevyhodili (*směje se*).

Medici se „na mně“ učí sdělovat špatné zprávy: jsem tím, kdo stojí proti nim, je depresivní, jindy agresivní či upovídaný, zkrátka přesně takový, jaký člověk v reálu je... Jsme od studentů vysoce hodnoceni, třída je vždy plná.

Dovolím si vám nahodit: herectví uplatňujete i v rámci výuky na 3. LF UK, kde jste „figurantkou“ a lektorkou s panem proděkanem Davidem Marxem...

To máte pravdu. Jednou týdně „odehrávám“ roli rodinného příslušníka při výuce mediků. Vzala jsem ji i z osobních důvodů: před pěti lety mi umíral tatínek; způsob, jakým jsme se o jeho blížícím se odchodu dozvěděli, bych nepřála nikomu... Tenkrát jsem si řekla, že není možné, aby takto lékař komunikoval. My – laici – chápeme, že oni – lékaři – mají spoustu práce a starostí, ale kultura ve vyjadřování jim chybět nesmí. Navázala jsem tedy spolupráci s proděkanem Marxem a věřím, že studentům nabízíme unikátní poměr teorie a interaktivity a snad měníme zaběhnutý diskurz k lepšímu. Medici se „na mně“ učí sdělovat špatné zprávy: jsem tím, kdo stojí proti nim, je depresivní, jindy agresivní či upovídaný, zkrátka přesně takový, jaký člověk v reálu je... Jsme od studentů vysoce hodnoceni, třída je vždy plná.

Inspirovali jste se někde?

V Americe je znalost komunikace s pacientem dokonce podmínkou před nástupem do medicínské praxe. Profesionální figuranti sehraji vyhocenou scénku a vy – budoucí lékař – během ní ošetřujete pacienta a současně řešíte emocionálně-komunikační a procesní záležitosti. Na *know-how* zvládnutí vyhocené komunikace kladou na Západě vskutku velký důraz. Podle mého názoru je 3. lékařská fakulta UK v tomto ohledu velmi progresivní.

A simulační výuka se možná brzy stane samozřejmostí na všech fakultách.

Věřím tomu. Paní profesorka Milena Králíčková, nová rektorka UK, na její nezbytnost poukázala i ve svém volebním programu. Osobně se přikláním k tomu, aby simulační výuka probíhala nejen na lékařských fakultách, ale třeba i na fakultě pedagogické či právnické.

„Stůl je z mé oblíbené kavárny a fotka z mého dětství, jsou mi na ní asi čtyři roky. Ti obří psi patřili babičce. Okolí k nim mělo respekt, a já si je nějak přirozeně ochočila,“ vzpomíná Andrea.

Tam, kde pracuje rektor

FOTO Martin Pinkas

Tomáši Zimovi bylo to místo takřka „druhým domovem“ po celých osm let, kdy zastával post 508. rektora v dějinách Univerzity Karlovy. „Pracovna rektora skutečně má svůj *genius loci*, zvláštní duch a náboj. Spojuje se tu rektorské křídlo s historickým Karolinem, takže se dveřmi dostanete přímo do Vlasteneckého sálu, přitom jde vlastně o nejnovější část rektorátu UK, kdy se celá pracovna nese v duchu architekta Jaroslava Fragnera,“ líčí již emeritní rektor.

„Když jsem do rektorské pracovny prvně vešel, divil jsem se dřevěnému obložení; jsou tu i klasické vypínače. Časem si na to ale zvyknete, dřevo dělá místo teplejším,“ usmívá se Zima, jenž si

oblíbil dvě díla visící na stěnách: plakát ve stylu *art deco* z plesu mediků z počátku 20. století, a pak i obraz z poloviny 16. století, na němž je ztvárněna poslední večeře Páně.

Ale jeden umělecký artefakt byl v „rektorně“ jen dočasně: „Přinesl jsem si tam sochu bohyně *Hygieie*, kterou vytvořil Olbram Zoubek, s nímž jsem se znal a často hovořil. Mistr ji vytvářel pro I. lékařskou fakultu UK. Profesoru Miloši Grimovi z Anatomického ústavu a mně dal její zmenšeninu, přičemž jsem slíbil, že se mnou bude cestovat,“ doplňuje bývalý rektor, že ji měl v pracovně už coby děkan I. LF UK, pak u sebe jako rektor a nyní ji bere do další kanceláře.

Z „velína“ je to jen kousek do šatny před Velkou aulou Karolina, kde se

nejvyšší hodnostář Univerzity Karlovy odívá do taláru, nasazuje si řetěz i čepici. „Vždy jsem si zkontroloval, zda mi dobře sedí, a když bylo málo času, tak jsem se utěšoval, že to beze mě nezačne,“ směje se Tomáš Zima, jenž si s ohledem na téměř „sakračnost“ místa pečlivě chystal projevy. Další již čekají na novou rektorku Milenu Králíčkovou. Emeritus Zima říká: „Paní rektorka pracovnu důvěrně zná, vždyť byla dlouho prorektorkou! Jistě si ji upraví po svém, ale zachová místu důstojnost a krásu, kdy se může potěšit i výhledem na Stavovské divadlo a Ovocný trh.“

Tomáš Zima
emeritní rektor

Adresa
Rektorát UK
Ovocný trh 560/5
Praha 1
116 36

Rukopisy? Jedineční svědci doby

Díky jeho grafomanii se dochovala spousta staročeské literatury. Opsal všechno, co se mu dostalo pod ruku... Kříž z Telče se tudíž stal jednou z nejvýznamnějších postav středověké knižní kultury u nás. Na osobnost a práci jednoho z nejpilnějších českých opisovačů, nikoliv plagiátorů, se zaměřil tým pod vedením Lucie Doležalové, jež působí na Filozofické fakultě UK a Fakultě humanitních studií UK. Podařilo se jim tak objevit řadu textů, jež prohloubily poznání života, kultury či náboženských zvyklostí a myšlení pozdně středověkých Čech.

TEXT Helena Zdráhalová FOTO Vladimír Šigut

Proč stojí Kříž z Telče za pozornost vědců?

Kříže z Telče znají především bohemisté, protože se nám díky němu dochovalo obrovské množství staročeské lyriky. Kdyby tento pozdně středověký písař nežil, naše kulturní dědictví by bylo mnohem chudší. Kříž z Telče byl posedlý opisováním. Vybíral si zajímavé texty, zároveň jako ostatní středověcí písaři neváhal texty dosti měnit a až autorsky do nich zasahovat. A my stále objevujeme úplně neznámé texty. Díky tomu můžeme lépe vykreslit obraz pozdně středověkých Čech. Týká se to především kratších opisů, které dřívější katalogizátoři přehlédli anebo je nezajímaly, protože byly právě příliš krátké.

Jaké povahy jsou jeho rukopisy?

Opisoval úplně všechno, co se mu „dostalo pod ruku“. Témata textů se proměňují v závislosti na prostředí, kterým prochází – má školské, univerzitní i kazatelské období. Provádí nás všemi možnými kontexty pozdně středověké kultury. Hodně svých opisů podepsal a napsal, kde a za jakých okolnos-

tí vznikly. Můžeme tak sledovat celou jeho kariéru od vyučování na městských školách po studium na pražské univerzitě až po působení v rámci katolické správy, kdy pak nakonec jako kněz vstoupil do třeboňské kanonie.

Našli jste nějaké, řekněme, zvláštnosti?

Objevili jsme i řadu kuriozit, které Kříž opisuje – třeba návod na hledání pokladu, v němž popisuje, jak si vyrobit svíčku, díky které pak najdete poklad (*usmívá se*). Opsal různé recepty proti bolesti hlavy nebo třeba jedenáct rad, jak si vycvičit dobrou paměť.

Dochovalo se nám velké množství jeho opisů kazatelské literatury, které jsou do velké míry neprobádané – a stojí za pozornost. Máme spousty protihusitské polemiky, toto téma tedy rezonovalo ještě na konci 15. století. Se studenty nyní připravujeme knihu nejrůznějších krátkých, dosud zcela neznámých textů z Křížových rukopisů. Bude tam třeba snář či popis pohanských zvyků o svatojánské noci. Jsou to kuriozity, které stojí za přečtení i dnes.

Prof. Mgr. Lucie Doležalová, M.A., Ph.D., působí na Filozofické fakultě UK a Fakultě humanitních studií UK. Zabývá se pozdně středověkou latinskou literaturou a rukopisnou kulturou. Je absolventkou Univerzity Palackého v Olomouci a Středoevropské univerzity v Budapešti (CEU), kde absolvovala i doktorské studium. Působila jako *research fellow* na Curyšské univerzitě. V rámci studijních a výzkumných stáží pobývala na univerzitách napříč Evropou i v USA. Na konci loňského roku se svým týmem dokončila rozsáhlý projekt podpořený Grantovou agenturou ČR zaměřující se na osobnost a práci středověkého pisáře Kříže z Telče. Většina jeho rukopisů je uložena v Národní knihovně.

Pro koho texty vlastně opisoval?

Některé texty opisoval na objednávku, některé dokonce za úplatu. Vedle toho se dochovala i řada textů a celých sborníků, jež připravoval asi jen pro sebe; vzhledem k tomu, jak je to celé neuspořádané a nevstřícné vůči jinému čtenáři.

V dřívějších dobách se používal pergamen, který byl velmi drahý, opisy se proto pořizovaly jen pro větší komunitu. V pozdním středověku se již psalo na levnější papír kurzívou, která je časově méně náročná. Začínaly vznikat vlastní poznámkové bloky, deníky a osobní opisy. To byl fenomén doby – písemná kultura se nově stala velmi osobní.

Jaké schopnosti a znalosti musel mít středověký opisovač?

Byť v pozdním středověku gramotnost značně rostla, už jen sama schopnost číst a psát nebyla samozřejmostí a byla stále pouze výsadou elity. Kříž ovládal latinu i češtinu a zřejmě také němčinu. Myslíme si, že něco z českých opisů jsou jeho vlastní překlady, není ale možné to prokázat. Kříž uměl i docela slušně kreslit, nejsou to žádné profesionální iluminace, ale na pisáře poměrně dobré.

Hrálo nějakou roli v jeho životě a práci to, že krátce po tom, co se narodil, vynalezl Johannes Gutenberg knihtisk?

Kříž z Telče, jak jsme zjistili, se narodil na Vánoce 1434 a zemřel roku 1504. Období jeho činnosti je tedy silně ovlivněno knihtiskem. Zřejmě opisoval i tisky, do *inkunábulí*, raných tisků do roku 1500, psal poznámky. Spolu s mými kolegy Michalem

Dragounem a Adélou Ebersonovou jsme do výzkumu zařadili i inkunábule, ač podobně jako většina medievistů raději pracuji s rukopisy. Náš výzkum to velmi obohatilo; díky tomu jsme tak našli Křížovu „ruku“ i v dalších knihách.

Prolínání rukopisné a tištěné kultury na konci středověku je ostatně velmi zajímavé. Není to tak, že by se po vynálezu knihtisku přestalo náhle opisovat ručně. Rukopisy prožívaly velký boom i ve druhé polovině 15. století. Oba způsoby koexistovaly a vzájemně se ovlivňovaly poměrně dlouho, postupně ale došlo k tomu, že to, co se nedostalo do tisku, se přestalo číst a nakonec se vytratilo z povědomí. Je to podobné současnému stavu, kdy digitální kultura přebírá pozici tištěných knih a zároveň se tiskne množství nádherných výpravných publikací.

Proč vám připadají opisy zajímavější než první tisky?

Vidíte tam pisářovu ruku a jeho osobní obrovský vklad, vklad času a energie. Když máte v ruce rukopis, držíte něco jedinečného a neopakovatelného. Žádné dva nejsou stejné. A tisk tuto jedinečnost v sobě nemá.

Tehdejší lidé si asi jen tak nezašli do knihovny. Jak se mohli k rukopisům dostat?

Běžný člověk v té době neuměl číst, toho rukopisy nezajímaly. Knihovny fungovaly u škol, katedrál a klášterů. Například na pražské univerzitě měla každá kolej svoji obsáhlou knihovnu, do níž mohli její studenti chodit. Klášterní knihovny úplně volně přístupné nebyly. Augustiniánští kanovníci, kteří byli v Roudnici nebo v Třeboni, kde Kříž působil, měli sice uvedeno ve statutech, že zájemce si může půjčit knihu ven z kláštera, ale musí za ni do zástavy dát knihu přinejmenším téže hodnoty. Vypůjčování existovalo, ale ne v hojné míře.

Jak jste zmínila, Kříž z Telče studoval na pražské univerzitě. Našli jste nějaké jeho opisy, které se týkaly univerzity jako instituce?

Na univerzitě se pohyboval asi jen rok a půl. Podle záznamů z promoci zřejmě ani nedostudoval. Z tohoto období jsme našli pouze jeho opis komentářů Johna Versora k Aristotelovi. Zajímavý je v tom, že to tehdy byla horká novinka, kterou přivezl z Paříže Václav z Vrbna. Během pár let bylo toto dílo v Praze opsáno několikrát a jeden z opisů je právě i Křížův. Jde o dva tlusté svazky, muselo mu to zabrat hodně času. A kuriozní je, že Versorovy komentáře se dochovaly ve více rukopisech z Prahy než z Paříže, kde vznikly.

Byly Křížovy opisy známé i za hranicemi?

Nevíme o tom. Příliš pravděpodobné to však není: jeho opisy, které známe, s sebou Kříž přinesl v roce 1478 do treboňské kanonie, kde k nim byl omezený přístup. Je ale možné, že existují jeho opisy, o kterých nevíme, v jiných knihovnách. Práce se středověkými rukopisy je totiž z definice neukončená. Dosud jsou po Evropě klášterní knihovny, které nemají zpracované katalogy. Nikdo neví, co je v nich uloženo.

Ve středověku se navíc jeden text připisoval různým autorům a koloval pod nejrůznějšími názvy. Hledání je obtížné. I když se vám podaří najít třeba patnáct rukopisů nějakého díla, neznamená to, že někde jinde jich není ještě dalších třicet...

A narazili jste během výzkumu na nějaká vyloženě překvapivá zjištění?

Ukázalo se, že Kříž z Telče se nejmenoval Oldřich, jak se dříve uvádělo; jde o chybné ztotožnění dvou různých osob. Je to taková drobnost, ale vědci jako profesor František Šmahel nebo profesorka Jana Nechutová, kteří celý život operovali s pojmem Oldřich Kříž z Telče, byli naším zjištěním docela zaskočení a považují to za důležitý nález.

Na to, že se v oboru pohybuji už nějakou dobu, mě vždy znovu překvapí, že práce je vždy mnohem víc, než tuším. Náš grant byl naplánovaný na tři roky, což byl naprosto špatný odhad. Trvalo nám

to pět let s vypětím všech sil! Skvělé bylo, že jsme našli tolik Křížových dosud neznámých rukopisů, ovšem na konci jsme z toho byli už úplně vyčerpaní. Doufáme, že teď budeme mít více času na to, všechny nové objevy zpracovat.

Co vzniklo a co chystáte?

Připravili jsme treboňský a borovanský katalog, což je třídílná publikace o 1700 stranách, jež mapuje rukopisy a prvotisky těchto kanonií. Ty nejzajímavější nálezy bychom však chtěli prezentovat širěji. Objevili jsme spoustu drobností: třeba roztomilé hádanky, našli jsme text o katolické praxi při mši, kdy se běžně hostie zapíjela vínem, aby v ústech nezůstaly drobčky, což je celkem neznámé. Většina našich dílčích objevů by si zasloužila vlastní knihu, jsou nesmírně zajímavé k dějinám všedního dne a pověr a také k intelektuálním, náboženským a duchovním dějinám. Je to studnice poznání. Jsem přesvědčená, že z ní budou čerpat i další.

Se studenty nyní připravujeme knihu nejrůznějších krátkých, dosud zcela neznámých textů z Křížových rukopisů. Bude tam třeba snář či popis pohanských zvyků o svatojánské noci. Jsou to kuriozity, které stojí za přečtení i dnes.

Einstein znovu v Praze

Když Česká televize začala vysílat seriál *Génius*, diváci zaznamenali, že se většina scén točila v tuzemsku. Málokdo však ví, že v týmu poradců dokudramatu o geniálním fyzikovi byli odborníci Matfyzu! A právě o jejich roli v seriálu vypráví kniha *Einstein opět v Praze*.

TEXT Lucie Kettnerová FOTO Vladimír Šigut

Albert Einstein poprvé přijel do Prahy v dubnu 1911. Přišel na místo profesora teoretické fyziky německé části tehdejší Karlo-Ferdinandovy univerzity. Ovšem už v polovině roku 1912 se vrátil zpět do Curychu. Druhá návštěva byla daleko kratší – v lednu 1921 tu strávil pouhý víkend, aby v Uránii proslovil přednášku o teorii relativity. A potřeť se do Prahy vrátil v letech 2016 až 2017 na celých 94 dní, a to coby mladý muž, zralý vědec i starý mudrc... Necestoval v čase, ale byl hlavní postavou televizní minisérie *Génius* z produkce National Geographic. Na filmu se pak podíleli i odborníci z Matematicko-fyzikální fakulty UK.

Ve schránce se objevil e-mail...

Jedním z nich se stal teoretický fyzik Jiří Podolský, jenž byl ke spolupráci přizván už během příprav v srpnu 2016, a to jako vědecký poradce pro autentické ztvárnění Einsteinových gymnaziálních a vysokoškolských studií koncem 19. století a jeho následného vědeckého přínosu. „Šlo hlavně o roky 1905 a 1915, kdy v rozmezí několika měsíců přichází s vysvětlením řady jevů včetně speciální a pak obecné teorie relativity,“ vysvětluje Podolský. Za přizváním k natáčení stojí, jak už to bývá, souhra náhod. Američtí producenti si přes produkční společnost Stillking Features najímali služby míst-

ních lidí, včetně zajištění dekorací a dobových rekvizit. Do toho spadaly i návrhy konkrétních fyzikálních vzorců či schémat, jež doprovázejí spoustu filmových scén, a také vybavení laboratoří. Jak konkrétně na profesora Podolského tvůrci přišli, neví ani on sám, ale předpokládá, že si udělali rešerši, kdo se v Česku věnuje teoretické fyzice, Einsteinovi – a komu je blízká popularizace vědy.

Takže vše začalo jedním obyčejným e-mailem, který mu přišel do schránky během prázdnin v roce 2016. Ve zprávě nadepsané *Projekt Génius* popisoval Zdeněk Dokoupil ze zmíněné firmy v několika větách plány na tvorbu seriálu mapujícího Einsteinův život. Jiří Podolský přiznává, že zprvu měl jisté pochybnosti, neboť pana Dokoupila ani společnost Stillking neznal. Ve zprávě byla i prosba, zda by se s ním tvůrci seriálu mohli setkat a podiskutovat o Einsteinově světě.

Ohromení, důvěra a plno práce

„Vzal jsem tedy pár materiálů, které o Einsteinovi mám, a odjel na Barrandov, abych zjistil víc. Koncept desetidílného seriálu mě ohromil a jméno National Geographic bylo zárukou kvality. Rozhodl jsem se hned, že návrh spolupráce přijmu,“ vzpomíná dnes. Ze spolupráce na pilotním dílu se stal podíl na tvorbě celého seriálu. A úkolů nakonec bylo mnohem více.

Je pozoruhodné, že profesor Podolský po celou dobu nevěděl, kdo jsou další odborní poradci v Americe. „Nějaké mít museli, protože se ve scénáři objevovaly texty a výrazy s odborným obsahem,“ uvažuje. Jeho konkrétním úkolem bylo dle napsaného scénáře navrhovat tabule popsané fyzikálními a matematickými vzorci, jež se napříč celým filmem objevují.

Kolega z MFF UK docent Stanislav Daniš vedle toho vymýšlel autentické přístrojové vybavení laboratoří a při natáčení dohlížel na správné provádění experimentů. S kvantovou a jadernou fyzikou v posledních třech epizodách zase radil profesor Pavel Cejnar a jakoby na „záskok“ se natáčení zúčastnil i profesor Jan Valenta, další ze spoluautorů knížky.

„Staral jsem se jak o věcnou správnost zobrazených vzorců a nákresů, tak rovněž o historickou pravdivost použité notace i adekvátnost kontextu, ve kterém se daný text, výpočet či obrázek objevuje,“ vypráví Podolský. Tabule se vzorci plnily ve filmu rozličné účely – některé sloužily jen jako dekorace a ve filmu se mihly na pár vteřin, jiné však měly roli důležitou, když na ně postavy své výpočty přímo psaly nebo o nich v záběru diskutovaly.

Jako kdyby to psal Einstein

Co přesně se na tabulích objeví, nechali filmaři plně na profesoru Podolském. Postupoval tak, že když dostal e-mailem scénář připravovaného dílu a seznámil se s ním, nejprve s filmaři dohodl, kolik tabulí pro jednotlivé scény je třeba nachystat a jak s nimi budou herci pracovat. „Pak jsem se musel ponořit do originálních zdrojů, což byly různé vytištěné články, dobové knihy a učebnice, případně přímo Einsteinovy rukopisy, pokud k tématu existovaly. V těchto textech jsem hledal vhodné vzorce, které bych mohl použít. Snažil jsem se vždy zachovat i shodnou grafickou úpravu, posloupnost vzorců

i stejné škrtnání, aby text byl co nejvěrnější... Přiznám se, že německy umím jen velmi málo, takže jsem se musel rychle naučit související odborné termíny, abych se zdroji mohl pracovat. Naštěstí je fyzika hodně o vzorcích, takže mi nedělalo zas takový problém se ve starých textech zorientovat,“ uvádí.

Když byl návrh tabulí filmaři schválen, musel ho přepsat dobovou křídou na dobové tabule profesionální kaligraf Ladislav Kouba, aby byl výsledek co nejautentičtější. Dokonce se naučil věrně napodobovat Einsteinův rukopis! Někdy místo křídou použil tmavý fix, který sloužil jako vodítko pro herce: ti při natáčení fixou předepsané vzorce a texty obtahovali. A při následné postprodukci pak byly fixové podklady digitálně odstraněny. „Díky tomu herci velice přesvědčivě zvládali v záběrech psát i diferenciální rovnice, zápisy tenzorů v zakřivených geometriích libovolné dimenze i jiné formule moderní teoretické fyziky, i když jejich přesnému obsahu nemohli rozumět,“ líčí s úsměvem profesor Podolský.

Nesmyslné termíny neprošli

Návrhem tabulí však jeho role nakonec nekončila. U hlavních fyzikálních scén byli vědečtí poradci přizváni i na plac, kde se přímo účastnili natáčení. „Dělali jsme jakousi výstupní kontrolu připravených tabulí a také jsme hlídali, co herci říkají. Několikrát jsme zachytili, že herci používají nesprávný odborný termín, a doporučili režisérovi, aby ho změnili. Což se opravdu stalo,“ vzpomíná. Jednou se ohradil už k předloženému scénáři.

Staral jsem se jak o věcnou správnost zobrazených vzorců a nákresů, tak rovněž o historickou pravdivost použité notace i adekvátnost kontextu, ve kterém se daný text, výpočet či obrázek objevuje.

Prof. RNDr. Jiří Podolský, CSc., DSc., vystudoval Matematicko-fyzikální fakultu UK, kde od té doby působí, nyní jako profesor v Ústavu teoretické fyziky MFF UK. Zabývá se obecnou relativitou a kvadratickou gravitací, zejména řešeními Einsteinových rovnic, teorií gravitačních vln v kosmologii a modely černých děr. Fyziku také čile popularizuje.

O zrodu einsteinovské knihy

Nápad autorů sepsat knihu o spolupráci na televizním seriálu *Génius* vznikl až asi po dvou letech od filmování. Hlavní motivací bylo zaznamenat okolnosti vzniku, podrobněji popsat umělecky zachycená fyzikální témata a porovnat je s reálnou historií. Se čtenáři chtěli autoři sdílet i konkrétní zdroje, ze kterých při návrhu tabulí a experimentálních scénů čerпали. A také se s nimi podělit o osobní vzpomínky z natáčení.

Svůj text nejprve publikovali na pokračování v *Československém časopise pro fyziku*, kde ale nebylo možné prezentovat všechny krásné fotografie ve velkém formátu. Proto svůj původní text rozšířili a v roce 2021 vyšla v MatfyzPressu kniha *Einstein opět v Praze* s podtitulem *Fyzika v seriálu Génius*. Graficky povedená 176stránková publikace zaujme nejen fanoušky seriálu a fyziky, kteří ocení jednotlivé ilustrace a vzorce, ale zásluhou neotřelého vhledu do Einsteinova bádání a světa, ve kterém fyzik žil, snad i širší okruh čtenářů.

„Jednalo se o sedmý díl, kde si scenáristka navymýšlela neexistující fyzikální fráze jako ‚zneguj Bernaldův derivát‘ nebo ‚transmutace zátěže tenzoru‘. To se současně ozval i americký poradce a tyhle smyšlené termíny byly ze scénáře odstraněny,“ popisuje fyzik.

Jinak byl Podolský s úrovní scénářů velmi spokojený. „Možná bych jen v některých epizodách upřednostnil trochu více z dějin fyziky, třeba na úkor hypertrofovaného líčení osobních vztahů Einsteina a jeho první ženy Milevy,“ dodává k obsahu.

Velkou výhodou pro tvůrce filmu bylo, že za sto let se *jazyk fyziky* skoro nezměnil. „Velcí fyzikové počátku 20. století zavedli notaci, kterou téměř beze změn používáme dodnes. Obě teorie relativity dnes učíme tak, jak je Einstein zapsal. Snad jen u kvantové teorie, u jejíhož zrodu stálo více vědců, se formalismus ustálil až po roce 1930,“ vysvětluje Jiří Podolský.

I malý „podvůdek“ na diváka

Prozradit tu snad můžeme, že jedné větší formální nepřesnosti se odborníci přece jen dopustili. V závěru čtvrté epizody se objeví ona nejslavnější rovnice: $E = mc^2$. Albert Einstein však v roce 1905 tento vzorec v této podobě ještě nepsal, nejde o autentickou notaci.

Einstein opět v Praze. Fyzika v seriálu Génius

Jiří Podolský, Pavel Cejnar,
Stanislav Daniš, Jan Valenta
MatfyzPress 2021
vázaná, 170 str.
ISBN 9788073784454
doporučená cena: 359 Kč

„Důvodem této záměrné nepřesnosti je, že divák by slavný vzorec v původním zápisu určitě neidentifikoval, protože Einstein rychlost světla neoznačoval písmenkem c , ale V , a energii značil L . Na jaře roku 1905 vytvořil speciální teorii relativity, ale až o pár měsíců později si uvědomil, že energie E a hmotnost m jsou ekvivalentní veličiny. To bylo zcela nečekané zjištění. V té době byl znám zákon zachování hmoty a také zákon zachování energie, ovšem ‚žily‘ odděleně. Einstein přišel na to, že jsou jedno a totéž. Všeobecně známý zápis slavného vzorce $E = mc^2$ se tedy objevil až v roce 1907,“ ospravedlňuje malý „podvůdek“ Podolský.

Práci na seriálu se mohl on i ostatní poradci z MFF UK věnovat pouze ve svém volném čase. Výuku, vědeckou publikační i další popularizační činnost musel zvládat v téměř rozsahu jako dřívě. „Moje rodina by mohla vyprávět, jak náročné to bylo. Ani jednou jsem toho však nezalitoval. Ta zkušenost byla úžasná a neopakovatelná. Být součástí natáčení tak unikátního díla byl pro mě silný zážitek... Jsem navíc vděčný, že jsem se díky tomu dozvěděl mnohem více faktů a zajímavostí nejen o Einsteinovi samotném, ale také o dějinách fyziky,“ přiznává profesor Jiří Podolský. A zároveň doufá, že seriál divákům ukázal, že matematika a fyzika nejsou jen nudné vědy, ale i zábavný a vizuálně přitažlivý příběh: dobrodružství poznání.

O staviteli císaře Karla IV.

Když před 666 lety povolal Karel IV. do Prahy stavitele Petra Parléře, ani on netušil, že mladík z Gmündu a jeho rod tak ovlivní podobu gotické architektury v Evropě. Jakou stopu tito mistři zanechali, mapuje mimořádná publikace *Parléřovský mýtus: Rod Parléřů – dílo a jeho ohlas*. „Dá se říct, že je to největší práce mého života,“ říká autor Jiří Kuthan.

TEXT Jiří Novák FOTO Michal Novotný

Existuje historická zmínka o prvním setkání Petra Parléře s Karlem IV.?

Neexistuje. Když zemřel první stavitel katedrály Matyáš z Arrasu, vyvstal problém jej nahradit. Pravděpodobná je jedna věc. Město Švábský Gmünd, kde Jindřich Parléř stavěl kostel svatého Kříže, leží v diecézi Augsburg a Jindřich pracoval patrně i na novém chóru augsburského dómu. Dokonce na jedné soše na jižním portále je i znak lomeného úhelníku, se kterým se pak setkáváme i v Praze. A augsburským biskupem, který se musel znát s Jindřichem Parléřem i jeho synem Petrem, byl Marquard z Randegga...

Co o něm víme?

Ten jel v roce 1355 dokonce s Karlem IV. na korunovační cestu do Říma a o rok později se s Karlem IV. setkal i v Praze. A právě v tom roce byl do Prahy povolán Petr Parléř. Takže se lze domnívat – ovšem je to jen hypotéza –, že právě tento muž Parléře doporučil Karlu IV. A vznikl úžasný příběh! Petr Parléř se náhle ocitl pod ochranou panovníka, který byl vizionářem plným úžasných idejí. Bylo to setkání takové, že jej lze připodobit k setkání papeže Julia II. s Michelanilem. V dějinách evropského umění zase tolik příkladů není.

Parléřovým nejznámějším dílem je katedrála svatého Víta, Václava

a Vojtěcha na Pražském hradě, kam nastoupil po smrti Matyáše z Arrasu. Provedl při stavbě změny?

Když Parléř přistoupil k pražské katedrále, tak ten rozestavěný koncept výrazně změnil. A díky tomu také pražská katedrála mezi jinými evropskými katedrálami vyniká.

Předělat dílo Matyáše z Arrasu, to musela být drzost od tehdy teprve 23letého mladíka!

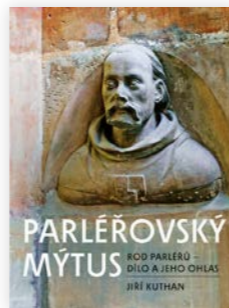
To je pravda. Na druhé straně on by nic takového nemohl udělat bez vědomí panovníka Karla IV. a pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic.

Císař mu tedy zřejmě nechával velmi volnou ruku.

To bezpochyby. V katedrále je opravdu řada fascinujících inovací. Zprv Petr Parléř udělal změny v základní koncepci. Například vznik svatováclavské kaple s posláním vytvořit nejposvátnější místo této země, v němž je uložen hrob patrona a ochránce českého národa. Udělal změny i v charakteru obvodových kaplí – Arrasovy kaple jsou polygonální a jsou poměrně stísněnější, než je tomu u kaplí Parléřových – na jihu je to kaple Martinická, na severu v kaple s hrobem svatého Zikmunda.

Pak jsou to i klenební systémy, které jsou neuvěřitelně inovativní – klenba staré sakristie a klenba jižní předsíně, kde

běžela klenební žebra jen tak vzduchem nepropojená s klenebními kápěmi. Je to mistrovské dílo, které nemá žádný praktický účel; je to taková prezentace velkého umění mistra a jeho huti. A potom je to inovativní klenba vysokého chóru, která byla v následném čase mnohokrát opakována. Nesmíme však zapomenout ani na vysokou kvalitu parléřovské skulptury. V pražské katedrále jsou to zejména náhrobky králů Přemysla Otakara I. a Přemysla Otakara II. a pak řada bust v triforiu.

Parléřovský mýtus.

Rod Parléřů – dílo a jeho ohlas

Jiří Kuthan

NLN 2021

vázaná, 725 stran

ISBN 978-80-7422-822-3

doporučená cena: 1499 Kč

Takto obrovské stavby se stavěly i stovky let a stavitelé museli být smířeni s tím, že nemají šanci dožít se výsledku. Museli proto velmi dobře vybírat své nástupce, ne?

Školení těch mistrů, *verkmistrů*, bylo velmi dlouhé a náročné. A vyžadovalo mimo jiné tovaryšské působení na jiných stavbách. Samotný projekt byl v rukou mistra, jenž zhotovoval výkresy a rysy. A pak tu byli dobře vyškolení kameníci, kteří tesali jednotlivé součásti stavby. K dobře placeným profesím patřili i takzvaní osazovači, již kladli na sebe jednotlivé kamenné dílce – při této profesi se muselo pracovat naprosto dokonale.

Potomci Petra Parléře byli stavitelé. Pokračovali ve stejném stylu, nebo se snažili odlišit?

Synové Petra Parléře šli v některých ohledech ještě dál a ten velký posun je vidět na částech katedrály vzniklých v předhusitském období. Je velká škoda, že toto dílo bylo přerušeno výbuchem husitské revoluce. Tehdy nejmladší Petrův syn Janco opustil Prahu a dostal se až do Záhřebu, kde byl biskupem kancléř krále Zikmunda. V Záhřebu také stopa parléřovského rodu končí. Žádný z dalších členů rodu už neměl za zády tak mocného panovníka jako byl Karel IV., takže neměli ani takové možnosti.

Klan Parléřů nicméně ovládl řadu saskrálních staveb nejen v českém království, ale v celé Svaté říši římské – s jejich díly se lze setkat v Kolíně nad Rýnem, Štrasburku, Basileji, Augsburgu, Ulmu, možná v Řezně a Norimberku. Syn Petra Parléře vedl jeden čas stavbu chrámu svatého Štěpána ve Vídni a členové rodu byli přizváni i na stavbu dómu v Miláně.

Všechny tyto stavby jsou uvedeny v knize, která je opravdu mimořádná – na téměř 800 stranách jsou výkresy, náčrty, stovky fotografií... Jak dlouho vám tato práce trvala?

To trvalo strašně dlouhou dobu, desítky let. Nejstarší snímky z knihy jsou pořízené v roce 1975 ve Švábském Gmündu, když nás prvně pustili za hranice. Velkým štěstím pro nás bylo, že jsme měli úžasné příbuzenstvo v Rakousku, které nám pomáhalo z tehdejšího Československa otevírat cestu. Během řady desetiletí jsme se na našich cestách setkávali s úžasným přijetím a stovky lidí nám otvíraly brány a pomohly tak ke vzniku této knihy.

Prof. PhDr. Jiří Kuthan, DrSc., je historikem umění, zabývá se především architekturou a uměním doby posledních Přemyslovců, Lucemburků a Jagellonců. Po studiu historie a dějin umění na Filozofické fakultě UK pracoval jako historik umění na Ústavu hlavního architekta města Prahy a jako vědecký pracovník Ústavu dějin umění ČSAV. Od roku 1990 vyučoval dějiny umění a památkové péče na KTF UK, kde také založil a vedl Ústav dějin křesťanského umění. V letech 1994 až 1995 byl hostujícím profesorem na Technické univerzitě v Berlíně. Je rytířem papežského řádu svatého Řehoře Velikého, držitelem Herderovy ceny, ceny ministra školství a řady dalších ocenění. Má čestný doktorát z Technické univerzity v Drážďanech. K jeho významným publikacím náleží *Korunovační řád, Královské dílo, Benediktínské kláštery střední Evropy a jejich architektura* anebo *Karel IV. – císař a český král*.

Dráha lemovaná knihami i vlaky

Kunsthistorik Ludvík Losos toho za devět dekád plodného života stihl mnoho. Zatímco profesně zasvětil většinu aktivní pracovní kariéry památkové péči, zvládal se též věnovat historii železniční a další dopravy. V obou oborech vydal okolo čtyřiceti knih. Většina z nich už je rozebrána a těžko k sehnání; řada publikací byla přeložena i do zahraničí.

TEXT Jiří Novák FOTO Hynek Glos

„Moje životní dráha je pestrá mozaika sestávající z příležitostí a výzev. Příležitosti si můžete vybírat, a výzvy? Pokud je taková, že vás osloví, tak jí zkrátka podlehnete. Takových výzev jsem si vždy vážil a ujal se jich,“ vypráví na úvod autor knih o restaurování historického nábytku, pozlacovačství, technikách malby, železničním modelářství anebo vitrážích.

Ludvík Losos přitom začínal jako provozní chemik v ústecké chemičce, ačkoliv je rodilý Pražák: „Otec se nechal po válce přeložit do Ústí nad Labem, kde zřídili nové ředitelství drah. Bohužel jeho kariéra tam trvala jen tři roky, než se moci chopili komunisté. U dráhy pak zůstal jen jako řadový úředník a nakonec skončil na pokladně nádraží Ústí-Střekov.“ Tehdy sotva dospělý Ludvík nemohl tušit, že vlaky časem ovlivní i jeho život, železnice pro něj byla jen koníček, který dlouho nebral vážně. „Otec mi říkal: Dělej cokoli, jen se proboha nedávej ke dráze,“ směje se při vzpomínce na tatínka, který jej místo ke kolejím přivedl k historii.

Z holých sálů úplné expozice

Losos se v roce 1951 z chemičky přesunul do studijního oddělení Výzkumného ústavu anorganické chemie a brzy začal spolupracovat s muzejníky jak v Ústí nad Labem, tak v Teplicích. Jeho první vážnější prací byla výstava k výročí 140 let bitvy u Chlumce v ústeckém muzeu. Jako chemika jej přitáhl problém konzervace muzejních sbírkových předmětů, což tehdy nikdo moc nedělal. A Ludvík Losos se osvědčil natolik, že dostal dokonce nabídku převzít jako vedoucí okresní muzeum. „Prvního ledna 1954 jsem nastoupil do muzea v Mostě, kde na mě čekalo jedenáct holých sálů a depozitáře plné rozbitých věcí... Byla tam jediná expozice,

kterou udělali profesori z průmyslovky, a to mineralogie,“ líčí. Kompletní expozici se Lososovi za pomoci Archeologického ústavu ČSAV a Národního technického muzea podařilo vybudovat během čtyř let. A po sedmi letech v Mostě přišla další výzva.

„Když jsem dokončil expozice, vybuďoval jsem konzervační laboratoř a začal zkoušet nové konzervační techniky. Také jsem napsal příručku *Nové metody muzejní konzervace*, čehož si všimli ve Státním ústavu památkové péče (SÚPP),“ dodává. Tam totiž vybuďovali podobnou konzervační laboratoř a chtěli, aby ji Losos vedl; od roku 1961 tak působil opět v Praze.

Složení vitráží byla věda

V hlavním městě také dokončil externí studia dějin umění na Univerzitě Karlově (1967), v jejichž rámci se zaměřil na dobové řemeslné techniky a konzervování památek. Tématem diplomové práce mu byly vitráže, ke kterým se přitom v SÚPP dostal náhodou. Většinou sice dostával na starost umělecké řemeslo, ovšem jednoho dne byl přizván ke spolupráci do Jiříčkovy dílny, která měla restaurovat gotické sklomalby z Kolína (*Josef Jiříčka starší založil umělecké sklenářství, jež mimo jiné provedlo návrhy vitráží Maxe Švabinského pro katedrálu svatého Víta na Pražském hradě, o restaurování vitráží též psalo Forum 55 – pozn. red.*).

„Protože jsem toho do té doby o vitrážích moc nevěděl, intenzivně jsem si jejich historickou technologii nastudoval a začal se zabývat korozí skla. Nakonec jsme se velmi sblížili s Josefem Jiříčkou mladším, synem a nástupcem zakladatele dílny,“ vzpomíná Losos, který dokonce o historii vitráží napsal celou knihu, jež by měla letos vyjít v novém vydání.

Na vitrážích kunsthistorika fascinuje jejich využití v sakrálních stavbách: „Původně měly návštěvníky kostelů uchvátit malby na zdech, ovšem pak se zjistilo, že na duši člověka daleko mocněji působí světlo pronikající barevnými okny. Když totiž do kostela pronikalo světlo skrze barevnou vitráž a v těch paprscích vířil prach, věřící to vnímali jako ztělesnění božského světla. Vitráže tak hrály mnohem silnější emocionální úlohu než například nástěnné malby,“ vysvětluje Losos (*Výše popsán je takzvaný Tyndallův jev, který nastává při průchodu paprsku světla koloidním prostředím, kdy na jeho částicích dochází k rozptylu světla, při němž je paprsek zviditelněn v podobě světelného kužele – pozn. red.*).

Když do kostela pronikalo světlo skrze barevnou vitráž a v těch paprscích vířil prach, věřící to vnímali jako ztělesnění božského světla. Vitráže tak hrály mnohem silnější emocionální úlohu než například nástěnné malby.

Barevná skladba vitráží nebyla žádným nahodilým dílem; musela být přesně určena tak, aby se jednotlivé barvy doplňovaly a navzájem nepopíraly. „To se přesně hlídalo. A když se místo barevných skel začala v 16. století používat malba barevnými smalty, tak se dokonce vypracovaly daleko složitější zásady, takzvané barevné triády, které barvy k sobě příslušejí a naopak, které by se kombinovat neměly,“ osvětluje Ludvík Losos.

V ústavu památkové péče pracoval téměř dvacet let až do roku 1980, kdy byly založeny Státní restaurátorské ateliéry. Jeho původní myšlenku, založit výzkumné a technologické centrum pro restaurování, pojal bohužel ministerstvo kultury jako vznik podniku, v němž by měli pracovat dosud volní restaurátoři jako zaměstnanci. A když se pak roku 1990 schylovalo k privatizaci, byla to pro něj poslední kapka. Sotva se rozmýšlel, co dál, a přišla další výzva.

Cesta k plechovým mašinkám

„Najednou mi večer zazvonil telefon a pán na druhé straně se ptal: ‚Vy jste autor knížky *Vlaky dětských snů*? Mohl byste nás navštívit? My bychom od vás potřebovali poradit.‘ Byl to inženýr Gustav Tauš, který se společně s bratrem rozhodl uskutečnit dětský sen založit výrobu plechových železničních hraček. Tak jsme si plácli na spolupráci, i když jsem vůbec netušil, jak to bude vypadat a jak to budeme dělat,“ usmívá se Ludvík Losos.

Od začátku jsem měl vizi, že by to mělo vypadat trochu jako německé hračky Märklin, které byly ve své době nejkvalitnější na světě. Ale chtěl jsem, aby to byly české modely a měly svůj vlastní charakter.

Zmiňovaná knížka vyšla v roce 1989 a Losos v ní shrnul svoji vášeň pro sbírání plechových mašinek, s čímž začal už v sedmdesátých letech minulého století: „Měl jsem nějaké ještě po tatínkovi, který je dostal jako hračky. A mě tento druh hraček zajímal jako druh hmotné kultury. A jak už něco člověk sbírá, tak je ovlivněn vysokou školou, že na vše musí mít metodu a musí vše třídit a klasifikovat – takže jsem se historii těchto hraček začal věnovat intenzivněji a výsledkem byla kniha, která sehrála v mém životě významnou roli.“

V létě 1990 tak načil svou další profesní dráhu. Nastoupil do firmy ETS, kde měl na starost design plechových mašinek. „Od začátku jsem měl vizi, že by to mělo vypadat trochu jako německé hračky Märklin, které byly ve své době nejkvalitnější na světě. Ale chtěl jsem, aby to byly české modely a měly svůj vlastní charakter. A to se nám, myslím, podařilo,“ shrnuje Losos, který pro společnost vymyslel i modulový systém, díky němuž se ze stejných součástek daly sestavovat různé další mašinkové modely.

„Necelý rok a půl po mém nástupu jsme měli první krabici vláček k prodeji – lokomotivu, dva nákladní a dva osobní vagony plus transformátor. A když jsme v roce 1992 poprvé vystavili naše vláčky na veletrhu v Norimberku, přišli je obdivovat i zástupci firmy Märklin...“ Ti byli tak ohromeni, že malé české firmě nabídli spolupráci na novém projektu a Losos tak v letech 1994 až 2000 spolupracoval v tomto legendárním hračkářském gigantu na designu. Často jezdil i do německé továrny a několikrát navštívil také pobočku v maďarském Györu.

Vláčkům je věrný, léta se angažuje v klubu železničních modelářů Pragoclub na Proseku. „Jsou sběratelé, kteří mají peníze na rozšiřování sbírky, pak jsou jezdiči, co s vláčky strašně rádi jezdí, a pak jsou stavitelé, skuteční modeláři, kteří to rádi staví. Já patřím k modelářům-stavitelům. Mě baví konkrétní model postavit a pak si ho třeba projet,“ vypráví Losos.

Hraní pomáhá i zdraví

„Dnes už radši dám přednost psaní knížek, to je mi milejší,“ tvrdí Losos, že na stavění vláček už nemá čas. Ovšem malá dílnička v kuchyni jeho pražského bytu jej usvědčuje, že to nebude až tak vzdálená historie... „Modely stavím, protože mi paní doktorka řekla, že to je nejlepší způsob, jak potlačit Parkinsona. A taky je to věc trpělivosti a práce technického druhu, jsou mi od těch ‚papírových‘ počínů relaxem,“ přiznává. „Většinou stavím historické modely. Já modelářství vnímám tak, že je to cesta k připomenutí už dávno zapomenutých historických strojů – takové zmenšené zhmotnění historie. Ono ‚hraní si s vláčky‘, jak někdo může říkat posměšně, je vlastně mimetická činnost, napodobování. A to bylo odjakživa, už od pravěku se děti hrou se zmenšenými předměty seznamovaly se světem dospělých,“ zamýšlí se.

Ludvík Losos ovšem nezůstal jen u modelů; desítky let se věnoval i záchraně skutečných historických lokomotiv! „Byli jsme tak drzí, že jsme se s kamarády ustavili jako Skupina pro studium a dokumentaci historie železnic. Nejdřív jsme patřili pod muzeum v Nymburce, a když už jsme se nějak etablovali, přesunuli jsme se pod Národní technické muzeum. Tehdy jsme museli podstoupit školení a prohlídku u lékaře, že nejsme barvoslepi a můžeme na dráze fotografovat. Byla sedmdesátá léta a na dráze se už od Rakouska nesmělo fotit,“ dodává.

První parní lokomotivu, kterou s partou kamarádů zachránili, bylo legendární „Mikádo“ – lokomotiva Škoda 387.0. „Stála vyřazená v Blážovicích na Moravě, připravena k rozřezání. A tehdy jsme přesvědčili muzeum a Škodovku, aby ji dali znovu do provozuschopného stavu. Mezi Velenicemi a Veselím jsme s ní pak jezdili, abychom o tom natočili dokumentární film. Dodnes je ta lokomotiva v muzeu,“ zaznívá v hlase hrdost. Navíc se mu dostalo té cti být odborným konzultantem při restaurování historických vozidel: císařské jídelny dvorního vla-

ku, salonních vozů Ferdinanda d'Este a prezidenta Masaryka, a konečně i motorového vozu *Stříbrný šíp*. Při obnově *Slovenské strely* se už jen zabýval vznikem jejího designu.

K plechovým i papírovým vlakům

O skutečných železničních napsal Losos několik knih, dohromady byste jej jako autora či spoluautora našli u téměř čtyřiceti publikací. První byla v roce 1959 už zmíněná knížka o muzejní konzervaci. „A pak se ministerstvo kultury poptávalo, kde by bylo možné vypracovat učebnice pro takzvané málopočetné učební obory, zejména uměleckého řemesla. A to mě vyzvalo, že jsem napsal knihy o pozlacočství, štukatérství i mozaikářství... Největší odměnou pro mě bylo, že mi jedna paní kdysi řekla, že si moji knížku koupila, naučila se díky ní pozlacočovat a dnes se tím živí. To je hezké, ne,“ usmívá se Losos.

Mezi čtenáři měly velký ohlas i knihy o historickém nábytku a vitrážích, kniha *Technika malby* (1994) dokonce vyšla v sedmi vydáních: v angličtině, dvakrát v němčině, dále ve francouzštině, španělštině i polštině. Když ale na Ludvíka Lososa míří nahozená otázka, že je velmi renesančním člověkem, který se vlastně dokázal prosadit v tolika oborech, jen mávne rukou. A usměje se na závěr: „Jak říkával můj dědeček: devět řemesel a desáté bída.“

Ludvík Losos, na Filozofické fakultě UK vystudoval dějiny umění, přičemž se zaměřil na dobové řemeslné techniky a konzervování památek. Několik let vedl okresní muzeum v Mostě. Od roku 1961 působil ve Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody, kde zakládal technologickou laboratoř. V roce 1980 přešel do Státních restaurátorských ateliérů, po sametové revoluci pracoval i pro privátní firmy. Do penze odešel roku 1999.

Vedle vlastní práce se věnoval záchraně historických kolejových vozidel a jejich restaurování a vede sdružení železničních modelářů Pragoclub na pražském Proseku. Svou první knihu *Nové metody muzejní konzervace* vydal už roku 1959. Při zaměstnání zpracoval i několik učebnic pro obory pozlacočář, umělecký sklenář či štukatér. Napsal také encyklopedické příručky *Vitráže a Historický nábytek* či *Atlas tramvají, Dějiny městské dopravy, Technika malby, Vlaky dětských snů* nebo monografii svého přítele-malíře Jiřího Boudy a další.

Startupy rychle zlepšují životy

Petra Szeszula, alumna Univerzity Karlovy, opustila akademické prostředí (bádala i na renomovaném Karolinska Institutu ve Stockholmu), aby mohla zakládat biotechnologické startupy. Pěstuje i „minimozky“ a chce řešit výzvy, jež mají přímý dopad na lidské životy.

TEXT Pavla Hubálková FOTO archiv Petry Szeszuly

Začala jste studovat ekonomii a management na České zemědělské univerzitě, záhy jste si k tomu přidala i biologii na Přírodovědecké fakultě UK. Co vás k tomu vedlo?

Ekonomii a management máme takřkajíc „v rodině“, takže mi to přišlo přirozené a zároveň užitečné. Do Prahy na vysokou jsem ale jezdila se spolužáky z gymnasia, kteří většinou studovali medicínu nebo přírodovědu. A jejich vyprávění mě neuvěřitelně fascinovalo. Chtěla jsem vědět víc; pochopit, jak to v buňkách funguje, proto jsem se přihlásila i na biologii.

Pokračovala jste na doktorát v molekulární biologii a poté jako postdoktorandka jela do Švédska na Karolinska Institutet. Proč vyhrála právě biologie?

Poháněla mě, stejně jako mnoho vědců a vědkyň světa, radost z objevování neznámého a předsta-

va, že má práce může pomoci najít lék na rakovinu a zachránit miliony lidí. To vás drží nad vodou a udržuje při životě na čínských polévkách, zvládáte nespát, být šestnáct hodin denně v laborce, a to i o víkendech, a místo běžného života sedět u mikroskopu...

Ale nakonec jste akademické prostředí opustila. Proč?

Postupně mi začalo docházet, že má práce nejspíš nikomu nepomůže, protože ta propast mezi vědeckými výsledky a praxí je příliš velká. Tou „poslední kapkou“ ke změně bylo paradoxně samo akademické prostředí. Můj bývalý šéf nedostal granty a celá výzkumná skupina byla zrušena. My jsme však pracovali na zajímavé technologii s komerčním potenciálem, chtěli jsme pokračovat, a tak jsme založili startup. A to zpětně vnímám jako klíčové, protože tam jsem se jako součást týmu o byznysu a startu-

pech hodně naučila. Baví mě propojovat svět vědy a byznysu. Startupy jsou i nejrychlejší cesta, jak na základě vědy zlepšovat život lidí.

Jako první jste spoluzaložila biotechnologický startupu BrainZell, který v laboratorních podmínkách pěstuje lidské umělé „minimozky“. Oč jde a jaké mají využití?

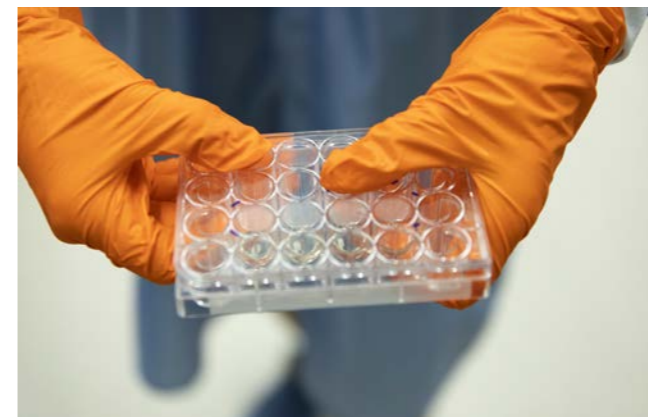
Zaměřujeme se na testování nových léčiv. Dnes v různých fázích klinického testování skončí až devadesát procent léčiv, protože jsou před tím testována na zvířatech. Jenže lidé a zvířata se liší, a tak se řada vedlejších účinků neprojeví hned na začátku. Testování nových léčiv na lidských miniorgánech může naprosto změnit farmaceutický průmysl.

Jak jste se k tomuto tématu dostala?

Náhodou jsem si přečetla článek v časopise *Nature*, že kolegové ve Vídni poprvé v laboratoři vypěstovali nervovou tkáň. V té době již vědci uměli pěstovat třeba játra a další miniorgány, ale vypěstovat funkční nervovou tkáň se jim dlouho nedařilo. Došlo mi, že je to revoluce a že chci být u toho, takže jsem po večerech jako můj vedlejší projekt začala zkoušet pěstovat mozky (*směje se*). Záhy se ke mně přidal kolega Robin Pronk a společně jsme jako první ve Švédsku vypěstovali umělé lidské mozky a o několik let později založili i BrainZell.

Jak takové pěstování minimozků probíhá?

Na začátku je lidská buňka odebrána z kůže nebo krve, kterou v laboratoři přeměníme na takzvanou indukovanou pluripotentní kmenovou buňku. Tu pak zhruba tři měsíce pěstujeme ve speciálním roztoku, který obsahuje všechny potřebné růstové faktory a živiny pro růst nervové tkáně. Tomuto shluku buněk se pak říká *organoid*, poněvadž vzniká podobně jako lidské orgány při embryonálním vývoji – rostou postupně a můžeme na nich rozlišit jednotlivé struktury. K testování léčiv se minimozky nejčastěji používají po třech měsících; růst ovšem mohou šest až osm měsíců, a když se jejich růst zastaví, živé vydrží další zhruba rok. To je současný limit, protože organoidům chybí krevní cévy, které

Ing. Mgr. Petra Szeszula, Ph.D., vystudovala ekonomii a management na České zemědělské univerzitě a biologii na Univerzitě Karlově. Řadu let vědecky působila na švédském Karolinska Institutet. Nově spoluzaložila a vede dva biotechnologické startupy.

by přiváděly výživu i dovnitř orgánu. Dnes se ale již zkoumá i možnost umělých cév.

Jaký je zájem ze strany vědců a farmaceutických firem?

Zájem vědců je obrovský. Farmaceutické firmy situaci sledují, ale s větším využitím zatím spíše vyčkávají. Jedním z důvodů může být i to, že testování na organoidech pro schvalovací orgány nových léčiv, jako jsou americká FDA nebo evropská EMA, zatím nestačí a vyžadují testy na zvířatech – změna legislativy se ale již řeší a schválení je jen otázkou času. Věřím, že do pěti let budou lidské miniorgány běžnou součástí preklinického testování nových léčiv.

Současné jste výkonnou ředitelkou, po americku CEO, startupu Andning Med, který napomáhá správné inhalaci léků. Jak vznikl tento záměr?

V rámci jednoho švédského inovačního projektu jsme spolu s dalšími odborníky z nejrůznějších oborů strávili dva měsíce na klinice, kde jsme pozorovali běžný chod a hledali problémy, co nefunguje, co nedává smysl... Identifikovali jsme na šest set problémů, ze kterých jsme definovali dvě stě potřeb a z nich pak vybrali tu jednu, kterou dokážeme efektivně vyřešit. Pomůže co největšímu počtu lidí a lze ji komercializovat. Ukázalo se, že sedmdesát až devadesát procent astmatiků a dalších pacientů s dýchacími obtížemi dělá při inhalaci alespoň jednu chybu, což výrazně snižuje účinnost léčby.

A jaké řešení jste vymysleli?

Vytvořili jsme nástavec inhalátoru, který má speciální senzory a pomocí mobilní aplikace vyhodnocuje, zda pacienti inhalují správně, nebo například opakují určité chyby. Máme za sebou první kolo testování s pacienty a nyní chystáme klinickou studii. Jakmile dostaneme povolení, chceme pomůcku ihned nabídnout k volnému prodeji.

Jaké vidíte rozdíly mezi akademickým prostředím a biotechnologickými startupy?

Mimo akademii nikoho nezajímá, kolik máte vědeckých publikací. Pro byznysový svět je důležité, zda váš nápad může být výdělečný, má dostatek zákazníků a je uskutečnitelný i ve velkém měřítku. Například ve Švédsku si již dávno uvědomili, že pokud chtějí být bohatou a prosperující zemí, musejí investovat do inovací a vzdělávání. A skutečně to myslí vážně a nabízejí spoustu nejrůznějších programů, inkubátorů nebo grantů propojujících svět vědy a byznysu. Taková podpora v Česku chybí; přitom nadaných a chytrých lidí máme mnoho.

Vánoční tóny zněly Karolinem

21. 12. Před koncem roku se konal sváteční vánoční koncert, kam zaměřily nejen osobnosti akademické obce UK. Posluchače nadchl sbor, orchestr i libý zvuk nových varhan.

Kronika

24. 1. Dánská politička a evropská komisařka „pro digitální věk“ Margrethe Vestagerová, jež bývá nazývána nejslavnější regulátorkou na světě, jednala s odborníky na půdě Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Diskutovala též s rektorem UK Tomášem Zimou.

Eurokomisařka vystoupila na UK

Jmenování rektorky na Hradě

26. 1. Prezident České republiky Miloš Zeman jmenoval na Pražském hradě nové rektory. Mezi nimi byla též profesorka Milena Králíčková, jež převzala mandát od již nyní emeritního rektora Tomáše Zimy. Společně pak zapózovali s ministry školství: někdejším Robertem Plagou (vlevo) a také se stávajícím šéfem resortu, s Petrem Gazdíkem (vpravo).

Unikátní objev našich egyptologů

9. 2. Český egyptologický ústav FF UK zveřejnil jedinečný nález, který učinil během loňské výkopové sezony v západní části koncese v Abúsíru, v blízkosti pyramid takzvaných „slunečních králů“ Staré říše. Archeologům se podařilo odhalit největší mumifikační depozit dosud objevený v Egyptě, jenž byl uložen v jediné šachtě s majestátními rozměry.

23.2. Propojování, vysvětlování a důraz na osobnosti a příběhy, to byla klíčová sdělení, která zaznívala na konferenci *Science Communication: UK Experience*. Akci uspořádala britská ambasáda spolu s portálem Vědavyzkum.cz, Univerzitou Karlovou a jejím magazínem *Forum*. Úvodní slovo pronesla rektorka Milena Králíčková a britský velvyslanec Nick Archer. Jednou z hvězd byl geolog a popularizátor vědy Iain Stewart, který publikum zaujal prezentací i nápady.

Pro lepší komunikaci vědy

Univerzita Karlova proti válce

24.2. Začal útok putinovského Ruska na Ukrajinu. „Vyzývám akademiky nejen naší univerzity, ale i další, aby důrazně podpořili svobodnou a demokratickou společnost, a řekli válečné agresi jasně ne,“ brojila rektorka Milena Králíčková hned ráno vpravdě historického dne. Univerzita Karlova začala ihned připravovat pomoc Ukrajině a jejím občanům. Už následující den se konal v Kampusu Hyberská happening se vzkazem Putinovi: „Svět není tvoje bojiště.“

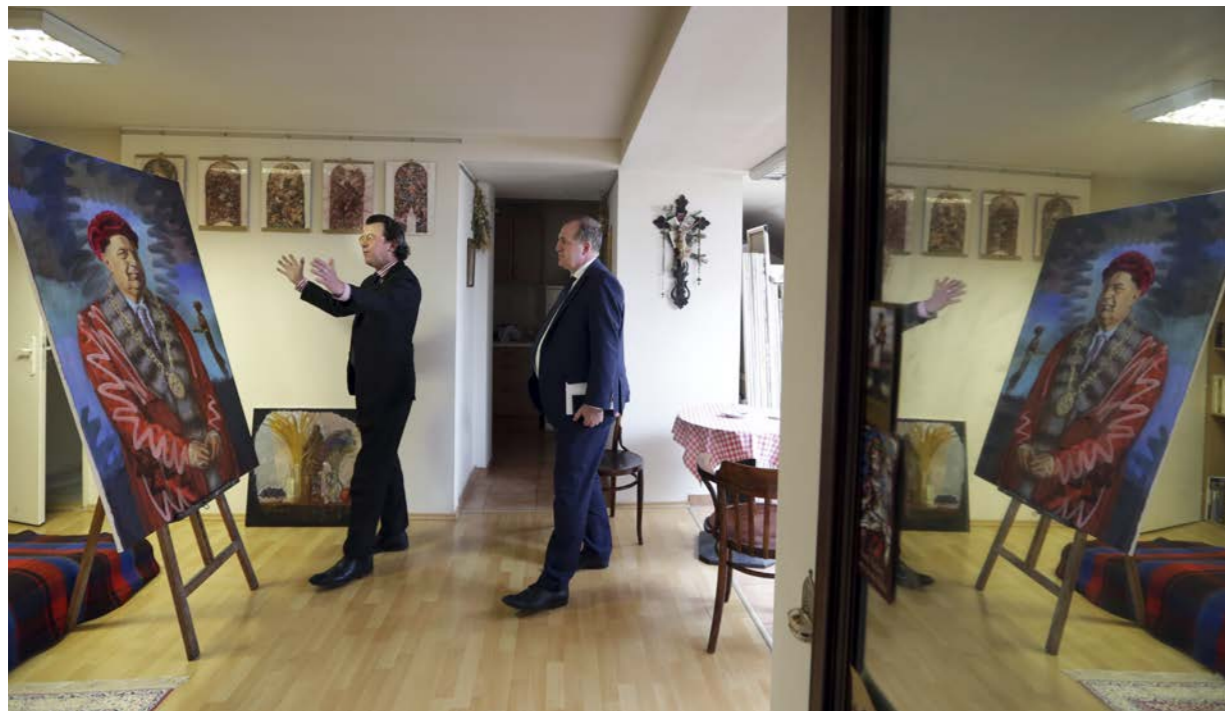
3.3. Po druhé hodině odpolední se v zaplněné Velké aule Karolina sešli vrcholní členové akademické obce Univerzity Karlovy se vzácnými hosty, aby se zúčastnili historické inaugurace první rektorky UK v dějinách.

Během slavnostního aktu předal emeritní rektor Tomáš Zima symbolické předměty – pečetidlo, žezlo, klíč, prsten a rektorský řetěz – nové rektorce Mileně Králíčkové. Zima připomněl klíčové události svého osmiletého mandátu a rektorka Králíčková zase vyzdvihla odpovědnost akademiků UK k boji za svobodu a lepší svět.

Velkolepá inaugurace v Karolinu

Víc než jen tvář

Umění portrétu je ve vystižení podstatného. Nejedná se jen o zachycení podoby, má mít i hlubší sdělení. O čem vypovídá rozpracované plátno o velikosti jeden a půl metru čtverečního, jež zatím stojí v ateliéru akademického malíře Jana Stosse?

TEXT **Marcela Uhlíková**
FOTO **Hynek Glos**

Rektor nejstarší české univerzity je ve svém konkrétním historickém období osobou pro univerzitu nejdůležitější, nejvlivnější. Když Tomáš Zima nastoupil dne 1. února 2014 do svého prvního ze dvou funkčních období, stal se tak 508. rektorem, jenž od založení školy císařem Karlem IV. usedl do jejího nejvyššího křesla. Skončil po 417 týdnech, respektive 2921 dnech v roli dirigenta

„velkého orchestru“ – jak zněl příměr, který Jeho Magnificence nejednou použila. A nutno podotknout: jedná se o jeden z největších pomyslných orchestrů v tuzemsku, který tvoří bezmála padesát tisíc studentů a deset tisíc zaměstnanců! Signaturu Jana Stosse nalezneme na obrazech významných historických osobností – Jana Husa, T. G. Masaryka, Milana Rastislava Štefánika, Jaroslava Heyrovského či Františka Kardinála Tomáška. A chystaný portrét Tomáše Zimy je pro něj další tvůrčí výzvou.

„Na obraze najdeme i atribut původního povolání pana rektora: *Hygieiu*, starověkou bohyni zdraví a čistoty. Její sošky od Olbrama Zoubka jsem si při vstupu do rektorovy pracovny v Karolinu hned všiml. Plátnu bude vévodit červená, vycházející z odstínu taláru,“ podhaluje autor. Jan Stoss sáhl k takzvané barokní technice, kdy na základní podkresbu je nanesena akrylová černobílá podmalba a teprve na ní přichází finální malba olejem. Plátno čeká ještě řada proměn; následovat bude závěrečné lakování a po něm asi tři měsíce schnutí. Teprve pak se podobizna objeví vedle ostatních rektorských portrétů v předsáli Vlasteneckého sálu.

Těmito štětci vytváří Jan Stoss další z podobizen rektorů UK, jež zdobí předsáli Vlasteneckého sálu Karolina.

UK Point

Informace a služby
na jednom místě

Univerzita Karlova
Celetná 13, Praha 1

info@cuni.cz
ukpoint.cuni.cz
+420 224 491 850

Rektorské žezlo UK má korunu tvořenou koulí (symbolem universa) a křížem s broušeným amethystem uprostřed. Stříbrná zlacená hlavice je posázena šestnácti českými granáty. Kolem dřívku v kartuších jsou čtyři oválné emailové znaky: český lev, slezská orlice, moravská orlice a znak univerzity z pečetního pole. Žezlo zhotovil zlatník Jan Tengler dle návrhu malíře Bedřicha Wachsmanna po roce 1883. Celková výška žezla činí 131 cm.

Co vědět o insigniích / 6

